

CASPARIS SAGITTARIJ
DOCTORIS THEOLOGI HISTORICI SAXONICI
ET IN ACADEMIA IENENSI HISTORIARVM P.P.O.
HISTORIA BIPARTITA

ECCARDI II.

MARCHIONIS MISNIAE

ET IN EA
TRANSLATIO

SEDIS EPISCOPALIS
CIZA-NVMBVRGVM

ATQVE
EPISCOPORVM
NVMBVRGENSIUM
A PRIMA

EPISCOPATVS ORIGINE

AD ANNVM MDCLXXXIII.

CHRISTIANVS GOTTLIEB BVDER

LV SATVS

RECOGNOVIT PRAEFATIONEM DIRECTORIVM
MONVMENTORVM AC LIBELLORVM

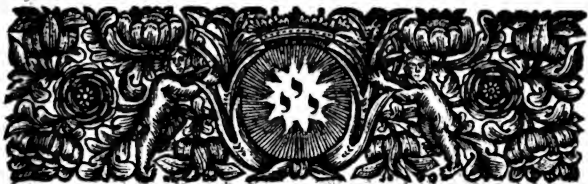
AD STATVM CAVSARVM NVMBVRGENSES PERTINENTIVM
DESCRIPTIONEM EPISCOPATVS GEOGRAPHICO POLITICAM
PRAEMISIT

STRAVCHIANAS PRAETEREA AC SECKENDORFIANAS
DE

CONTROVERSIIS NVMBVRGENSIBVS NARRATIONES
ARTICVLQVE INSTRVMENTI PACIS OSNABR. V. s. XV.

ADIECIT.

I E N A E
PROSTAT APVD WERTHERVM.
M DCC XVIII.

PRAEFATIO.

LECTOR BENIGNE.

CASPARI SAGITTARII, *variae multiplicisque lectionis ac stupendae prorsus industriae Viri, binas Commentationes, academicarum quidem disputationum forma, maiori tamen studio, quam communiter fieri solet perscriptas, typis iterum excusas, diuersisque Supplementis auctas, data obsequii ac obseruantiae significatione TIBI offero. Mouit me praeter exemplorum raritatem, quorum heic loci, ubi tamen publice sunt propositae, ne unicum quidem exquirere potui, temporis nostri conditio, quo in Numburgensi Episcopatu, memorabilis maxime conuersio status contigit, perq; annum Et amplius de Juribus eiusdem contentiones, negotiaque huc spectantia, continuantur. Exhibent res Episcopa-*

lus & Antistitum proximas ab origine ad annum praeterlapsi Seculi LXXXIII. summa cura ex antiquis recentioribusque scriptoribus collectas, chartisque vetustis ac Diplomatis, quae solertissimus vir longiorique vita dignus, ab iis acceperat, quibuscum literarum habebat commercium, illustratas. Quae ad Jus Publicum Episcopatus huius pertinent equidem non attigit optimus Vir, civili iudicio, iuriumque prudentia haud instructus, fontes tamen subinde pro acui sui ratione commonstravit, unde repetenda subsidia perquirendis Juribus necessaria. Ego in procuranda hac Editione, pro tenui illa infirmaque parte quae abs homine academico expectari potest, adiutus Bibliotheca instructissima Excellentissimi Viri BVRCARDI GOTTHELFI STRVVII, muneribus ac meritis illustribus cumulati, Patroni mei & Amplificatoris summi, supplere quaedam conatus fui. Principio siquidem DIRECTORIVM MONVMENTORVM, LIBELLORVM AC COMMENTARIORVM de Juribus potissimum Episcopatus promulgatorum, collegi, voluminaque, ubi diuersis saepe locis exstant indicaui, quae sane maximum Jura Episcopatus inquisituro subsidium praebent. Inde DESCRIPTIONEM EPISCOPATVS NVMBVRGENSIS GEOGRAPHICO-POLITICAM, a summo Viro VITO LVDOVICO a SECKENDORF
Sere-

Serenissimorum Ducum Saxo-Numburgensium Administro intimae admissionis & per septendecim annos Cancellario, neruose factam, adieci. Hanc excipiunt, SAGITTARIANAE COMMENTATIONES, cum Numburgensis Episcopatus Historia Praesulumque vitis, res ab Eccardo II. Misniae Marchione gestas, e mediae aetatis monimentis sollicite erutas, referentes. Iis adposui SERIEM IVRIVM SERENISSIMAE DOMVS SAXONICAE IN EPISCOPATVM NYMBVRGENSEM; exquisitissimi Jcti IOANNIS STRAVCHII iudicio ac stilo factam, breuem quidem illam & ad eas concertationes potissimum directam, quas cum Iulio Pflugio habebat, IOANNES FRIDERICVS Elector, diuinus Princeps, elegantem tamen ac Strauchianam b. e. accuratam & neruis iudicioque plenam. Quam pone sequitur amplior NARRATIO SECKENDORFIANA ex Archiuis Saxonicis documentisque fide dignis a Viro Iurium Saxonorum atque Numburgensium controuersorum peritissimo, summa iudicii laude concinnata, qua omnia qua ad Iura Episcopatus eo tempore quam maxime agitata spectant, ex tot libellis ac commentariis apte prudenterque connexa, complectuntur. Qui sub finem adparet INSTRUMENTI PACIS Osnabrugae apud Guestphalos sancitae Articulus, RESERVATVM ECCLESIASTICVM ad Episcopatus Augustanae Confessionis extendens, omnino buc pertinet vimque suam ac efficaciam

nuper ostendit. Ceterum LECTOR BENIGNE, magnopere abs TE peto, ne id negligentiae meae adscribas, quod breue illud ab Anno MDC LXXXIII. quo labor Sagittarianus terminatur, Historiae Numburgensis Supplementum omiserim, dabis tamen spero veniam, quando Rerum Numburgensium statu praesenti explorato, graues illas causas cognosces, quae scribentem retardarunt. Ad postremum a summe venerando atque magnifico Viro IOANNE ANDREA SCHMIDIO Abbate Mariae-Vallesi atque Professore Theologo Helmstadiensi celeberrimo, cui Scriptorum Sagittarianorum cura, ultima Auctoris Beati voluntate commendata est, ea qua par est ac decet veneratione veniam huius meae audaciae peto, qui pro sua humanitate facile condonabit, quod se inscio, recensionem harum Commentationum susceperim; obnixque voueo, ut tandem aliquando, superatis remoris, eo habitu ac nitore, Orbi Literato donare possit Volumen Dissertat, Sagittarianarum Historiam Germaniae, Saxoniae cum primis ac Thuringiae Ciuitatumque Imperii Liberrarum, mirifice illustrantium, quo Introductionem ad Historiam Ecclesiasticam nuper demum dedit. Vale LECTOR BENIGNE hosque meos conatus boni consule & si DEUS immortalis vires, fortunam ac Maecenas concesserit, aliquando Historiam Episcoporum Misnensium ac Merseburgensium expecta. Ienae in aedibus Struuianis Kl. April. Anno R. G. MDCCXVIII.

Dire-

DIRECTORIVM

MONVMENTORVM ATQVE SCRIPTO- RVM AD HISTORIAM STATVMQVE EPI- SCOPATVS NVMBVRGENSIS PERTINENTIVM FORMIS IMPRESSORVM.

*I.) Monumenta primas Episcopatus Origines illu-
strantia.*

BVLLA *Joannis XX.* P. R. qua ut Translatio Episcopatus Ci-
za Numburgum fiat, Licentiam, vt verba Pontificis so-
nant, dat, Formis impressa extat apud SAGITTARI-
VM nostrum Historia Eccardi II. Marchionis Misniae
quam hic Tibi exhibemus *Seet. XI. §. VI.* Hanc Am-
plissimus Vir LVNIGIVS in Spicilegio Ecclesiastico omi-
sit.

BVLLA *Gregorii IX.* P. R. qua Bullam Ioanneam iam excita-
tam, quæ in papyro scripta, temporis longinquitate vi-
tium contraxerat, renouat, Syllabasque & Litteras vetusta-
te exesas ex Innocentii II. Priuilegio restituit, omniaque
Iura Ecclesiæ Numburgensis confirmat. Eam exquirere
hic apud SAGITTARIVM *l. exc. §. VII.* & in IOAN-
NIS CHRISTIANI LVNIGII *Archiui Imperii Ger-
manici Spicilegio Ecclesiastico Partis Secunda Adpendice p.*
148.

BVLLA *altera Ioannis XX.* qua factam Translationem confir-
mat. Hanc inuenies apud SAGITTARIVM *l. exc. §. VIII.*
LVNIGIVM *l. exc. p. 144.* quæ iteratæ Bullæ huius Editio-
nes conferri merentur, quum emendari possit vna, ex alte-
rius exemplo.

DI.

DIPLOMA *Conradi II. Imp. quo Translationem Episcopatus Numburgensis pro auctoritate ea, quam Augusti tum in Episcopatus Germaniæ habebant, confirmat, eidemque Ecclesiæ cortem regalem Balchsted donat. Insuper illud SAGITTARIUS noster commentationis primæ quam edimus §. IX. & LVNIGIVS Spicilegio p. 145.*

DIPLOMATIS *Henrici III. Imp. Pars, dati An. C. 1051. qua indicatur Hermannum & Eccardum Marchiones fratres Foro Regali, Ecclesiis & Monasteriis Numburgum ornasse. Ap. SAGITTARIUM, Sect. XIV.*

LITTERÆ *Theodorici Episcopi Numburgensis, quibus Fundatores ac Fundatrices Ecclesiæ Numburgensis enumerat; Data Nuenburch Anno gratiæ Domini M. cc. quadragesimo IX. Pontificatus anno V. Dignæ omnino quæ cum cura expendantur. Seruauit easdem SAGITTARIUS l. exc. Sect. XV. §. III, omisit LVNIGIVS.*

II.) Monumenta Vitæ Resque gestas quorundam Episcoporum Numburgensium illustrantia.

LITTERÆ *Waltrami Episcopi Numburgensis, Viri suo æuo doctissimi, ad Ludouicum Thuringiæ Landgrauium, exaratae, quibus, ut relictis Gregorii VII. Hildebrandi dicti pessimi homuncionis, partibus, Henrico IV. Imperatori fidem seruet Princeps, grauissime cohortatur. Data Anno 1090. Exstant apud MELCHIOREM GOLDAST. Apologia pro Henrico IV. p. 51. & LVNIGIVM l. c. p. 146. Quibus addi possunt Herrandi Episcopi Halberstadiensis, Responsoræ Ludouici Landgrauii nomine ad Waltramum data, acerbissimæ. Data An. 1090. LUNIG l. exc.*

LITE.

LITERÆ Vdonis Episcopi Numburgensis extant in IVSTINI PERTVCHII *Chronico Portensi* & apud LVNIGIVM I. sæpius excitato p. 147.

DECRETVM Vdonis Primi, Numburgensis Episcopi super Concambio Smœlnensi, quo Smœlnensibus Monachis *Portensem Locum* (vti verba Chartæ sonant) confert, & Smœlnensem Locum pro Portensi recipit; Habes illud apud IVSTINVM PERTVCHIVM *Chronico Portensi* p. 23. vbi & p. 18. Confirmatio Papæ Innocentii II. & p. 21. Constitutio & Confirmatio Conradi III. super hoc Concambio inseruit.

CHIROGRAPHVM Domini WIGMANNI Episcopi Numburgensis, super Donatione quorundam & Confirmatione omnium bonorum Ecclesiæ *Portensis* habitorum & habendorum, apud PERTVCHIVM p. 27.

CHIROGRAPHVM Vdonis Secundi Episcopi Numburgensis super Concambiis i. e. Permutatione Bonorum Smœlnensis & Portensis Monasteriorum, p. 30.

Eiusdem **CHARTA** super Concambio Katzenrode & Libertate in monte Salbergk fodiendi & operandi & de fonte eiusdem montis, apud PERTVCHIVM p. 33. qui post ea pag. 35. Friderici I. Confirmationem super Concambio *Zmolnensi*; p. 39. Ottonis Quarti Diploma, quo non solum Bona Ecclesiæ Portensis confirmat; sed & licentiat Bona Imperii in Eleemosyna recipere, emere & commutare p. 42. Confirmationem Caroli IV. Imp. adiecit.

Quæ singula monimenta, e PERTVCHIO iam iam excitata, Numburgensis Ecclesiæ Historiam illustrant, atque cum cura & ciuili iudicio insipientibus fructuosissimarum co-

gitationum materiam suppeditabunt. Vidi apud Amicum Diplomatum, Bullarumque Res Numburgenses illustrantium farraginem copiosam, quam libenter adiecissem si res ipsius atque Typographi id quidem permisissent. Titulos eorum huic Indiculo inserere propter operarum festinationem haud integrum fuit.

Pii IV. PP. Bulla ad IVLIVM PFLVGIVM Episcopum Numburgensem, qua concedendæ Austriacæ & Bauaricæ ditiorum incolis Eucharistiæ, sub vtraque specie, facultatem, certis tamen observatis cautionibus, tribuit. *Data Roma apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die XVI. Aprilis M. D. LXIII. Pontificatus anno quinto.* Apud IOANNESCHILTERVM ex Autographo Bibliothecæ Pflugianæ, eruditissimi Commentarii *de Libertate Ecclesiarum Germaniæ L. VII. c. X. §. IV. p. 1043. & LVNIGIVM Spicilegii Ecclesiastici Partis II. Adpendice p. 149.*

III.) *Series Monumentorum Serenissimæ Domus Saxonicae, summo tractu indicata, quæ Statum Numburgensis Episcopatus illustrent, quorum verba libenter dedissem, ni obstitisset, qui sumtus operis erogavit.*

Pertinent ergo huc:

1.) *Landes-Theilung und Sonderung Churfürst Friderici II. Placidi zu Sachsen / mit seinen Herren Brüdern Herzog Sigismundo und Wilhelmo deren Datum Altenburg feria quarta nach des neuen Jahrs Tage Anno Domini 1436. in Amplissimi Viri IO. CHRISTIANI LVNIGII Reichs-Archivs, Partis Specialis Continuat. II. 4. Abtheilung Andern Absaß p. 213. verbis: Es ist auch sörder berebt.*

2.) *Her-*

- 2.) Herzog Wilhelms zu Sachsen beschlossene und beschriebene Landes-Theilung/ mit dero Herrn Bruder/ Churfürst Friderich dem II. zu Sachsen de Anno 1445. deren Datum Altenburg^e An. 1445. apud LVNIGIVM l. c. p. 222. verbis: Als haben Wir ic. ic. ubi: unser Bischöffe, Prälaten & p. 223. fin. verb. So umb der Bisthumb ic. ic.
- 3.) Der Landschafft-Vereinigung in dem Bruder-Kriege zwischen Churfürst Friderico II. und Herzog Wilhelm zu Sachsen de dato Lipsi^e Anno 1445. apud Lunigium p. 227. seqq. omnis huc referenda intelligentibusque eam, argumenta ad Statum Causamque Numburgensem luculenta & graui suppeditabit.
- 4.) Churfürst Ernesti und Herzogs Alberti; Gebrüderer/ zu Sachsen/ Erbtheilungs-Tractat, aufgerichtet zu Leipzig uf Freytag nach Bartholomaei Apostoli, An. 1485. apud LVNIGIVM l. exc. p. 237. vbi expende pag. 245. verba: Nachdem auch die hochwürldigen löblichen Bisthumb & paucis interjectis eadem pag. Und Herr Dittrich/ Bischoff zu Naumburg^e ic.
- 5.) Grimmische Abrede zwischen Churfürst Johann Friederich/ und Herzog Moris zu Sachsen/ de dato Weymar 1545. digna quam expendat Iuris Publici in Causa Numburgensi studiosus; in primis verba in *Archivio Lünigiano* saepe ampliusque excitando p. 283. der Bischoff Steuer belangende,

IV.) *Libelli in grauissima de Statu Episcopatus Numburgensis concertatione, quae Ioannem Fridericum Electorem inter & Iulium Pflugium, agitabatur, ab utraque parte dimissi.*

Eos Immortalis memoriae Vir FRIDERICVS HORTLEDERVS Vinariensibus Ducibus ab Aulæ consiliis, incomparabilis operis de *Causis Belli Germanici* Libro Quinto, magno studio, exquisitissimaque cura collegit quorum summa capita ex operis editione ultima Gothana summi Viri Zachariæ Prüsschenckii ab Lindenhoven Hortlederi generi, curis locupletata, annoque 1645. duobus spissis voluminibus promulgata, desumpsi:

Libri VIII. Cap. XI. p. 1294. seqq. extat:

Der Chur- und Fürsten zu Sachsen Sampt. Schrift an
Kaiserl. Majest. von Ihrer Chur- und F. G. G.
Lands/ Fürstlichen Obrigkeit / Herrlichkeit
und Gerechtigkeit/ über die Bischöffe und Bischoff-
thumbe / Meissen und Merseburg / übergeben auf dem
Reichs-Tage zu Regenspurg den 17. Julii Anno 1541.

Capite XII. p. 1299. seqq.

Der Juristen zu Wittenberg Rathschlag/ über der Frage:
Ob die Chur- und Fürsten zu Sachsen / sich der dreyen
Bischöffe und Bischoffthumbe/ Meissen/ Merseburg und
Naumburg/ über daß sie dieselben Erb- Schut- Für-
sten sind/ auch Landes- Fürsten achten/ nennen und schrei-
ben mögen? ohngefehr gestellet im Jahr 1541.

Capite $\frac{XII}{XIII}$. p. 1303.

1. Kaiser Karls des V. Erinnerungs- Schrift an Churfürst
Johann Friedrichen zu Sachsen: Das Thumb- Cap-
pittel des Stifts Naumburg/ an seiner ordentlichen
Wahl nicht zu hindern/ und Herrn Iulium Pflügen/ oder
(im Fall seiner Verweigerung) einen andern erwählten/
zum Stift kommen zu lassen. Geben zu Regenspurg
den

den 18. Iulii Anno 1541. 2.) Noch ein Kayserlicher Befehl an die beyden Haupt-Städte des Stiffts Naumburg und Zeitz: Sich des Geistlichen Guts und was dem anhangt / zu enthalten ; Und Herrn Iulio Pflügen / da er das Bischoffthumb annehmen würde / zu huldigen / auch zu Regenspurg am 22. Iulii Anno 1541. Und vors III. Bischoff Iulii Pflugs offene Verkündigung und Annahme der geschehenen Wahl zu Kirchheim Sonntags nach Felicis Anno 1542.

Capite XIV. p. 1308. seqq.

Supplication, so der hochwürdig in Gott / Herr Iulius, Erwehlter zum Bischoffe zu Naumburg für Churfürsten / Fürsten und Ständen des heiligen Reichs / auf jüngst gehaltenem Reichs-Tage zu Speyer / hat schriftlichen einbringen und öffentlich verlesen lassen / wieder des Durchleuchtigsten und hochgebohrnen Churfürsten zu Sachsen / thätliche Handlungen / dadurch Er hochgemelten Erwehlten / an dem Eingang der Regierung seines Stiffts Naumburg / mit unrechtem Gewalt verhindert. Anno 1542.

Cap. XV. p. 1313.

Verantwortung / so der Durchlauchtigst / hochgebohrne Fürst und Herr / Herr Johannes Friederich / Herzog zu Sachsen / des heiligen Römischen Reichs Erzmarschall und Churfürst / Landgraff in Thüringen / Marggraff zu Meissen / und Burggraff zu Magdeburg / auf ist gehaltenen Reichs-Tage zu Speier / vor Churfürsten / Fürsten und Ständen des Reichs / durch ihrer Churfürstlichen Gnaden Räte / schriftlich hat fürwenden / und öffentlich verlesen lassen / wider Er Julius Pflugs der sich Ele-

Item zur Raumburgt thut nennen / Berunglumpffung
und vermeynten Klagen / welche Er daselbst wider sein
Churfürstl. Gn. vor obgemeldten Chur- und Fürsten des
Reichs/ zuvor schriftlich fürbracht. Worauff auch des-
selbigen/ Er Julius Pflugs/ Anbringen gestanden/ Sol-
ches ist aus obberührter des Churfürsten Verantwor-
tung nothdürfftiglich zu vernehmen. Gedruckt zu Wit-
tenberg durch Johann Rhaw. 1542.

Cap. XVI. p. 1322.

Des Erwehlten zu Raumburg Replica, welche auf dem Ersten
Reichs-Tage zu Nürnberg in diesem 42. Jahre wider
des Churfürsten zu Sachsen Verantwortung/ ist öffent-
lich fürbracht worden.

Capite XVIII. p. 1342. seqq.

Des Durchleuchtigsten hochgebornen Fürsten und Herrn/
Herrn Johannes Friederichen/ Herzog zu Sachsen/ des
heiligen Römischen Reichs Erb-Marschallen/ Churfür-
sten/ Landtgraffen in Thüringen / Marggraffen zu Meis-
sen/ und Burggraffen zu Magdeburgt / Rätthe/ Dup-
licken Schrift/ so dieselbige wieder Er Julii Pflugs/
welcher sich vor einen Bischoff zur Raumburgt / vermes-
sentlich und unrechtlich thut angeben / auf hiervor ge-
haltenem Reichstag zu Nürnberg eingegebene / uner-
gründete/ und darnach in einem Druck publicirte Repli-
cen / auf jetzigem Reichs-Tag zu Speyer / vor der Röm-
isch-Kayserl. auch Rdnigl. Maj. Churfürsten/ Fürsten
und Ständen/ des heiligen Reichs/ fürzubringen/Befehl
empfangen. Anno 1544.

Cap.

Cap. XIX. p. 1361.

Kayser Carls des Fünfften Befehl / an Churfürst Johann Friederichen zu Sachsen / I.) daß er seine Nothdurfft in der Pflugischen Sach förderlichst einschicken / II.) Immittelt nichts neues und thätliches fürnehmen; III.) Walten von Lichtenhain sein Guth wider zustellen / und IV.) Joachim von Egdorff ledig lassen solle. Geben zu Speyer den 10. Junii An. 1544. Has Imperatoris litteras celeberrimus Vir Lünigius Archiui sui Partis Specialis Continuatione II. p. 282. inseruit, ceteris omisiss

Cap. XXI. p. 1365.

Kayser Carls des Fünfften ernstes Poenal-Mandat an Churfürst Johann Friederichen zu Sachsen / Bischoff Iulium Pflugen / ferner am Stifte nicht zu hindern / und dagegen Nicolaum von Amstorff abzuschaffen. Geben zu Brüssel den 5. Octobr. Anno 1545.

Cap. XXIII. p. 1370.

Churfürst Johann Friederichs zu Sachsen Schrift / an die Kayserliche Majestät auff Ihrer Majest. ernstes Poenal-Mandat, am dato Brüssel/ den 15. Octobr. Anno 1545. Iulium Pflugen betreffende/ überschickt auf den Reichstaggen Regenspurg Anno 1545.

His accedat:

Kaysers Ferdinandi I. Schutz- und Schirm - Brieff vor das Stift Naumburg de dato Augspurg Anno 1559. apud LVNIG. Archiui Imperii, Partis Specialis Contin. II. inter Monumenta Saxonica. p. 313.

V.) Monumenta recentiorum temporum ad Statum Numburgensem spectantia.

(1.) Chur-

- (1.) Churfürst Johann Georg des I. Testament gemacht
Dresden am 20. Julii 1652. apud LVNIGIVM Archivio Im-
perii Partis Specialis Parte Secunda p. 169. vbi p. 172. verba:
Ferner soll unser dritter Sohn &c. &c.
- (2.) Haupt- Recess oder Freundbrüderlicher Haupt- Ver-
gleich/ wie solcher zwischen Churfürst/ Johann Georg
dem Andern zu Sachsen/ und dero Herren Brüdere/ Herrn
Augusto, Herrn Christian und Herrn Morizen/ allerseits
Hersog zu Sachsen anno 1657. wegen ihrer Regierung
getroffen worden / apud LVNIG. Partis Specialis Con-
tinuatione II. inter Monumenta Saxonica p. 489. ubi pag.
492. & 494. quaedam ad res Numburgenses.
- (3.) Des Dom-Capituls zu Raumburg Versicherung daß die
Postulation zum Administratore des Stiffts/ bey Herzog
Moriz zu Sachsen absteigender Linie, männlichen Stam-
mes verbleiben solle. Datum im General-Capitul am 27.
Aprilis Anno 1658. apud LVNIGIVM Partis Specialis Con-
tinuatione Secunda inter Monumenta Saxonica p. 792.
- (4.) Vergleich Churfürst Johann Georg des Andern / zu
Sachsen / mit dero Herrn Bruder / Herzog Morizen/
wegen des Stiffts Raumburg. De dato Dresden 1659.
apud LVNIG. P. S. Contin. II. p. 505.
- (5.) Perpetuirliche Capitulation des Stiffts Raumburg Her-
zog Morizens Postulirten Administratoris des Stiffts
Raumburg. Signata Morisburg an der Elster den 6ten
Nouembris im Jahr Christi 1678. apud LVNIG p. 804.
- (6.) Herrn Morizens Herzogs zu Sachsen Raumburg / Te-
stament. Signatum Morisburgt an der Elster d. 4. Fe-
bruarii Anno 1681. apud LVNIGIVM l. exc. p. 631.
- (7.) Churfürst Johann Georg des Dritten zu Sachsen Prote-
station

station wider Dero Herren Vettern/wegen des Iuris Sublimis Territorii & Superioritatis de dato Schloß Ortenburg zu Budisfin den 20. 30. Dec. 1680. ap. LVNIG I. c. p. 630.

- (8.) Churfürst Johann Georg des Dritten zu Sachsen Patent wegen Administration Herzogs Moriz zu Sachsen-Naumburg hinterlassener Lande de dato Dresden den 20. Dec. Anno 1681.
- (9.) Eiusd. Mandatum, daß die Vasallen und Unterthanen in denen Erb-Landen Herzogs Moriz Wilhelms zu Sachsen-Naumburg/ohne gnugsam erfolgte Vernehmung mit dem Chur-Hause demselbigen nicht huldigen sollen/de dato Dresden den 20. Septembr. 1685. apud LVNIGIVM I. c. p. 664. Hoc equidem Principis Electoris Mandatum Statum controversiasque Episcopatus Numburgensis non attingit, praeferet tamen in recentioribus quae Potentissimum Regem Poloniarum & Saxoniae Electorem inter, & Serenissimum Ducem Guilielmum Mauritium interceserunt concertationibus, insignem lucem,
- (10.) Des Naumburgischen Dom-Capituls Postulations-Decretes, worinnen Herrn Herzogs Moriz Wilhelms Hochfürstl. Durchl. zum Administratore des Stiffts Naumburg postuliret worden. Geschehen Naumburg am 15. Maji 1682. apud LVNIGIVM I. c. p. 644.

VI.) *Libelli & Commentarii recentiores de Statu Episcopatus Numburgensis Contentiones, exponentes.*

1. Kurze An- und Ausführung der Ursachen / worauff sich die denen Stifftern Merseburg und Naumburg und deren Postulirten Herren Administratoren competirende Reichs-Immedietact, und derselben anhängige Sitz und Stimm-Recht gegründet / und womit solches

zu behaupten steht / auch warumb sie dessen würdliche Recuperation zu suchen von Rechts wegen nicht nur befugt / sondern auch dazu gehalten seyn. Seruauit hunc Commentarium CASSANDERTHVCELIVS sine sub hac persona latens IO. LEONHARDVS LEVCHTIVS Electis Iuris Publici curiosis Cap. VIII. a p. 316. ad pag. 341. Ad-dita Excerpta ex Litteris Inueftiturarum aliisque Monu-mentis ex parte a me indicatis.

- 2.) Kurze Anführung der Ursachen / warum die postulirten Herrn *Administratores* derer Stifter Merseburg und Naumburg um würdliche Recuperation der Reichs/*Immediat* anzufuchen / befugt und gehalten seyn. Mit Beplagen Lit. A. bis I. dignis sane quae expendat Status Caussaeque Numburgensis pernoſcendae cupidus.

VII.) Cum ante annum Serenissimus Guilielmus Mauritius Saxorum Dux, Romano-Catholicis accederet, *Electis Iuris Publici Tomi X. fascic. III. Num. XVII. p. 207.* insertum fuit: Bedenken über die Frage: Ob Se. Hochfürstl. Durchl. zu Sachsen / Herr Herzog Moritz Wilhelm / durch den angenommenen und nunmehr öffentlich declarirten Römisch/Catholischen Glauben sich der fernern Administration des Stifts Naumburg verlustig gemacht / und mithin bey demselbigen Dom, Capitul eine ordentliche Sedis-Vacanz worden / vbi deductis dubitandi ac decidendi rationibus Quaestio ex Iure publico ac Legibus Imperii fundamentalibus affirmatiue deciditur.

Quae facta inde rerum commutatione, ortisque de Statu Episcopatus Numburgensis disceptationibus, exarati sunt libelli, inter arcana adhuc sunt, posteris aliquando ex parte promulgandi.

Ad

Ad postremum eos addo Scriptores qui Historiam Episcopatus Numburgensis resque gestas Episcoporum ordine pleniorique complexu literis consignarunt, posterisque exposuerunt.

Quo quidem primo omnium pertinet:

- 1.) PAVLLI LANGII Cygnaei, Monachi Bozavvienfis, *Cbronicon Citzizense* de illius Dioeceseos Gestis, iuxta eiusdem Praesulum annos & Successiones digestum & ab Anno Domini D cccc lxxviii. perductum vsque ad annum MD xv. servavit illud IOANNES PISTORIVS, vtilissimae Scriptorum Germaniae Rerum, Collectionis *Tomo I. a. p. 755. ad p. 907.*

Proinde: post DITMARI Merseburgensis Episcopi labores, haud contemnendum

- 2.) IVSTINI PERTVCHII, Rectoris illustris Gymnasii Portensis *Cbron. Portense, Lipsiae 1612.* forma quatuor pagellarum impressum, cuius Liber Prior varias chartas & Diplomata servat, quae lucem Numburgensi Historiae adfundunt.

Quae vero apud hos multosque alios Rerum Germanicarum Scriptores sparsa fuere de Episcopis Numburgensibus eorumque rebus, summo studio collegit

- 3.) CASPAR SAGITTARIUS duabus Commentationibus, quas hic typis repetitas Tibi sisto Lector Benevole.

Prior Historiam Eccardi II. Marchionis Misniae & in ea Translationem Sedis Episcopalis Ciza-Numburgum exhibens, forma Dissertationis Academicæ, Respondente Philippo Bernhardo Eck, Roda-Thuringo Ienae 1680. 4. publice proposita.

Altera sub elogio Historiae Episcoporum Numburgensium a prima Episcopatus origine ad praesentem statum repetitæ, Ienae 1683. Defensorem in conflictu erudito habuit Virum Summe Venerandum, Perillustrem ac Generosissimum

num Ioannem Fridericum a Werthern , iam S. R. I. Lib. Bar. & Seren. Duci Saxo Vinar. a Consiliis Intimis, summis Ecclesiasticis supremisque Consistorialibus.

Vtraque illustri Viro BVRCARDO GOTTHELFIO STRUVIO, Patrono optimo, *Bibliotheca Historica Selecta* c. XXII. §. XVI. p. 587. multa industria elaborata audit. Addo sententiam plane consentientem de posteriori Commemoratione ; Viri elegantissimi CHRISTIANI GRYPHII, *Diff. Isagog.* de Scriptoribus Historiae Sec. XVII. Cap. II. §. IX. p. 83 ita conceptam : *Sagittarii Historia Episcoporum Numburgensium, quamvis instar dissertationis Academicæ tantum elaborata sit, nequaquam negligenda est, Vir enim iste in Historia Germanica & præsertim in Saxonica atque Thuringica laudabilem operam posuit.*

Editis hisce Historiæ Numburgensis Monumentis adiungo : IOANNIS ZADERI Cathedralis Ecclesiæ Numburgensis Pastoris, Historiam Numburgensem. De qua VITVS LVDOVICVS a SECKENDORF incomparabilis Vir, *Commentarii de Lutheranismò Lib. III. Sect. 25. §. XCVI. p. 387.* *Nostra ætate Iob. Zaderus Concionator Templi Cathedralis Numburg.* *Vir doctus, historiam Episcopatus duarumque ejus Urbium ex bonis documentis Germanice compilavit, industria baud contemnenda, in qua tamen sunt, quæ commendationem poscunt : Asservatur manuscripta in Bibliotheca Reuerendissimi & Serenissimi Principis, Mauritiï Guibelmii Saxonici Ducis, Administratoris Numburgensis. Compara Joach. Frid. Felleri amplissimi Viri, Mon. var. ined. Trimest. I. p. 56. FRIDELII Origines Citizenenses atque Summe Venerandi Abbatis IO. ANDRÆ SCHMIDII de Numis Numburgensibus scriptiones , in tabernis exquirere haud potui, quas tamen quum ad argumentum pertineant, lubenter inspexissem.* DE-

DESCRIPTIO

EPISCOPATVS NVMBVRGENSIS

FACTA

A SVMMO VIRO

VITO LVDOVICO A SECKENDORF

SERENISSIMOR. DVCVM SAXO-NVMBVRGENSIVM ADMINISTRO INTI-
ME ADMISSIONIS ET CANCELLARIO PER XVII. ANNOS, FIDE QVAM
MAXIME DIGNO

IN COMMENTARIO DE LUTHERANISMO INCOMPARABILI

LIB. III. SECT. 15. §. XCVI. p. 357.

Dioecesis NVMBVRGENSIS, quoad *Ius Episcopale & Ecclesiasti-
cum*, fines olim habuit ab Occidente ad Orientem inter Sa-
lam, Plissam & Muldam, amnes Thuringiae Orientalis & Mi-
sniae, tum a Septentrione, siue a limitibus Merseburgensis Epi-
scopatus ad Bohemiam vsque, meridiem versus, haud spernen-
do tractu terrarum, per Territoria Electorum & Ducum Saxo-
niae, & Dynastarum Ruthenorum & Schoenburgiorum in
Voigtlandia, diffusa. Sed *Iurisdiictionis siue Territorii*, aut tempo-
ralis quod vocant Patrimonii Episcopalis Termini, ad quos etiam
Ius Dioecesanum post Pacificationes de Religione publicas in
Germania Evangelica, hodie restrictum est, arctiores sunt. Vr-
bes duae subsunt Episcopo vel Administratori, Numburgum ad
dextram Salae ripam, & Ciza quinque fere horarum a Numbur-
go itinere, ad Elystrum amnem. Numburgi appellatio ex re nata
est, nouum enim castrum vel oppidum munitum significat,
quod, vt coniiicitur, Henrico I. siue Aucupe imperante, in lo-
cum, quo nunciaret, translatum fuit, cum antea in vico ad Sa-
lam proximo, qui Altenburgi, siue veteris castelli nomen reti-
nuit, aedificatum esset. Cizam Henetis (den Wenden) olim
habitata, omisiss fabulis & allusionibus, a tritico nominatam
esse existimaucrim, cuius fertilem agrum habet. Ciza autem,
siue Zit, lingua dictae gentis triticum significat, unde & Zittania,
Lusatiae vrbs, nomen traxit. Episcopi Cathedra, quam vocant
Cizae primum erecta fuit, Ottonis I. siue Magni auspiciis anno
Christi 968, aedificato templo, siue Basilica (ein Dom) non sper-
nendi

nendi operis, cui adiuncta fuit curia, seu aula Episcopi. Sed post annos sexaginta Cathedralis Ecclesiae honor, *Numburgum* translatus est, condito prope urbem illam, Septentrionem versus, templo eximio, & suburbio spatiofo, muris cincto, quod vulgo *Immunitas* die *Gregheli* dicitur, ubi Canonorum domicilia constituta sunt. Mutationis rationes in Diplomate Conradi II. Caesaris anno 1031. allegantur, firmitas & augmentum religionis, munitior enim atque opulentior erat urbs Numburgensis. Domicilium tamen pro more, vt liberius viuerent, non in urbe primaria, sed *Ciza* constituerunt Episcopi, ibique arcem cum templo, fossa & muris communiuerunt. Illam vero & bellorum iniuria & verustate corruptam, & rudi opere olim constructam, diruit, & ex fundamentis nouam, digna genere & virtute sua magnificentia, condidit & *Mauritoburgum ad Elystrum* (aliud enim eodem nomine supra Dresdam situm Electorem *Mauritium* conditorem habet) vocauit, Reuerendissimus & Serenissimus Princeps Mauritius, Dux Saxoniae, Iohannis Georgii I. Electoris Saxoniae filius quartogenitus, Herus meus, immortalis memoria & laude dignissimus, qui die 4. Decembr. 1681, animam coelo reddidit. Templum *Cizense*, quod Cathedrale fuerat, *Collegiatum* mansit, ea tamen cum praerogatiua, quam transactione anno 1231. ab Henrico VII. Imp. confirmata, obrinuit, vt Praepositus Cizensis semper tertium in Capitulo Numburgensi, post Praepositum nempe & Decanum Cathedralem, locum & suffragium haberet. Castella cum Pagis Episcopalis Iurisdictionis, magna ex parte cis Elystrum iacent, Misniam versus, vendita *Brunoni* Episcopo sub finem Seculi XIII. a Marchionibus Misniae; reliqua circa Salam, haud procul Numburgo sita sunt. Illustria & Equestria Feuda, intra & extra Iurisdictionis fines, plurima habet Episcopatus. Monasterio Bozensi, (*Bose* vel *Bosau*) quod Cizae adiacet, dudum quidem destructo, nomen aliquod fecit monachus *Paulus Langius*, Cygneus, edito superiori seculo; post coeptam iam reformationem, *Chronico Cizensi*, Latino, doctis non ignoto.

CA.

CASPARIS SAGITTARII
HISTORIA
ECCARDI II.
MARCHIONIS MISNIAE
SIVE DE
TRANSLATIONE
SEDIS EPISCOPALIS
CIZA-NVMBVRGVM

SECTIO I.

ECCARDVS II. Marchio Misniae Patrem habuit Eccardum I. Marchionem Misniae & Thuringiae Ducem: matrem, Syonchildam, Hermannii Billingi, Saxoniae Ducis filiam: fratres, Hermannum & Guntherum: Sorores, Luidgerdam, Mathildam & Odam: patruos, Guncelinum & Brunonem.

Et Pater ECCARDI II. & mater, nec minus fratres & sorores, itemque patruus ex Historia ECCARDI. a Cl. Dn. Praeside anno MDCCCLXXV. in hac Salana publice proposita, iam innotuerunt. Matris, fratrum sororumque notitiam pandit Sectio XVIII. Patruorum, Sectio III. Hermannus autem frater, & patruus Guncelinus denuo in hac ipsa dissertatione non semel in conspectum venient.

SE-

SECTIO II.

1001. Postquam Eccardus Pater ab Ottonis III. Germaniæ Regis & Romani Imp. excessu regnum affectans Poledae erat occisus, & Ienae sepultus, Eccardus II. una cum matre ac fratribus Misnam concessit.

De cæde & sepultura Eccardi I. a Dn. Præfide actum laudatæ dissertationis Sect. XVI. & sequenti. Ditmari Episcopi Mersburgensis verba huc facientia, ut & profectiõnem Misnensem significantia ex lib. V. Histor. repeto: *Hermannus accepta nece parentis improvise, cum matre celeriter occurrit, patrisque corpus ingenti luctu suscipiens, in urbe, quæ JENA dicitur, sepeliri fecit. Peracto autem tricesimo die, Domina Schvonebilda ad Misni proficiscitur cum filiis.* Tricesimus ille dies (quod in transcurso moneo) subindicare videtur, menstruam illam ab obitu nostratum quietem iam tum illo ævo receptam fuisse.

SECTIO III.

1003. Misnam tum ex paterna hæreditate accepisse videtur Hermannus, Eccardi II. frater; sed brevi post occupat Guncelinus patruus, ac Boleslao Polono deditam custodiendam accipit. Quam cum ille postea
1004. restitui sibi postularet, Guncelinus formidine novi ab Henrico II. Rege periculi, cuius interea militem præsidarium receperat, id detrectat.

§. I. Prolixè rem omnem exponit Ditmarus lib. V. pag. 108. 109. 115. editionis Maderianæ. Nonnulla huc spectantia afferam;

ram : *Interim Bolizlaus, Mifeconis filius, patre longe inferior, de morte lætatur Comititis Ekkehardi, moxque electo exercitu omnem Geronis Comititis Marcham, citra Albim jacentem, deindeque præmissis obsidibus Budissinam civitatem cum omnibus adpertinentiis, comprehendens, statim Strelam urbem inuasit, Misnenses pecunia corrumpere clam tentans. Qui novis semper gaudentes, in una dierum cum presidii maximam multisudinem, ob acquirendam equorum annonam, exisse comperirent, portam quæ Orientem respicit, in ea parte, qua satellites habitant, dicti Slavonice Vethenici Cukesburgiens, Guncelino ad hoc Duce irruunt, Breccionemque, Hermannii Comititis satellitem, primo occidentes, ad caminatum eiusdem omnes armati conveniunt, fenestram lapidibus impugnant grandibus, dominum urbis, Ocerum nomine, sibi ad occidendum reddi vociferantes. Sed Ditmarus miles, ex cubiculi sola munitione, quare sic, inquit, agitis? quis furor vos ita seduxit? ut obliti beneficiorum Comititis Ekkihardi, spontaneæque invitationis, sic assurgitis in perniciem filii? Si causam tanti facinoris seu publice seu clam cuiquam nostrum vultis aperire, commissi emendationem vobis complacitam, futuri que timoris vestrimet securitatem ex mei Senioris, nostrorumque omnium parte, firmiter, qualitercunque vultis, promitto. Hunc quem in mortem vobis dari inclementer exposcitis, nobis viventibus non accipitis. Pauci sumus, aut communiter mori, aut incolumes urbe hac nos exire pro certo sciatis. Tunc illi auditis sermonibus bis, colloquuntur, abeundique licentiam hic præstantes, Ducem Bolizlavum per internuncios inuitant, portisque eundem suscipiunt apertis. --- Interim dum Rex Henrici Comititis urbem, Crusin vocatam, possedit, Bolizlavus eum in aliquo lædere summo opere nifus, clam exercitum colligit, & per nun-*

D

cios

cios suimet Guncelinum fratrem hortatur, ut memor firma promissionis, urbem Misnensem suae redderet ditioni, amicitiamque renouaret pristinam. Ille autem sciens, istius ingressu a gratia Regis, & a domino tali se penitus exclusum iri, mandatis talibus respondit: Omnia quae praeter haec a me expetis, frater, libenter impendo, & si vnquam haec faciendi oportunitas accidit, non recuso. Sunt mecum senioris mei satellites, qui talia non patiuntur, & si hoc publicatur, vita mea cum omnibus quae posideo, periclitatur. Hac legatione accepta Bolizlavus, internuntios custodiri, & legionem ad Albim properare iussit.

§. II. Non adeo diu post excessum Eccardi I. haec gesta esse autumo: certe Fabricium *Annal. Urbis Misnae lib. I.* ad annum cix. illa referentem non puto audiendum. Sed & idem tum in his Annalibus, tum *Originum Saxonicar. lib. III.* in ipsa historiae serie cespitat aliquoties: quae tamen hic examinare nostri non est propositi.

SECTIO IV.

Ob hoc Guncelinum Marchionis Misnensis munere elogioque, quae alioquin Eccardi I. filiis, certe Hermannō majori fratrum deberi videbantur, ab Henrico II. Caesare ornatum, reor.

Eccardo I. Marchiam Misnensem, quae olim ex arbitrio Regum Germaniae pendebat, in haereditatem cessisse, magnorum virorum est opinio, eoque ipse Cl. Dn. Praeses inclinat in Historia Eccardi I. Sect. VIII. §. IV. Et vero nisi Eccardi Patris obstitisset arrogantia, nouarumque rerum studium, nec Guncelini patruj accessisset perfidia, dubium non est, quin haec Hermannō obtigisset. At praevaluisse videtur Guncelinus, fratris
filiis

filiis nimium infensus : quem ex eo aliquoties *Marchionis* titulo
maclat Ditmarus.

SECTIO V.

Post aliquot annorum decursum cum simultas 1008.
Guncelinum inter & Hermannum in saevum erum-
peret bellum , ECCARDVS II. Hermannum fratrem,
praetertim in occupando nobili ad Salam castello stre-
nue adjuvit.

§. I. Ditmarus lib. VI. p. 153. Hermannus *Comes & Gun-*
celinus Marchio inuicem certantes inusitato in his regionibus mo-
re confligere. Namque Guncelinus Strelam civitatem a militi-
bus Hermannii custoditam expugnare tentans, & nil proficiens,
Rochlitz urbem juxta Mildam flumen positam, & non bene pro-
nissam, incendio consumere praecepit. Insuper quicquid incom-
moditatis praedicto Comiti, quia semper patrui in fratribus filios
seueri, facere potuit, id nullatenus distulit. Hermannus & Ek-
kihardus confratres castellum quoddam, juxta Salam situm, quod
Guncelinus unice sibi dilectum muris & praesidio firmavit, bonis-
que innumerabilibus implevit, ex improviso manu valida circum-
dantes expugnant, & diuisa omni congerie, radicibus illud deii-
ciunt, ac incendio consumunt.

§. II. Quodnam fuerit ad Salam castellum, a nobili fratrum
biga expugnatum nondum memini me legere : & quia Dn. Prae-
ses iam tum de Eccardo I. commentans, de eo viros in his studiis
bene versatos per literas consuluit, nec certa habuit comperire,
videndum an posterior aetas tam haec, quam alia multa apud
Ditmarum abstrusa aperuerit,

SECTIO VI.

Ne belli huius intestini flamma serperet latius, Henricus II. Caesar eam restincturus Guncelino aequae ac Hermanno & ECCARDO fratribus diem dicit Mersburgi. In illa disceptatione cum causam obtinuissent fratres, Guncelino Marchioni surrogatus Hermannus per legatum Caesaris introductus est.

§. I. Ditmarus lib. VI. p. 153. *Peruenit hoc ad aures Regis, & confestim idem ad Mersburg, haec ad discutienda properauit. Sed cum ibidem praedictorum sententias Comitum animaduersisset, culpam omnem Guncelino imputat, quia se in multis prius sperneret, & in illato sibi dedecore ultorem non expectaret. Adiecit autem, quod familias multorum, saepe id sibi quaerentium, Iudaei vendidit, & nec iussu suo has reddere, nec latrocinia, multis a sua potestate nocentia, unquam curauit compescere. Insuper questus est, quod maiorem apud Bolizlavum fratrem gratiam hactenus habuisset, quam ei deceret, aut sibi placere deberet. Hic etiam praesentes erant, qui cum semetipsis reum esse maiestatis, accusare voluerunt. Inter tot lamentationes & eiusdem suorumque excusationes, Principum communiter consilium a Rege quaeritur, & ab his diu hoc secrete volventibus, taliter respondetur: Scimus hunc erga vos inexcusabilem non esse, & ut vestrae pietati se, omni reluctatione remota, tradat, nobis bonum videtur. Admoneat vos misericors Dominus, ut non qualitate suimet meriti, sed pro quantitate ineffabilis clementiae vestri met, ad exemplum omnibus ad vos conuersis in eo faciatis. Honorum consilio Rex aspirans, suscepit eundem, & Arnulpho Antistiti*

ssibi firmiter custodiendum tradidis, praesidii continuatione abbo-
ssibus Misni muniens, eamque ad tempus providendum Friderico
committens.

§. II. Sic igitur non tam Misniae Marchio factus Fridericus, Ilburgi Comes, quam prouincia Marchiae Misnensis ad tempus eidem commissa fuit. Hunc Fridericum esse reor, quem primum Misnae Burggrauium facit Fabricius: incertum, quo auctore.

§. III. Quid porro actum de Guncelino, non liquet. Fabricius quidem *Origin. Saxon. lib. III.* (p. 395.) scribit, in vrbe Libussa, quam Rex (Henricus) instaurauerat vitam degere iustum: porro capta a Boemo Libussa & cremata, Guncelinum cum reliquis abductum, sed mox in vinculis detentum Papebergae, ac septimo demum anno liberatum mense Decembri nati Christi supra millesimum octauo decimo. Sed nihil horum legas apud Ditmarum: ad quem prouocat tamen Fabricius. *Guncelinum* quidem *de Wisso*, & eiusdem infelicem custodem *Schich vulneratum* tradit Ditmarus lib. VI. pag. 169. longe hunc tamen alium puto a Guncelino Marchione, Eccardi nostri patruo.

§. IV. Damnato autem captoque Guncelino successor datus est Eccardi frater HERMANNVS. Sic enim laudato loco pergit Ditmarus pag. 154. *Proxima vero messe interuentu Reginae & insinuatu cari Tagmonis, Hermanno Comiti Marchiam dedit, & consilio & laude Principum eorundem. --- Post haec Hermannus Comes per Regalem nuncium introducit, ac debitoribus suis, quicquid in eum deliquerant, dextra hoc affirmante, ab eo remittitur.*

SECTIO VII.

ECCARDVS postea clandestinam cum Boles-

D 3

lao

lao Polono amicitiam colit : fouet eius speculatores, & demum absque Henrici II. Caesaris venia ad illum proficiscitur , & de Caesare multa loquitur odiosius. Ideo ad causam dicendam euocatus , cum iudicium damnationis metu detrectaret, bonis exiit.

Ditmarus lib. VI. pag. 175. *Insper regias peruenit ad aures, quod nepos meus Wirinharius cum EKKIHARDO , Hermanni Marchionis fratre ad Bolizlavum sine licentia pergerent, ibidemque multa gratiae suimet contraria loquerentur, eiusque nuncios hic saepe in secreto haberent. Hoc omne Rex suscipiens, utrosque in suam venire praesentiam iussit. Id cum facere non auderent, comprehensis omnibus suimet bonis, ut regiae potestati resisterent, diffamantur.* Fabricius origines huius historiae altius repetit, nempe a litibus inter Episcopum Mersburgensem & Eccardum, quibus causam dederit Heico quidam Ameslebius. Sed multa in narratione Fabriciana Cl. Dn. Praefidi sunt suspecta.

SECTIO VIII.

Tandem tamen ECCARDVS Caesari ex quorundam intercessione reconciliatur suaque recuperat.

Ditmarus d. I. *Tandem nepos meus (Wirinharius) gratiam & incolumitatem cum praedio suimet & auro comparauit. Alter vero (ECCARDVS II.) longe post cum fideli interuentu restituitur.*

SECTIO IX.

1015. Cum denuo ad bellum inter Henricum Caesarem & Boleslaum deuentum, ac caesus in eo esset Ge-

ro Orientalis Marchio , ECCARDVS cum Hermannō & Gunthero fratre eius sepulturæ in monasterio Neuburgensi ad confluentes Bodam & Salam interfuit.

Ditmarus lib. VII. pag. 195. *Imperator Geroni Archiepiscopo, & Geroni inclito Marchioni, ac Burckhardo Comiti Palatino residuos committens, progreditur. --- Luidolfus autem iuuenis cum paucis capitur, & Gero ac Volmarus Comites cum CC. militibus optimis occisi, spoliati sunt. --- Imperator ut hoc triste nuncium audiuit, ad tollenda interfectorum corpora redire voluit: sed multorum tardatus consilio, id quasi inuitus omisit, & Eidum antissentem, qui eis licentia infausi Ducis sepulturam impenderet, & Geronis corpus Marchionis imploraret, remisit. --- Funus autem prædicti Marchionis & socii eius Widredi usque ad Misni fecit reduci. Haec ibidem Hermannus Comes stebilitate suscipiens, & usque ad nouam urbem (ubi Gero Colonienfis Archiepiscopus & Thiedmarus Marchio frater eius, vitricus ipsius, pater autem interempti Comitis in honore Dei genetricis & sancti martyris eius Cypriani regnante secundo Ottone, Abbatiam construxerunt) cum fratribus suis Gunthero ac EKKIHARDO comitatur, quae Gero Archiepiscopus tunc terrae commendans, Dominam Adelheidam eiusque filium Thiedmarum ac moerentes amicos ac milites solatur.*

SECTIO X.

ECCARDVS II. Ditmaro Episcopo Mersburgensi infestus syluam quandam eius venationibus occupat, & suos ac fratris satellites in detrimentum Ecclesiae Mersburgensis grassari licentiùs permittit.

Lon-

Longa est de hac contentione narratio apud ipsum Ditmarum lib. VIII. p. 245. seq. ex quo summam nostris verbis repetemus. Otto II. Imp. temporibus Gifleri Magdeburgensis Archiepiscopi & Misnensis Marchionis Guntheri Ecclesiae Mersburgensi donaverat syluam inter Salam & Mildam fluuios, ac pagos Plisnensem & Seuselitzensem sitam. Regnante autem Ottone III. cum Mersburgensis Episcopatus facies admodum esset miserabilis, Eccardus I. Marchio dictam accipiens syluam, pro eadem aliam ad Sumeringam Mersburgensibus attribuit. In eo quod detrimentum cepissent non vulgare, suaeque postliminio repeterent, Henricus II. ex Principum decreto syluam Eccardi I. filiis Hermannno & Eccardo II. ademptam iudiciaria lege Episcopatu Mersburgensi restituit. Fuerat iam illa in potestate Mersburgensium per annos XII. cumque Hermannus LX. mansis eam a Praefule Ditmaro frustra tentasset redimere, is aliam aggressus via, pro duobus in Rochlicensi Comitatu praediis (sic capio verba Ditmari: *super duorum proprietatem Burgwardorum Rochlitz.*) accedente Henrici Regis mandato, syluam recuperare laborabat, antiquiorem scilicet Mersburgensis Ecclesiae confirmationem diu abolitam esse sperans. Sed repugnante Ditmaro, nec in eo protecit Hermannus. Cum enim praesente Henrico Imp. Magdeburgi hac de causa ageretur, Mersburgensia privilegia, utpote antiquiora peruicerunt. Sic igitur visus est Hermannus deferre litem, & praesente Eccardo fratre Ditmarum conceptis his verbis allocutus est: *Quicquid hactenus in his fecimus, non ob temeritatem aliquam, sed quam habuissse sperauimus, iustitiam fecimus: nunc autem id omittamus.* Non longe post Eccardus II. instinctu cuiusdam militis Boleslai in Comitatu (*Burgwardo*) suo Rochlicensi ad capiendas feras munimen-

nimenta quaedam excitat. Quod cum deferretur ad Ditmarum, ut a coeptis desisteret, Eccardum per internuncium monens, ac Hermannus quoque de iniuria Ecclesiae illata, in casum laboravit. A festo autem Paschatos, cum serena esset aeris tempestas ac itineri commoda, & nondum haecenus in illas Episcopatus partes venisset Ditmarus, VI. Non. Maii ad inspicienda Eccardi molimina profectus, quando eius opus laqueis & retibus firmatum deprehenderet, partem protinus iussit incidi, rectoque itinere Rochliciam tendens, turbatas res in ordinem redigendo, ut decimae iniuste haecenus inhibitae statim tempore soluerentur, a sylva vero violentas abstinere manus sub interminatione anathematis edixit. Exin ad praedium Chorin (Ditmarus habet *Thorun*) reuersus, cum per septiduum ibidem substitisset, quod Eccardi ministri comitibus ipsius minarentur, audiuit. Forte tunc Cancellarius (nescio an Eccardi, an alius Principis) apud Ditmarum pernoctans, quae hac in re gererentur, ex ipso Ditmaro intelligens, placide respondit. Interim frequenter coierunt milites Eccardi, ac forte infortunium creassent Ditmaro, nisi ministrorum obstitisset vigilantia. At Ditmarus rem deferat ad Imperatorem Moguntiam, eiusque praesidium implorat. Eccardus igitur Imp. iram veritus, ad pacem inclinat, quam Hermannus item commodum ex Polonia aduentans porrecta dextra spondet. Neque tamen steterunt promissis, sed sex viri Mersburgensi Ecclesiae addicti flagellati, & fortunis ac aedificiis fuerunt exuti: imo in ipsum Ditmarum exarsere grauius, & nunc ipsum nunc alios amicorum eius duriter tractauerunt. Quis tandem huius contentionis fuerit exitus, me latet: nec ex Ditmaro plura habeo exsculpere, qui hic fere suam finit historiam. In vita quoque Ditmari ex MS. quodam Chronico Anti-

stitutum Mersburgensium desumpta, cuius copiam Reinero Reinuccio fecit Christianus Distelmeierus, quamque ex Reineciana in suam transtulit editionem Cl. Ioachimus Iohannes Maderus, nonnulla eo spectantia habentur, quae huc transcribere nihil attinet. Fabricius hanc historiam miris confundit modis. Nam primo pro Ditmaro Brunonem Praesulem substituit: violentas deinde inter Episcopum & Eccardum actiones Magdeburgi per Imperatorium edictum compositas tradit. Quae porro habet de Eccardo adire Imperatorem recusante, sed per fratrem Hermannum ad id compulso, vel ingenio Fabricii, vel auctore non satis nituntur idoneo.

SECTIO XI.

1019. **ECCARDVS II.** vna cum fratre suo Herman-
no promouit translationem Episcopalis Sedis Ciza-
Numburgum anno clo XXIX.

§. I. Cognitione vtique accuratiori dignissima est de translatione Episcopatus Cizensis historia, quae hactenus tamen adeo latuit in obscuro, vt nec diligentissimo scriptori Paulo Langio, vt vt Cizo-Numburgensem historiam dedita tractanti opera, de eo certi quicquam constiterit. Arguunt hoc sequentia eius in *Chronico Citzensi* verba: *Hilivardus Episcopus ordinavit & consecrauit Ecclesiae Magdeburgensi Hunifridum Archiepiscopum. Quo etiam tempore sedes Ecclesiae Cizensis cum titulo translata in Numburg: cuius causam ignorans admiror. Cum enim a digniore consuevit fieri denominatio, antiquitas autem dignior sit quam nouitas, iuxta illud iuridicum, Qui prior est tempore, potior est iure; Ecclesia autem Cizensis multo prior est fundationis tempore; merito prioritate & sua antiquita-*

te tituli dignitati perpetim venerari debuisset. Miror ergo, cur ei haec dignitas per tituli sit ablata translationem, & Nuenburgensi attributus, ut nunc passim communiterque Nuenburgensis, raro vera, aut nunquam Citizenis appelletur Episcopus: licet ipsa curia episcopalis haecenus apud matrem Citizensem durauit etiam cum residentia, & quorum ipsa diuentium fruatur cobitatione, illa mortuorum sepultura gaudet. Quemadmodum enim titulus, ita & sepultura illuc est translata: tamen non adeo usque. Quia cum sit libera, plerique maluerunt praesulum in matrice Citizenis, quam filiali Nuenburgensi quiescere Ecclesia. Huius itaque mutationis causam eatenus aliam inuenire baud potui, quam (ut reor esse factam) quod Ecclesia Nuenburgensis situ amoenior, diuitiis crassior, cantu clamosior, potu delicatior, & emporio suae annuis famigeratior celebriorque sit uundinis; & eas ob res matri filia, junior seniori praelata, illa dignitate adornata fuerit.

§. II. Ceterum bene est, quod adhuc in tabulariis Episcopatus Numburgensis supersint vetusta bonae notae diplomata, ex quibus certa habeamus exsculpere. Et primo quidem si non vnica, praecipua tamen huius translationis fuit causa, quod Numburgum locus esset pro genio seculi sic munitus satis, adeoque insultribus hostium non aequae ac Ciza obnoxius. Quandoquidem enim Citizenis Episcopatus a prima statim fundatione Bojemorum & Wendorum populationibus esset obnoxius, ac imprimis Ciza metropolis anno cIo II. diriperetur, de loco tutiori dispexerunt, quorum exigebat officium Ecclesiae non minus quam Reip. saluti prospicere.

§. III. Primaria autem in promouenda translatione fuit opera CONRADI II. Imp. siquidem id *feruenti desiderio per litteras ac nuncios* apud Iohannem XX. Pontificem Romanum egisse di-

dicitur. Qua de re aliquid inaudiuisse videtur Langius : qui in laud. Chronico sic scribit: *Inter alia opera pietatis Ecclesiam Numburgensem a quibusdam traditur fundasse insignem & opimissimam.* Deinde cum Numburgum in ditione esset haeredum Eccardi I. iidem auctoritate Imperatoris moti hunc in finem Ecclesiae Citizenſi Numburgense oppidum dedicarunt. Quamuis enim vnicum tantum WICHARDI Ducis (is procul dubio ipse est ECCARDVS I.) haeredem nominet Iohannes Papa, ex alio tamen Cadaloi Numburgensis Episcopi priuilegio discimus, vtrumque fratrum Hermannum & Eccardum *eundem locum haereditate paterna acceptum Episcopali dignitate sublimasse.* Neque multum refragabor tamen, si quis soli Hermannum tum Numburgum fuisse adscriptum dixerit : quandoquidem Eccardus in diuisione haereditatis paternae terras ad orientem vergentes, in quibus & Rochlicio proxima sectione memorato locus, Hermannus ad occasum spectantes, & in his Numburgum accipere, rem tantam tamen communi consensu & suffragio potuerint tractare.

§. IV. De anno translationis si quaeras, licet in diplomate Pontificio diserte non exprimatur, ex indictione tamen XII. quam subscriptio Pontificia affert, haut difficulter est colligere, fuisse annum seculi undecimi nonum & vigesimum : nec mihi fit verisimile rem tantis expetitam desideriis longiori mora esse extractam. Enimuero quamuis non negauerim, quod Dresserus *de Vrribus* affirmat, mature de translatione susceptam esse deliberationem ; eandem tamen iam tum regnante Henrico II. anno c10 iv. perfectam quae itidem Dresseri est opinio, longius abludit a vero.

§. V. Quo ipso simul concedit eorum sententia, qui Eccar-

cardum I. Misniae Marchionem Thuringorumque Ducem Episcopatum Numburgensem condidisse affirmant : quo in recentioribus praeluxisse videtur Auctor Chronici Montis -- Sereni ad annum cxcclxxi. scribens : *Mortuo Dithmaro, Suanebildis eius relicta nupsit Ekkebarde Marchioni, filio Guntharii Marchionis de Thuringia, qui Nuenburgensem fundauit Episcopatum.* Certe eum secutus est Petrus Albinus in *Historia Misnica Tit. X.* (p. 115. 116.) qui idem repetit in calce libri. (p. 438.) vt taceam Eliam Reusnerum in *Stemma Witichindeo*, pro Eccardo I. quamuis Ecbertum I. (qui fere communis iuniorum error est,) laudante.

§. VI. Vt omnia pateant clarius, ipsam bullam Papalem afferemus:

IOHANNES Episcopus Seruus seruorum Dei Ildeuuardo Episcopo Ziticens. Ecclesiae perpetuam in Domino salutem. Si extraneis priuatisque personis Apostolica suffragia quanto elegantius agitur, si sanctae Ecclesiae eis egenti impertiri prompto animo studeamus, lucri potissimum praemium apud conditorem omnium Deum in aethereis arcibus promereri credimus, quando loca ad meliorem procul dubio per nos fuerint statum producta. Igitur quia filius noster Christianissimus Imperator CVNRADVS seruens hoc desiderio petiit suis litteris ac nuntiis rogans licentia, qua inconsulta aggredi tantum opus nolebat, liceret vobis & sibi, cuius intuitu, providentia ac moderatione erat in-

uentum, Episcopatum Siticensem ad honorem Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli consecratum in Nuenburgum, locum munitum & ab hoste solito depraedarium, remotum, transmutare, quem locum haeres cuiusdam VVichardi Ducis, cotidianam desolationem illius & deprecationem dicti Imperatoris non ferens, sanctae Ecclesiae Siticensi perpetuo iure contulit, inclinati precibus confratris nostri H. Magdeburgensis Archiepiscopi & haeredum dicti VVichardi, videlicet Hermannii Marchionis & germani sui ECCARDI consilio omnium Episcoporum & Clericorum nostrorum licentiam damus, ac inde transmutari, & in Numburgo extrui & in perpetuo manere Apostolica auctoritate vindicamus, & eundem locum cum omnibus pertinentiis sanctae Siticensis Ecclesiae ad honorem Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli consecratum omnibus rebus & possessionibus, quas modo habere videtur, & quae in antea acquisierit, vobis vestrisque successoribus in perpetuum confirmamus. Quod enim sancti canones cogente necessitate non contradicunt, & quod saepe factum fuisse legimus, nostris temporibus fieri non prohibemus. Si quis autem, quod non credimus, temerario ausu contra hoc nostrum Apostolicum priuilegium venire, aut in quouam infringere praesumpserit, seu violator exstiterit, sciat, se auctoritate Dei omnipotentis & beati Petri Aposto-

postolorum principis, ac nostra, anathematis vinculo esse innodatum, & a regno Dei alienatum, atque cum Iuda traditore Domini nostri Iesu Christi socius sit in inferno excommunicationique subiaceat, donec resipiscens ad satisfactionem & congruam emendationem redeat: qui vero pio intuitu curator & observator huius nostri Apostolici privilegii extiterit, benedictionis gratiam vitamque aeternam & aetherei regni gaudia a Domino percipere mereatur in secula seculorum, Amen.

Scriptum per manus Georgii Notarii regionarii
atque scriniarii Sanctae Apostolicae sedis in
mense Decemb. 10. Indictione XII.

Valete in Christo.

§. VII. Haec ipsa Iohannis XX. bulla quod in papyro scripta per temporum iniuriam aliquid contraxisset vicii, per Gregorium IX. Papam eandem renouari curarunt Engelhardus Episcopus & Capitulum Numburgense anno MCCCXVIII. Haec nova bulla sequentibus verbis concepta est:

GREGORIUS Episcopus, servus servorum Dei venerabili fratri Episcopo & dilectis filiis Capitulo de Numburch, salutem & Apostolicam benedictionem. Destinati ad nos ex parte vestra dilecti filii L. Praepositus & A. Canonicus Ecclesiae vestrae exhibitum nobis bonae memoriae Iohannis P. P. Praedecessoris nostri privilegium in papyro conscriptum cum ex quadam parte foret

ret nimia vetustate consumtum, & alterius formae ipsius littera, quam moderna, petierunt suppliciter innouari. Nos autem eodem privilegio diligenter inspecto, ne ius Ecclesiae vestrae deperire valeret, illud de verbo ad verbum, quatenus colligi potuit, duximus praesentibus adnotandum, tribuendo ei auctoritatem, quam Originale noscitur habuisse, ac supplendo in dictionibus quibusdam syllabas quasdam & litteras, quae conveniebant eisdem & fuisse praesumebantur in illis, maxime cum bonae memoriae Innocenti PP. secundi, praedecessoris nostri privilegium nobis ostensum fidem fecerit ad supplementum huiusmodi in quibusdam dictionibus faciendum, propter quod causa discretionis syllabas ipsas & litteras mandavimus in hac pagina consis litteris exarari.

Sequitur bulla Iohannis Papae, cui subiiciuntur sequentia:

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae annotationis & concessionis infringere, vel ei ausu temerario contravenire: Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum.

Da-

Datum Perusii VI. Id. Nouembr. Pontificat.
nostri anno secundo.

§. VIII. Facta igitur sedis translatione Iohannes XX. Pontifex eandem confirmauit Indictione XV. quae incidit in annum cło XXXII. Quia bulla confirmationis denuo mentionem facit Eccardi nostri, ac alia porro habet scitu non indigna, integram afferre non pigramur:

†. IOHANNES Episcopus, Servus seruorum Dei:
Dilecto in Christo filio Hildivardo sanctae Nuenburgensis Ecclesiae Episcopo, & omnibus successoribus tuis perpetuam in Domino salutem. Conuenit Apostolico moderamini pia religione pollentibus beneuola comparatione succurrere, ac poscentium animis alacri deuotione impertire assensum. Ex hoc enim lucripotissimum praemium a conditore omnium Deo procul dubio promeremur, si venerabilia loca oportune ordinata, ad meliorem per vos fuerint statum perducta. Sicut ergo karissime fili tibi absenti, rogatu filii nostri christianissimi Imperatoris Kunradi & confratris nostri Hunfredi Magdaburgensis Archiepiscopi, nec non illorum qui haereditatem suam Ecclesiae contulerunt, videlicet Hermannii Marchionis, & germani sui EKKIHARDI, & maxime pro magna utilitate & securitate Ecclesiae tuae, consilio Episcoporum & Clericorum nostrorum, sedem Episcopalem de Ziza in Nuenburg transferre concessimus; ita

F

nunc

nunc quoque tibi praesenti cum clero tuo & dignioribus de populo & nunciis praedicti Imperatoris & Archiepiscopi, consilio eorundem Archiepiscoporum & clericorum nostrorum factum probamus, & tam tibi, quam omnibus successoribus tuis perpetua stabilitate confirmamus. Quid enim secundum canones pro necessitate saepe factum fuisse legimus, nostris quoque temporibus fieri non prohibemus. Quoniam igitur canonice & communi assensu omnium, ad quas attinebat sedis tuae translatio, facta est, absque omni contradictione universi successores tui a Nuenburgensi clero & populo eligantur, atque ad eundem titulum regulariter consecrentur, & Magdeburgensibus Archiepiscopis, quorum dioecesi translatio non excedit, utpote Metropolitanis suis, omni pietatis devotione sint subiecti. Hoc quoque communicato consilio placet addere, quod Ecclesia Citiensis in honorem beatorum Apostolorum Petri & Pauli consecrata, non omnimodis negligatur, sed in loco Clericorum in Nuenburg transeuntium monachi vel canonici substituantur, qui integris stipendiis eiusdem Ecclesiae inibi Deo serviant, & sicut pacis filii matri suae Nuenburgensi Ecclesiae in Domino semper devote obediant. Si quis autem, quod minime credimus, temeraria praesumptione contra hoc nostrum Apostolicum privilegium venire, aut in aliquo contraire praesumerit, seu violator

tor exstiterit, sciat se auctoritate Dei omnipotentis & beati Apostolorum principis Petri ac nostra anathematis vinculo esse innodatum, & a regno Dei alienum, atque cum Iuda traditore Domini nostri Iesu Christi socium futurum in inferno, ex communicationeque subiacet, donec resipiscens ad satisfactionem & congruam emendationem reuertatur. Qui vero pio intuitu curator & observator huius nostri Apostolici privilegii exstiterit, benedictionis gratiam vitamque aeternam, & aetherei regni gaudia a Domino percipere mereatur in secula seculorum, Amen.

† BENE VALETE.

Scriptum per manum Georgii Notarii regionarii
atque Scriniarii Sanctae Apostolicae sedis in
mense Martio Indiēt. XV.

§. IX. Eodem porro anno c10xxxii. Conradus II. Imp. translationem Episcopatus auctoritate sua confirmavit, & porro Numburgensi Ecclesiae villam regalem Balchsted donavit. Ipsum diploma, quod denuo Eccardi nostri reficit memoriam, tanquam non vulgare specimen antiquitatis Germanicae huic commentatiunculae inferemus:

In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis. CONRADVS diuina fauente clementia Romanorum Imperator Augustus. Cum credamus & certe sciamus, nos omnibus Ecclesiis ex indita nobis Dei misericordia debi-
F 2 *tores,*

tores , iis maxime succurrendum esse non dubitamus, quae a nostris antecessoribus inchoatae, nutantes & pauperrimae vix ad tempora nostra durauerunt. Quorum nimirum necessitati condolentes, & Dei nutu consulere cupientes, Episcopatum in Citizenensi loco a venerabili progenitore nostro Ottone constructum ad Nuwvenburg propter pacis firmitatem & religionis augmentum transtulimus, & immutauimus : in memoriam scilicet Ottonis , quin & Domini nostri Heinrici Imperatoris hoc facientes & spem requietionis eorum in hac re procul dubio considerantes. Proinde omnibus Christi nostrisque fidelibus notum esse volumus, qualiter nos ob minime denegandum interuentum dilectissimae coniugis nostrae Gisilae Imperatricis Augustae , amantissimaeque prolis nostrae, Heinrici Regis, nec non ob piam petitionem Hunfridi Magdeburgensis Archiepiscopi, fidelisque nostri EKKARDI Marchionis, & ob frequens seruitium chari nostri Kalonis Episcopi Ecclesiae Sancti Petri in Nuwvenburg, cui ipse praesidet, Balchsted nostram regalem cortem in pago Thuringiae in Comitatu Madelgobonis sitam, cum omnibus attinentiis syluis, cultis & incultis, agris, pascuis, campis, aquis, aquarumve decursionibus, piscationibus, molis, molendinis, areis, aedificiis, mancipiis, exitibus & redditibus, venationibus, quaesitis & inquirendis, seu cum omni utilitate, quae

quae nominari vel scribi potest, in proprium tradidimus, ea videlicet ratione, ut ipse suique successores de eadem corte in his omnibus, quae ad eiusdem Ecclesiae pertineant utilitatem, liberam potestatem habeant faciendi. Et ut haec nostrae traditionis auctoritas stabilis & inconuulsa omni permaneat aeuo, banc paginam inde conscriptam manu propria corroborantes, sigilli impressione iussimus insigniri.

Signum Domini
Conradi

Romanorum Imperatoris
inuietissimi,

Burchardus Cancellarius vice **Burchardi Archicancellarii** recognouit.

Data XVI. Kl. Ianuarii Indictione XV. Anno Dominicae incarnationis millesimo XXX. secundo. Anno autem Domini Conradi II. regnantis IX. imperantis vero VI. Actum Quitilineburg feliciter, Amen.

SECTIO XII.

Paulo post factam Episcopatus translationem **Hermannum Misniae Marchionem** vita excessisse reor, cui successit frater **ECCARDVS II.**

§. I. Hermannum adhuc vixisse anno cło XXIX. ex Iohannis XX. bulla priori patet, quippe quae precum huius Marchionis ob translationem factarum meminerit. Quod *Marchionis* elogium quia Eccardo non tribuitur, hunc ipsum Comitibus dignitatem tum non egressum autumo. At quia Conradus

Imp. ann. cło XXXII. Hermannō omisso Marchionis titulum Eccardo tribuit, fratrum alterum iam tum vita defunctum credimus. Nec est quod nobis quis obiiciat, ex altera Iohannis Papae bulla eodem anno Numburgensi Episcopo reddita, Hermannī Marchionis, & Eccardi fratris sine illo titulo memoriam. Quandoquidem enim ista bulla respicit primas Conradi Imp. ac ceterorum translationem desiderantium preces, non tam ad id temporis, quo posteriorem bullam scribebat Iohannes Pontifex, quam ad hoc, quo Hermannus translationem expetebat, eius tanquam adhuc viuentis referenda est mentio. Neque tamen valde repugnauerim, si quis Hermannum ipso anno cło XXXII. inter Mensem Martium, quo Papale scriptum diploma, & Decembrem, quo Imperatorium fuit consignatum, vita functum asseruerit. Intra cuius temporis decursum Hildevardus etiam Numburgensis Episcopus obiit: siquidem cum Iohannes tertio mense eidem suam inscriberet bullam, mense ultimo a Conrado Imp. non ad hunc, sed ad Cadaloum successorem priuilegium perscriptum est. Quod si perspectum Paulo Langio, non utique in Citizenſi Chronico scripſiſſet: *Episcopus iste Caſſo* (is est *Cadalous*, siue *Cadalus*) *quando coeperit, inuenire non potui.*

§. II. Sicuti autem satis certo non liquet, quando viuere desierit Hermannus, ita de ipsius mortis genere nihil itidem habemus certi. Fabricius quidem *lib. III. Origin. Saxon.* (p. 402.) *monuit, a Vandalis occisum tradi.* Sed forte haec traditio aequae vacillat, ac ibidem altera illa, *quod sine coniuge dixerit.* Neque tamen quae ipsius Fabricii est sententia, Hermannō vxor fuit *Hemmilais*, Ducis Boemiae Boleslai filia: siquidem ex Theodorici Numburgensis Episcopi litteris, quas integras postea afferemus, patet, vxorem habuisse, cui nomen REGELYNDIS, siue,

vt

vt in Numburgensis Mortuologii (ceu vocatur) fragmento scribitur, RELIGYNDIS. Nescio igitur unde hauserit Elias Reufnerus, Hermannum ex duabus vxoribus, *Godila* Lotharii Wolmerstadiensis Comitis & altera Boleslai Poloniae Ducis viduis, nullam sobolem sustulisse.

S. III. Si sustulit prolem Hermannus, masculam nullam reliquisse, ac ob id ECCARDVM fratrem in Misniae Marchionatu ei successisse autumo. Quamvis enim id diserte non tradant, qui superant ex hoc aeuo scriptores : quia tamen toties Eccardum cum titulo Marchionis nec alium interea Marchionem reperimus, quidni Eccardum Hermanno fratri successisse putemus?

SECTIO XIII.

Prima ergo aedis cathedralis Numburgensis fundamenta deberi videntur Hermannō & ECCARDO fratribus : quibus propterea in perennem tanti beneficii memoriam insignes statuæ in illa aede dedicatae sunt.

De ECCARDI statua id clarum ; & mox de ea pluribus agemus. Sed ad Hermannum quoque singularem pertinere statuat, cui nulla addita est inscriptio, grauibz coniecturis inducitur censent Viri harum rerum intelligentes, & in his Vir Reuerendus & Cl. M. Iohannes Zaderus, Cathedralis Ecclesiae Numburgensis Pastor, itemque Vir Nobilissimus & Consultissimus Caspar Matthaeus Eylenberg, Praefulatus Numburgensis Syndicus optime meritis : nec est cur id in dubium vocauerim.

SECTIO XIV.

De ECCARDI statua certa sunt omnia : quippe quae breuem quidem, sed nobilem habeat inscriptionem *ECHARTVS MARCHIO*.

Nimirum in sacrario aedis cathedralis occidentali locum habent plures statuae, quarum praecipua, cuius delineationem in frontispicio huius dissertationis conspiciamus, ECCARDVS MARCHIO inscripta est. Albinus quidem in *Historia Misnica* (pag. 438.) eandem statuam, non tamen accurate satis, exhibet. Nec enim ornamenta velorum, multo minus insignia dextro lateri addita in Numburgensi templo habent locum. Perperam deinde haec statua ab Albino tribuitur Eccardo I. tanquam Episcopalis sedis ab Elystro ad Salam translationis auctori : quod quam abhorreat a vero, jam tum sect. XI §. V. ostendimus. Rectius sane Fabricius tum in *Annalibus Misnensibus lib. I.* ad ann. cdo XIII. tum *lib. III. Origin. Saxon.* (p. 405.) in hac statua Eccardum II. agnoscit. Ipsam descriptionem ex eodem afferro : *Echardum cum matre Svanbilde auctorem fuisse* (collegii & templi Numburgani) *conueniens maxime temporibus est ; & ejus ibidem statuam palliata indicat, in qua gladius & scutum sinistra ipsius continentur ; manus dextera pallium obuolutum habet supra manum sinistram : alioquin libera & implicita : tunica longitudine pallium aequat. Facies imberbis & laeta, capilli crispantes cum pileolo rotundo & plicato diuersorum colorum. Pro facie imberbi Gregorius Groitzschius in libello de Sala flumio superioris seculi anno LXXXIV. edito, rasam barbam canescentem substituit : nec aliter res videtur se habere. Quia huius ac reliquarum statuarum colores nondum sunt detriti, proximo seculo renoua-*

nouatas credidit Cl. Dn. Praeses , quod tamen negat laudatus Dn. Zaderus in literis ante quadriennium ad Dn. Praesidem per-scriptis.

SECTIO XV.

Etsi autem hi fratres pro praecipuis habendi cathedralis aedis auctoribus, nihil tamen prohibet, quominus plures eo suam symbolam contulisse credamus.

§. I. Enimuero quia plures in laudato Numburgensi sacratio habentur statuae, ac in his etiam SIZZONIS COMITIS, DITMARI COMITIS OCCISI, TIMONIS DE KYSTERIZ & matronarum aliquot; hi omnes ac singuli forte siue ad fundandam, siue ad ornandam augendamque hanc aedem non parum contulere.

§. II. Huc accedit, quod Theodoricus Episcopus Numburgensis in literis anno **CIOCCXLIX.** scriptis supra HERMANNVM & ECCARDVM eorundemque coniuges REGELYNDAM & VTAM inter fundatores numeret SYZZONEM Comitem, GEPAM COMITISSAM, BERCHTAM Comitissam, THEODORICVM Comitem, GERBVCH Comitissam.

§. III. Ipsae litterae omnino sunt dignae, quae in patriae antiquitatis amantium cognitionem veniant.

THEODORICVS Dei gratia, voluntate diuina Nuenburgensis Episcopus, M. (Meinherus) Praepositus, H. (Heinricus) Decanus totumque eiusdem Ecclesiae Capitulum cunctis vtriusque sexus tum Praelatis tum plebanis, tum Vicariis, tum omnis conditionis fidelibus salutem & dilectionem in eo, qui est vera salus omnium. Quia bona bonorum initia meliore semper sunt sine

consideranda , propter hoc vniuersalitati fidelium mandamus, quod nos communicato & communi fratrum nostrorum, videlicet Nuenburgensis Ecclesiae consilio, in salutem omnium nostrum tam mortuorum quam viuorum ad hoc decretum concordamus , ut, quemadmodum primi Ecclesiae nostrae fundatores , quorum nomina sunt haec, Hermannus Marchio, Regelyndis Marchionissa; Eccebardus Marchio, Vta Marchionissa: Syzzo Comes : Wilbelmus Comes , Gepa Comitissa : Berchta Comitissa, Theodoricus Comes; Gerburch Comitissa: qui pro prima fundacione maximum apud Deum meritum & indulgentiam peccatorum suorum promeruerunt ; sic certum est posteros per largitionem Eleemosynarum suarum in aedificatione monasterii promeruisse semper & promereri. Nos ergo consummationem totius operis imponere cupientes, tam mortuos , quam viuos, qui nobis suas largiti sunt eleemosynas, & largiuntur in generalem fraternitatis societatem & orationum participationem ab hoc die & deinceps fideliter suscipimus commendatos. Datum Nuenburch Anno gratiae Domini M. CC. quadragesimo IX. Pontificatus nostri anno V.

SECTIO XVI.

Praeterea Hermannus & ECCARDVS fratres Numburgum foro regali aliisque Ecclesiis & monasteriis ornarunt.

§. I. Patet hoc ex diplomate Henrici III. Imp. an. CIOL. dato, in quo memorat, quod duo Principes , videlicet Hermannus Marchio & frater eius ECKEHARDVS haereditatem suam Deo & beatis Apostolis Petro & Paulo per manum ipsius Imperatoris (Conradi) contulerunt, & in ipsa forum regale, Ecclesias, congregationes Clericorum, monachorum, monialium construxerunt,

ea tamen conditione , quod sedes Episcopalis cum vniuersis ad ipsam pertinentibus de Ciza in Nuenburg praedicto modo construtum referretur.

§. II. Ab hoc regali foro ipsae forsitan Numburgensium nundinarum repetendae sunt origines. Et quia Ecclesia Cathedralis in honorem Petri & Pauli consecrata , & haec nundinae ad festum Petri & Pauli diem fuerunt constitutae,

§. III. Quod ad Ecclesias Numburgenses ab Hermanno & Eccardo conditas attinet, in iis forte locum habuit templum S. Georgii : ceu iam tum a Cl. Dn. Praefide in *Historia Eccardi I. Sect. XVII. §. V.* monitum. Huc quoque inclinat Fabricius Orig. Sax. I. III. scribens : *Hunc (Eccardum II.) in summa omnium Annalium incertitudine & varietate, templi Numburgani, & (ut alii volunt) aedis etiam Georginae statuo auctorem,*

SECTIO XVII.

ECCARDVS II. iam Misniae Marchio Henrico III. Imperatori fuit in deliciis, sic quidem, vt eundem aliquando FIDELISSIMI FIDELIS elogio mactet.

§. I. Quantopere ab Henrico III. aestimatus fuerit Eccardus noster, varia testantur diplomata, quorum aliqua adhuc in Archiuo Cathedrali Numburgensi superant. Ex his nonnulla ad propositum nostrum facientia afferemus. HEINRICVS Rex --- ob interuentum nobis dilecti Marchionis EKKEHARDI, quandam villam Kizerin nominatam, in Comitatu praedicti Marchionis EKKEHARDI in pago Weita sitam --- tradidimus. Anno 1039. CLOXXXIX. HEINRICVS --- Rex -- ob interuentum ac petitionem Kadelboi nobis dilecti Praefulis, nec non EGGEHARDI Marchionis, Nuenburgensi Ecclesiae , cuiusdem Kadelbois praesidet, & 2

quandam villam, Kuffenti nominatam, quae fuit beneficium praedicti EGGEHARDI Marchionis, in pago, qui vocatur Zurba, in
 1040. Comitatu dicti Marchionis sita --- tradidimus. --- Anno cłoXL.

§. II. Sed rarum plane, ac prorsus singulare est elogium, quod idem Henricus III. Eccardo nostro in diplomate anno cłoXLI. dato tribuit. Verba ipsa sic habent: *HEINRICVS--- Rex --- ob minime denegandam voluntatem FIDELISSIMI FIDELIS nostri EKKARDI Marchionis --- decem regales mansos --- in Burcwardo Trebeni, in pago Zrudici, in villa Tuchin, in Comitatu praedicti Marchionis EKKIHARDI sitos --- in proprium dedimus.*

SECTIO XVIII.

Fortē igitur ab huius ECCARDI Marchionis in Henricum Caesarem fide natum est prouerbiū Germanicum, quo vir spectatae fidei *der getreue Eckart* appellatur.

§. I. Iam pridem inualuit adagium de *fideli Eccardo*. Sed quia hactenus vera eius (vt opinor) latuit origo, quidni detecto hoc diplomate ad Eccardum nostrum retulerimus? Martinus quidem Zeilerus centur. II. Epist. XCVI. monet, nonnullos id deriuare ab Hegecaro quodam Boiorum Rege, qui tempore belli Troiani vixerit, quemque finxerint veteres prae foribus inferni sedentem, ac ingressuros fidis instruentem monitis: unde *Troicus Heccardus*, ac porro corrupte *der treue Eckart*/ dictus: id quod postea in prouerbiū abierit. Sed bene est, quod addat: *Haec fabulis annumeranda.*

§. II. Paulo aliter Wolffgangus Heiderus de hac Salana optime quondam meritis Professor Vol. II. Orat. XXVIII. *In nostra*

nostra Thuringia, inquit, *quae ut Italia mari, ita sylvis supra ambitur & infra, saepe numero quidem, sed maxime tamen circa Natalis Christi ferias & Bacchanaliorum furias, non ruri tantum, quod plerumque fieri solet, sed in ipsis quoque vicis & oppidis colluuiis quaedam spectrorum, lemurum, larvarum & Empusarum, in quibus & viuentium & mortuorum hant raro sunt imagines, ingenti numero, qui interdum equitum turmas & peditem manipulos sua aequant multitudine, transire solent & transcurrere: neque fides haec, quod iam quoque dixi, vana, sed certa, & omnis extra dubitationis aleam posita. Has itaque Diabolorum copias senecio quidam canitie spectabilis, quem fidum Eckhardum nominant, seu vii nostrates vocant, den getreuen Eckart delibrato cum bacillo praecis, & accurrentem, ut nostra fert curiositas, popellum hortatur, ut de via cedant, & domum se referant, ne sua temeritate sibi aliquid mali non necessarii accersant. At si maxime concesseris, cum hoc spectrorum grege non aliter esse comparatum, ac recensuit Heiderus, manet tamen scrupulus, qui senecioni illi adhaeserit Eccardi fidi nomen.*

§. III. Ceterum quae de hoc prouerbio iam ante annos aliquot celeberrimus vir, ac immortale decus Lipsiensis Academiae Iacobus Thomaeus ad Cl. Praesidem perscripsit, cum vtriusque pace hic repetam. *Illud notum, Eccarto Marchioni cognomen Fidelis adhaesisse non minus, quam Eccarto Brisacensi illi, qui postea prouerbio de Fideli Eccarto occasionem dedit: quamquam sunt, qui originem adagii ad ipsum Misnensem nostrum referant: nec desit, qui Econem Repconium, Saxonici Iuris scriptorem. Prouerbiu ipsum cum historiis vel fabulis buc pertinentibus, altera de Tanbusero, altera de spectro Mansfeldensi*

*Ioannes dabit Agricola : de Tanhusero etiam nonnihil Goldastus
ad Paraceticos peteres.*

SECTIO XIX.

ECCARDVM II. Torniamiento Hallensi ab
Henrico III. celebrato interfuisse volunt anno
cło XLII.

1043. Georgii Rūxneri de ludis Germanorum equestribus Tor-
niamienti (*Thurnier*) nomine famosis habemus librum lingua
vernacula scriptum , in quo septimus locus est Torniamiento
Hallis Saxonice ab Henrico III. celebrato. Hic quoque com-
paruisse scribitur ECCARDVS Marchio Misniae & Comes in
Australi Thuringia. Sit fides penes auctorem , cui alioquin in
his antiquioribus parum debetur fidei. Id quod Cl. Dn. Praefi-
dis RVXNERVS EXENTERATVS breui forte demonstrabit.
Certe nec in ipso Eccardo sibi constat scriptor proletarius, quem
paulo post *Ecprechtum* vocat. Praeterea in sequenti Tornea-
mento anno cło LXXX. Augustae Vindelicorum habito iterum
laudatur Eccardus Marchio Misniae : quo tamen aevo nemo e-
ius nominis Misnensi Marchiae praefuit. Et perabsurdum so-
ret haec ad nostrum Eccardum referre.

SECTIO XX.

ECCARDVS II. anno cło XLVI. subitanea mor-
te extinctus, & Numburgi sepultus est.

1046. Sic enim Hermannus Contractus in Chronico ad laud. an-
num : *Esgebardus Marchio ditissimus subito moriens praediorum
suorum haeredem reliquit Regem.* Et Lambertus Schafnabur-
gensis :

gensis : *Eggibardus Marchio subitanea morte praefocatus inter-*
sit. Fabricius quidem & nonnulli alii obitum eius referunt in
 annum cło LXVIII. Sed omnino clarum est, hos Eccardum
 cum Saxoniae Marchione Ecberto I. confundere, cuius obitus
 in annum laudatum a Lamberto refertur. Nec mirum hic hal-
 lucinari Fabricium, quem Eccardorum & Ecbertorum historia
 inuicem commixta toties in transuersum egit. In fragmento
 Mortuologii Ecclesiae Numburgensis, quod est penes M. Ioh.
 Zaderum, inter alia haec habentur : *Hechardus Marchio ob. d.*
Timothei 9. Cal. Februar. sepultus in monasterio : quae procul
 dubio de Eccardo nostro capienda. An autem *monasterii* vo-
 cabulum designet aedem cathedraleni, (prout non raro in ve-
 tustis appellatur litteris) an ipsum huic iunctum monasterium,
 certo affirmare non sustineo.

SECTIO XXI.

**ECCARDVSII. ex vxore Vta, nullos reliquit
 liberos.**

§. I. VTAM Eccardo vxorem fuisse, ex Theodorici Numbur-
 gensis Episcopi diplomate Sect. XV. §. III. allato patet : quippe
 in quo ECCEHARDO *Marchioni*, VTA *Marchionissa* iungitur.
 Recentiores igitur, qui teste Fabricio, *Suanbildin* vocant, ma-
 trem Eccardi, cum vxore videntur confundere. Dum autem
 Fabricius Eccardo nostro coniugem assignat Ottonis Ducis
 Sueinfurti viduam, denuo Eccardorum Ecbertorumque histori-
 am non distinguit. Ecbertus enim I. Lamberto ad an. cło LXVIII.
 teste, laudatam viduam cui nomen *Adelae*, in matrimonio ha-
 buit, ex qua genitus Ecbertus II. Marchio. Haec a morte Ec-
 ber-

berti, tertio marito nupsit Dedoni Saxoniae Marchioni, *mulier*,
 ut Lambertus ait, *omni marchione animosior atque implacitor.*

§. II. Nullos Eccardum reliquisse liberos, haut obscure ex
 eo est colligere quod ut Hermannus Contractus ait, *praediorum*
suorum haeredem reliquerit Regem. Fabricius tamen ei filium
 tribuit OTTONEM. Sed addit statim : *fortasse tenera aetate*
est extinctus : quia eius nulla uspiam quod sciam, extat aut me-
moria, aut mentio. At si nulla eius extat memoria, unde ergo
 Fabricius de hoc Eccardi filio factus certior? ODA porro Boles-
 lao nupta non Eccardi II. quod habet Fabricius, sed Eccardi I.
 fuit filia : prout a Dn. Præside in *Historia Eccardi I. Sect.*
XIIX. §. XIII. ex Ditmaro demonstratum.

MS (o) 56

CA-

CASPARIS SAGITTARII
HISTORIA
EPISCOPORVM
NVMBVRGENSIUM
A PRIMA
EPISCOPATVS ORIGINE
AD PRAESENTEM STATVM REPETITA.

§. I.

NVMBVRGENSIS Episcopus origines a Paulo Langio, aliisque scriptoribus ad Ottonem I. Germanorum Regem ac Imp. Romanum referuntur, (1) qui sede sacra Cizae (2) constituta primum Cizenfibus Episcopum dedit Hugonem, cui anno 1000 LXXVIII. contigit vno eodemque die (3) cum Burchardo Misnensi, Bosone Mersburgensi, & Vdone Havelburgensi Episcopis per Adalbertum Magdeburgensem Archiepiscopum consecrari.

(1) Sunt qui Episcopatum Cizensem a Carolo M. fundatum aiunt : quos refellit Gryphiander de *VVeichbildis Saxoniciis cap. XXIX. d. 4.* Ottonem M. etiam pro conditore Episcopatus habet ipse Numburgensis Episcopus Iulius Pflugius in scriptis Iohanni Friderico Electori Saxoniae oppositis.

(2) Episcopatus *Citiensis* meminit Otto I. Imp. in donatione quadam monasterio Ratib. facta & ab Henrico Meibomio edita in calce VVitichindi monachi Corbejenfis pag. 130.

(3) Ita P. Langius in *Chronico Citiensi*. Sed ex Ditmari Mersburgensis Episcopi Chronico id non colligas, in quo haec habentur lib. II. pag. 29. *Archiepiscopus --- in his festinis diebus consecrauit Bosonem, Mersburgensis Ecclesiae pastorem, Burchardum Misnensis Ecclesiae prouisorum, Hugonem Episcopum Cizensem, Havelburgensis Ecclesiae custodem his Tudonem cooptauit primum consecratum.* Sic Auctor de fundatione Archiepiscopatus Magdeburgensis

genſis a Meibomio editus cum VVitichindo pag. 111. *Fuit prorsus generale tripudium, ubi ad confirmationem ſui idem archiepiſcopus in praefentia eorundem natiuitatem Domini ſecum celebrantium, Boſonem monachum Merſeburgenſi, Burchardum Miſnenſi, Hugonem Cyzenſi eccleſiis primos Episcopos ordinauit.* Langio tamen aſſentitur Gobelinus *Cosmodromii aetat. VI. cap. XLVIII.*

- I. §. II. HVGO ille *profundae humilitatis, ſummae deuotionis ac admirandae doctriinae* elogio celebris, (1) velut paſtor optimus ac peritus pater familias, nouam Eccleſiae ſibi commiſſae plantationem ſancta conuerſatione & coeleſti doctriina iugiter corroborando ſatagebat. Nouellum quoque clerum iuxta ordinem canonicum pie ac honeſte vitam agere edocuit, & cetera quae ad diuinum cultum & eccleſiaſticum pertinent ornatum ſollicitius diſponens, populum denique ſubiectum in Chriſtiana religione nondum ſatis confirmatum tam doctriina quam exemplo erudire ſtudiuit. (2) Altero ab exceſſu Ottonis I. anno graue ſubiit infortuniū: ſiquidem Cizenſi metropoli a Dedone Bohemorum Duce capta & direpta inde fugatus & expulſus eſt. (3) Quo anno redierit Cizam, ac porro vita fuerit functus, incertum. Conſtat tamen obiiſſe adhuc ſuperſtite Alberto Magdeburgenſi Archiepiſcopo (4) qui vita exceſſit anno 1000. cccclxxx.

(1) Langius pag. 759. (2) Langius pag. 766. (3) Ditmarus lib. III. p. 56. Gobelinus aet. VI. c. XLIX. p. 104. Langius pag. 766. qui porro ad *Annales Magdeburgenſis* prouocat. (4) Langius p. 766.

- II. §. III. Atque idem ille Adelbertus FRIDERICVM Hugonis ſucceſſorem, *virum multarum virtutum & praeclarae viſae* (1) ordinauit. Hic Fridericus Praeſulum illorum vnus eſt, cui Giſilerus Magdeburgenſis Archiepiſcopus Adelberti ſucceſſor partem bonorum Eccleſiae Merſburgenſis, quam peſſimo exemplo cupiebat deſtruere, commiſit. (2)

(1) Langius pag. 767. Ditmarus l. III. p. 55. 56. Langius pag. 767. Heinr. Meibomius in *Chron. Bergenſi* pag. 6.

- III. §. IV. HVGO II. *tertius Cizenſis Eccleſiae prouiſor* (ſic cum

eum vocat Ditmarus, (1) non primum Hugonem : vti putat Petrus Albinus (2) eundem secutus Adrianus Beierus) (3) Ottomem III. Cizam venientem splendide & magnifice suscepit. (4) Idem anno 1000cxii. vna cum Willigiso Moguntino Archiepiscopo & Gisilero templi Halberstadenſis dedicationi interfuit. (5) 992.

(1) Ditmarus lib. IV. (2) Albinus in Chron. Miſnenſi tit. XXI. p. 284. (3) Beierus in Geographo tenenſi Cap. X. pag. 207. (4) Ditmarus lib. IV. p. 83. Langius pag. 768. (5) Langius d. l.

§. V. HILDEWARDVS (*Hillewardus*) Hugonis ſucceſſor IV. & ipſe a Giſilero ordinatus, *ingens amator fuiſſe cleri, ſaluti commiſſi gregis vigilanter inſiſtens, multa temporibus ſuis bona faciens & conſtituens, pauperum pater & egenorum conſolator piendiſſimus ſemper exiſtens.* (1) Cur *Pinguis* cognomen ipſi tribuat Albinus, (2) neſcio. Ac idem porro notat pro Glisbergenſi Comite haberi : id quod diſerte affirmat Beierus. (3) Optime hic Epicoſopus de Eccleſia Mersburgenſi meruit, cui ab Henrico II. Germaniae rege, & Tagenone Magdeburgenſi Archiepiſcopo perſuaſus omnia ea reſtituit, quae quondam per illegitimam Giſilieri donationem Fridericus acceperat. (4) Eidum ſiue Egidonem tertium Miſnenſis Eccleſiae Epicoſopum anno 1015. Lipſiae mortuum in ſupremo templo Miſnenſi honorifice ſepeliuit. (5) Hunfridum Magdeburgenſem Archiepiſcopum Dieterici ſucceſſorem conſecrauit anno 1023. (6) Idem anno 1028. Synodo Francofurtenſi interfuit, quam Aribio Archiepiſcopus Moguntinus congregavit in cauſa Hildeſienſis Epicoſopatus, quem tunc regebat Gothardus ab Heinrico II. conſtitutus. (7) Huius Epicoſopi temporibus anno 1029. Epicoſopalis Ciza Numburgum eſt translata : qua de re in *Hiſtoria Eccardi II. Miſniae Marchionis* ex incorruptis Numburgenſis archiui monumētis curate diximus. (8) Ab eodem Hilde-

vvarado Ditmarus Mersburgensis Episcopus parochiam duarum
vrbium Tribni & Tuchus cambio trium villarum redemit. (9)

- (1) Langius *pag. 769.* (2) Albinus *pag. 284.* (3) Beierus *d. l.* (4) Ditmarus
lib VI. p. 123. Langius *pag. 769.* (5) Ditmarus *l. VII. p. 197. seq.* (6) Lan-
gius *pag. 771.* (7) Idem *ibid.* (8) *Sell. XI.* (9) Auctor vitae Ditmari Episco-
pi Mersburg. in *edit. Maderi p. 771.*

V. §. VI. Hildevvardum excepit CADALVS, gente Lango-
bardus, qui & *Kadalo, Catbelo, Kalo, Kazzo & Kaffo* nominatur.

1040. Anno CIOXL. interfuit: dedicationi Ecclesiae nouae monasterii
Hirschfeldensis & cryptae eiusdem, praesente Heinrico III. &
pluribus Episcopis. (1) Ab eodem Heinrico III. accepit villam
Kufenci in pago Zurba. (2) Beierus in *Geographo Ienensi* (3)
obseruat, hunc Episcopum Ienenses ciues singulari priuilegio
reddidisse immunes a vectigalibus in mercatu Numburgensi.
Quod si ita est, nos tamen fallit epocha, quam ponit annum
1045. CIOXLV. quo iam florebat Eppo. Anno CIOXLV. cum ob Ec-
clesiae suae negotia Romam adiisset, ibidem morbo correptus
obiit. (4)

- (1) Vid. Fragmentum de institutione Hersfeldensis Ecclesiae in *Antiquitatibus
Brunsvicensibus* Maderi *pag. 157.* P. Langius *pag. 772.* Tangit hanc dedica-
tionem Lambertus Schafnaburg. in *Chron.* ad ann. 1040. (2) Matthaeus Dref-
serus *Isagoges Histor. millenario VI. part. II. p. 256.* (3) *cap. X. p. 210.* (4)
Lambertus *d. l.* Langius *p. 773.*

VI. §. VII. BVRCHARDVM siue *Buffonem* hic infercit Albi-
nus, (1) ab aliis, ut ipse ait, *omissum.* Dresserus, (2) quem in
eo sequitur Beierus, (3) eum ante Cadalum ponit, ac ab Hein-
rico III. praedium Kizerin in pago Witau accepisse scribit.

- (1) *p. 284.* (2) *p. 256.* (3) *p. 204.*

VII. §. VIII. EPP0, aliis dictus *Eberbardus*, ab Hunfrido Mag-
deburgensi ordinatus, *vir prudens fuit & facundissimus, & in
exequendis rebus arduis strenuus atque magnificus:* (1) ac id pro-
pter Regibus & Principibus acceptus, potissimum autem Hein-
rico fuit in deliciis. Anno CIOXLIV. monasterii Gozecensis a

Fri-

Friderico Saxoniae Palatino conditi dedicationem sua praesentia ornauit. (2) Ceterum Episcopus videns se ab Heinrico Rege aestimari ac diligi, eiusdem rebus summopere studuit, nec Papali excommunicatione nec Principum Saxoniorum defensione territus. (3) Anno CIO LXI. Henricus Rex Epponem cum Wilhelmo Thuringorum Marchione lectaque Boiariae militiae manu misit in Vngariam, vt suppetias ferrent Andrae Regi, quem frater eius Bela folio regali deturbare nitebatur. Sed Episcopus & Marchio Vngariam ingressi, non expectato Boiemorum Duce (hic & ipse iussu Henrici expeditionem in Vngariam moliebatur) cum Bela signa conferentes infinitam multitudinem Vngarorum peremerunt. Quod vero Vngari ad ferendum suis auxilium frequentes vndique confluxissent, videntes legati Regis tantae se multitudini numero & viribus impares esse, finibus hostium excedere volebant. At illi loca omnia, per quae exeundum, occluserant, tum ne quid com meatus in via reperiretur, prouiderant. Cumque insuper abeuntes crebra incursione infestarent, & illi semper periculum virtute propulsantes magnas hostium strages darent, tandem diutina caede exhaustis viribus Andrae equo forte excussus pugnantium pedibus est conculcatus, Wilhelmus Marchio fame magis quam ferro expugnatus se dedit, Eppe Episcopus captus est. Sed cum breui post Wilhelmo desponderetur Belae filia, (*Ioiadam* vocat Lambertus) non ipse modo cum gloria fuit dimissus, sed vt Eppe quoque fortunae suae comes liberaretur, perfecit. (4) Anno CIO LXXIII. Eppe noster synodo a Sigfrido Archiepiscopo Erfurti ob decimas Thuringicas indictae adfuit, (5) conatibus Archiepiscopi, quas modis omnibus Henricus Rex promouere studuit, nimiopere fauens. Sed quod alii Principes Henrico aduersarentur, Eppe ceterique in communem

1061.

1073.

sententiam qui concedere volebant, a terris suis effugati ad Regem se contulerunt, eique toto belli tempore adhaerere: (6) quorum consilio & prius tranquilla, & nunc turbata Rep. Henricus omnia faciebat. (7) Quandoquidem autem ab impugnandis Saxonibus Henricus non desisteret, Eppo aliique, qui propter impensius studium regiarum partium fugati, possessionibus exclusi, pluribusque ignominiosis deformati fuerant, unanimes Regem circumstiter, eundem obsecrantes ac obtestantes, ut si minus propriae, saltem ipsorum calamitatis misereretur, qui suis sedibus odio nominis eius expulsi anno iam prope integro per omnes misérias vitam traxissent; fidem se ei in aduersis intemeratam seruasse, & quaecunque praeter expectationem accidissent, communicato labore tolerasse: nunc quoniam Deus tantas rerum procellas sedasset, gauderet forte sua, & ne deinceps tale naufragium incideret, tuta nunc statione locatus propinderet. Quod si res iam in tranquillo sitas, & ad honorem eius ex sententia compositas denuo inturbare atque miscere vellet, se proximis malis iam ad extrema defatigatos deinceps loco & tempori concessuros, & popularibus suis, ne iterum patria pellantur, obnoxios futuros. (8) Sic igitur motus pro tempore fuerunt compositi. Anno **CICLXXVI.** Eppo Henrici Regis nomine ad Ottonem Boiariae Ducem legatus iuit, eundemque conuenit Salfeldii. Quid cum eo sermocinatus fuerit Otto, pluribus persequitur Lambertus. (9) Eodem anno Henricus Saxonum & Sueuorum legatione infesta omnia ipsi nunciante territus Epponem aliosque Episcopos, quorum opera & consiliis hactenus locupletissime erat usus, castris apud Oppenheimium egredi iussit: (10) ac porro inter illos fuit, qui anno sequenti elusis custodibus Henrici clusas obsidentibus in Italiam peruenierunt, & Gregorio VII. Papa Canusii reperto, ut ab ex-

1076.

1077.

communicatione soluerentur, nudis pedibus ceteroque habitu ad mouendam misericordiam composito suppliciter postulabant. (11) Cum autem ipse Rex Heinricus indigne admodum habitus durissimas quantumuis condiciones admisisset, Episcopus nolter vna cum aliis sacri & secularis ordinis Principibus, ad sanctas reliquias iureiurando confirmarunt, facturum esse Regem, quae pollicitus, nec aliqua rerum asperitate vel casuum varie succedentium mutabilitate ab sententia deducendum. (12) Sic pace inter Regem & Papam vtcunque confecta Epopo praemittitur, vt eos, qui cum Rege excommunicato prius anathemate quam solutus communicauerant, nomine Papali absolueret. Hic dum venisset, & causam Italis exposuisset, vehemens in eum ira & indignatio coorta est. Fremere nimirum omnes, & saeuire verbis ac manibus coeperunt, Pontificiae legationi irrisoriis exclamationibus obstrepere, conuicia & maledicta quae furor suggessisset, spargere: se excommunicationem Papae nihili aestimare, quem ipsum omnes Italiae Episcopi iustis de causis iam pridem excommunicassent, qui Papalem sedem per simulationem occupasset, homicidiis cruentasset, adulteriis aliisque capitalibus flagitiis polluisset: Regem vero secus ac deceat egisse, crimenque gloriae suae intulisse nunquam abolendum, quod homini haeretico & probris omnibus infamato maiestatem regiam submisserit, & quem iustitiae patronum legumque ecclesiasticarum vindicem sibi parassent, is foedissima subiectione sua fidem catholicam, auctoritatem Ecclesiae, dignitatem Reip. prodiderit: se in eius ultionem quas potuerint Papae iniurias irrogasse, & nunc (quod dictu turpe) se in mediis perturbationum fluctibus relictis, ipsum sibi consuluisse, & cum hoste publico priuata necessitudine in gratiam rediisse. (13) Ceterum postquam Italarum indignatio deserbuit, Epopo ac ceteri Episcopi pro-

propter excommunicationem Regis antea ab eodem segregati vnanimis rursus ad illum confluxere, eidemque indiuidui peregrinationis comites deinceps adhaesere. (14) Non diu post Ep̃po noster dum in diœcesi Würtzburgensi (sic interpretor *Episcopium S. Kiliani in Brunonis Historia Belli Saxonici*) (15) quendam riuum forti sedens in equo transfret, quem quilibet pedes sine periculo transire posset, vbi nec timor vllus fuit, equo cadente moriens interiit: *S. Kiliano* (ita iudicat Bruno) (16) sic disponente, vt qui eius vrbis lentus incubator iniuste vinum suum bibeat, aquam quoque suam iuste bibens vltra vinum non quaerat. Ac addit Bruno summe ipsi & omnibus Henrici IV. fautoribus infensus: *quod nobis inconciliabilis permansit, Deo irreconciliatus ab hac vita migravit.* In Choro Numburgensi ecclesiae sepultum tradit Dresserus. (17) Accepit hic Episcopus ab Henrico III. & IV. Imperatoribus duo oppida Grimmi & Ofzechs (Ofschatz) item Kochedez, Lisenig (*Leisnig*) Strele & Boruz in pago Talmenca. (18) Vacante sede Fridericus Abbas Gozecensis ex Comitibus Saxoniae Palatinis Abbatiam S. Georgii in Numburg a Rudolpho Sueuo nouo Germaniae, qui Heinricho IV. oppositus erat, Rege regendam suscepit. (19)

- (1) Langius pag. 773. (2) Libellus de fundatione monasterii Gozecensis a Madero cum *Chronico Montis. Sereni* editus pag. 209. seqq. Langius pag. 773. (3) Langius pag. 774. (4) Praelii summam debemus Lamberto Schafnaburgensi, quem bonam partem exscribit Langius pag. 774. 775. (5) Lambertus pag. 190. (6) Idem pag. 193. (7) Idem pag. 194. Langius pag. 776. (8) Lambertus pag. 205. (9) pag. 241. (10) Idem p. 245. (11) Idem pag. 248. (12) Idem p. 249. (13) Idem pag. 250. (14) Idem pag. 251. 252. (15) Bruno in *Hist. Belli Saxonici* apud Freherum Tom. I. *Scriptor. German.* pag. 131. Apud Langium verba tanquam ex *Magdeburgensibus Chronicis* desumpta comparent hunc in modum: *Vt qui eius rebus violentus incubuerat, vinumque illius saepe iniuste biberat aquam quoque suam iuste bibendo vltra merum non quaerat.* (16) apud Langium d. I. (17) p. 256. (18) Dresserus d. I. *Quis vero Pagus* ille, pluribus docet Heinrichus Meibomius de *Pagis Saxoniae* pag. 94. (19) Auctor de fundatione Gozecensis p. 216. & ex eo Langius p. 777. apud quem tamen Scriptoris

no-

nomen excidit. Et alia eius generis in Langio obliuauit, vt dolendum sit tam bonum scriptorem tot lacunis esse distinctum.

§. IX. Epponi tam misere defuncto successit GVNTHE- VIII.
RVS Geronis Comitis ex Bertha filius (1) per Hartvvicum Mag-
deburgensem Archiepiscopum ordinatus, qui in annum vsque
CICLXXXVIII. Ecclesiae cum singulari laude praefuit, (2) eique bo- 1088.
na quaedam in Petersberg, Numleben, Schaffter & Holfeld de-
dicauit. (3) Ab auctore Apologiae pro Henrico IV. inter illos re-
fertur Episcopos, *qui aut fugiendo Episcopatus suos dimiserint,*
aut eos per bella maxima sibi vindicando vsurpauerint, ne com-
municarent eis, qui communicant Casbolico Imperatori vel sedi
Apostolicae. (4)

(1) Appendix Chron. Montis-Seroni pag. 203. (2) Langius p. 778. (3) Dresse-
rus p. 257. Beierus p. 212. (4) Exstat hoc scriptum apud Freherum, Tom. I.
Scriptor. Hist. German. vbi vide pag. 198.

§. X. Hinc clerus congregatus, quem diu ante exoptaue-
rat, Fridericum Gozecensem Abbatem concordibus suffragiis
elegit, electum cum ingenti tripudio in cathedram episcopalem
Cizam deduxit. At postquam ex Ecclesiae illius impensis ne-
cessaria constituerat, assumtis ex sacro & ciuili ordine selectis vi-
ris ad Henricum IV. pro expetenda inuestitura properat. Hic
apud Veronam nobilem Italiae urbem tunc temporis moratus
causam itineris postquam accepisset, aegre admodum tulit fa-
ctam absque consensu suo Episcopalem electionem. Quam
obrem legatis pro nouo Episcopo verba facientibus in hanc sen-
tentiam respondit: *Quandoquidem contra antecessorum nostro-*
rum decreta Augustorum ad iniuriam Romani Imperii qualem-
cunque personam eligere praesumpsis, tam regnum, quam nos
offendisti. Pro eo quidem secundum leges Augustas poenas teme-
ritatis dare merebamini. Sed ne potestate potius vti videamur,
quam pietate, de electione quidem facta vobis ignoscimus, ean-
dem

I

*dem tamen irritam prorsus censemus. Quod non ad iniuriam
vel Ecclesiae vestrae vel electi fieri noueritis, verum ne in regno ex-
emplo sitis talis ac tantae praesumptionis.* Hoc Cizenses pertur-
bati responso, non tamen ab incepto desistebant, sed a festo B.
Andreae vsque ad Natalem Domini pro Friderico summa cum
fide ac industria laborabant. Et vicissent, sua constantia ob-
stinatum Regis animum, nisi diuinae prouidentiae aliter pla-
cuisset. Enimuero in ipso Dominicæ natiuitatis festo legati
Hirschfeldensis monasterii aduentantes Abbatem obiisse nuni-
ciabant, pedum pastorale nouo Abbati offerendum in Regis
manus resignabant. Hic honestam indeptus occasionem, qua
Cizensem electionem rescinderet penitus, omnem nauabat
operam, vt Fridericus Hirschfeldensibus praeficeretur. Sed is
primum refragari, nec duobus se coenobiis rite praefuturum
conueniens asserere: tandem tamen & Regis voluntate & Prin-
cipum multorum suasu victus assensit, ac Cizensibus quoque
legatis ipsum comitantibus Hirschfeldiam perrexit, ac per Ful-
densem Abbatem introductus est. Sed cum iam senio grau-
tus nunc laboris, nunc longioris itineris taedio afficeretur,
vtrumque coenobium regere detrectans, Hirschfeldensem Ab-
batiam statuit relinquere. Quod tamen Regis offensam ti-
meret, hoc in Numburgensi San-Georgiana fecit, vbi ex ipsius
consilio electus est Conradus ex gente Bauarica pridem mona-
sterii Praepositus: quo tamen post aliquot annos Abbatiam cum
dedecore deferente eandem recepit Fridericus, & ad obitum
1098. vsque, qui contigit anno cto xcviii. retinuit. (1)

(1) Omnem hanc historiam debemus Auctori Chronici Gozencensis pag. 122. &
seqq. ex quo sin contraxisse videtur Langius pag. 779.

§. XI. Sic igitur reprobato Friderico Cizenses Episcopum
ab Henrico IV. acceperunt WALRAMVM (quidam *Waltra-*
mun,

mun, nonnulli *Walrabonum* vocant) qui ab Hartuico Magdeburgensi Antistite ordinatus per annos XXI. dioecesi prae-
fuit. (1) Hic quod promotori suo Henrico Regi impense fa-
veret, per literas Ludouicum Comitem Thuringiae monuit,
vt relictis aduersariorum partibus Henricianas amplecteretur.
Sed has cum accepisset Comes, per Stephanum Praefulem Hal-
berstadensem responforias confici curauit, in quibus inter alia
Walramum *haereticum & simoniacum Episcopum* redarguit.
Vtramque epistolam nec plane tamen integras seruauit Do-
dechinus, Abbas monasterii S. Dysibodi in *Appendice Chroni-*
corum Mariani Scoti ad annum *cio xc.* vbi tamen Walramus 1099.
falso appellatur *Magdeburgensis Ecclesiae antistes*. Atque hinc
forte coniectura, Walramum nostrum auctorem esse Apolo-
giae illius pro Henrico IV. quae inscribitur: *De vnitae Eccle-*
siae conseruanda & schismate, quod fuit inter Henricum IV.
Imp. Rom. & Gregorium VII. Pont. Max. quod in Fuldensi Bi-
bliotheca repertum primus edidit Vlricus Huttenus, ac postea
Tomo I. Scriptorum Historiae Germaniae inseruit Marquardus
Freherus. Anno *cio xcii.* foundationi coenobii Pegauiensis, 1092.
cuius conditor erat Vipertius Lusatie Marchio & Groicensis
comes, ac porro eiusdem dedicationi ab Hartuico Magdebur-
gensi factae interfuit. (2)

- (1) Langius, *pag. 779.* (2) Videatur libellus de fundatione coenobii Bigaugien-
sis cum Chronico Montis-Sereni a Madero editus *p. 247. seq.* Sifridus Pres-
byter Misnenfis *Chron. lib. I. ad an. 1091.* Ernesti Brotufii *Historia Viperti*
Marchionis Lips. 1556. edita.

§. XII. Anno Domini *cio cxi.* regnante Henrico V. X.
DITERICVS siue *Theodericus*, ex stemmate Wittikindeo (si
Riuio, quem hanc in rem laudat Albinus, (1) habenda fides) III.
cum gaudio & applausu totius cleri & populi praeficitur, ac ab
Adelgoto Magdeburgensi Archiepiscopo consecratur. *Fuit iste,*

vt Langius ex antiquis historicis testatur, (2) *vir apostolicus, & apprime doctus, integerrime vitae & conuersationis sanctae, Deo & hominibus acceptissimus & gratissimus, summus Dei cultor, & zelosus orbodoxae fidei propugnator, strenuusque ac rigidus sacrorum canonum defensor, & potissimum contra simoniacos nec non schismaticos, qui suo tempore Christi turbant semdebantque Ecclesiam, turris validissima.* Gliscebant hoc

tempore dissensio inter Henricum Regem & Vipertum Marchionem in apertum bellum erumpens: in quo Vipertus Iunior, quod a Rege Numburgensem urbem in feudum sibi datum iri speraret, Patrem ipsum persecutus est: ad quem tamen spe sua frustratus, cum alius Numburgum accepisset, reuertitur. (3) Habebat hic Episcopus in familia sua Slavum quendam, hominem illiteratum, sed in S. Mariae cultu summe deuotum: qui iussu beatae virginis Episcopum monuisse fertur, vt claustrum honori suo consecrandum non longe a Cizensis oppidi pomoeriis in colle quodam construeret. Nomen loco fuit Bosaugia, non, vt quidam autumant, a malignitate loci, sed a Bosone primo Antistite Merseburgio, qui Berga ad Epi-

1114. scopatum vocatus ibidem sacellum exstruxit. (4) Ditericus autem tertio regiminis sui anno aediculam ligneam in hoc colle erexit, monachis ad S. Benedicti regulam adstrictis sub

1115. Eckenberto, Abbate primo, quem ex monasterio Hirsaugiensis acciuerat. Anno sequenti nouam ibidem condidit basilicam, quam anno cto cxxii. consummauit, duoque altaria, alterum & dextram, in Petri & Pauli, alterum ad sinistram in Philippi ac Iacobi Apostolorum honorem dedicauit, ac porro ipsum

1117. monasterium variis ac luculentis praediis dotauit. (5) Interea Adelgotus Magdeburgensis, Reinhardus Halberstadensis Episcopi, Fridericus Comes Palatinus, Vipertus iunior & Ludou-

douicus Thuringiae Comes Numburgum obsidione vallarunt, quam strenue defendebat Heinricus quidam dictus *cum capite*. Sed cum irruptione facta pabulantibus insidias tenderet, captus & ad Episcopos perductus est. Ex eo deditionem faciunt Numburgenses. Quae res compellit Henricum V. vt Viperum seniore[m] aliosque illustres, quos tum habebat captiuos, dimitteret. (6) Sed vt ad Episcopum reuertamur, is anno c10 cxxiii. a pagano quodam Bennone, in Ecclesia Bosaugien[si] ante primarium altare procumbens cultello latenter per-^{1123.}forssus exacto triduo animam efflauit, ac in loco cædis sepultus est. (7) Epitaphium tumbæ incisum his versiculis fuit conceptum. (8)

*Annos milenos centum tres bis quoque denos
Collige post Christum, titulum qui colligis istum
Tunc obiit sedis nostrae fundator & aedis,
Sanguine profusus bradio certaminis vsus.*

Ipse sicarius mox viuus a daemone abreptus nusquam compa-
ruisse fertur. (9)

- (1) Albinus in *Chron. Misnensi pag. 284.* (2) Langius p. 781. (3) Auctor de fundatione Bigaugiae p. 251. (4. & 5.) vid. historia fundationis monasterii Bosaugien[si] a Madero in calee *Chronici Montis-Sereni edita pag. 781. seqq.* Meibomius in *Chronico Bergen[si] p. 50.* (6) *Chron. Bigaugien[se] p. 255.* (7) Langius p. 781. Breuiter Auctor *Chron. Bigaugien[si]*: *Tidericus Episcopus Zitiensis occiditur impronise.* Male eius obitum In ann. 1134. refert Auctor *Appendicis Ms. Martini Poloni in Bibliotheca nostra Academica.* (8.9) Langius p. 781.

§. XIII. RICHVVINVS Diterici successor a Rothardo XI.
Magdeburgensi Archiepiscopo ordinatus, basilicam Bosaugien-
sem & quinque eiusdem altaria dedicauit. (1) Ex quo col-
ligit Langius, primam altarium & fortassis ipsius basilicae con-
structionem fuisse immutatam. Sed quid si dixerimus ante-
cessorem Ditericum, consummasse basilicam, & altaria quae-
dam

dam consecrassè : at ab ipsius basilicae & nouorum altarium dedicatione per improuisam caedem fuisse prohibitum? Hic Richyvinus inter Episcopos illos nomen habet, qui Viperto Marchioni monasticae vitae professionem suaserint: (2) quod factum anno c13 cxxiv. Sed anno sequente decessit & Numburgi ad S. Mauritium humatus est. (3)

1124.
1125.

(1) Historia foundationis Bosaugiensis p. 286. Langius p. 785. (2) Auctor foundationis Bigaugiae p. 256. (3) Langius p. 785

XII.

§. XIV. Qui eum exceptit VDO siue *Pto*, Ludouici Salii Thuringiae Comititis filius (1) a pietate, temperantia, sapientia, eloquentia & magnificentia Langio commendatur. (2) *Optima eius fuisse principia* Auctor Pegauienfis Chronici obseruat. (3) Anno c13 cxxvii. Bruno Comes, praepotens in terra Plisnensi dominus cum vxore Willa Smölnae coenobium sanctimonialium fundauit, eique partem tertiam pagi Plisnensis attribuit. Sed monialibus ob vitae improbitatem remotis, nigros ex ordine Benedictino monachos substituit. Verum his itidem paulatim deficientibus, ac tantum quatuor monachis cum Abbate superstitibus, Bruno, ne concepta spe fraudaretur, morti iam proximus Vdonem nostrum ad se vocatum rogauit, vt fratres Cistertiensis ordinis pro monachis sufficeret, ac Smölnam cum omnibus possessionibus in suum reciperet patrociniū. Sic igitur Brunone vita functo, Episcopus amotis monachis omnem ornatum libros, priuilegia, reliquias ab Ecclesia Smölnenfi in Cizensem deportauit. Non diu post cum translatio B. Gothardi in Hildesheimensi vrbe celebranda, venerationis ergo eo profectus Vdo in itinere a Walckenredensibus coenobitis honestissime exceptus & liberaliter habitus, quando religiosa ipsorum conuersatione plurimum delectaretur, huc reuersus bonam monachorum manum inde de-

1127.

1131.

deduxit in Smölnensi Ecclesia collocandam. Hi postquam per aliquot annos rebus diuinis solícite fuissent occupati, cum a potenti quodam Slauo grauiter vexarentur, de eo apud Vdonem quæsti facultatem Walckenredam regrediendi petentes, non illam quidem impetrarunt, sed pollicitatione in locum commodiorem breui translatum iri deliniti sunt. Sic igitur Vdo ipsis deputauit sedem, vbi vicus Cusna (*Röfen*) situs est ad Salam, qui ibi ponte stratus est, ac nouum monasterium ibidem conditum *Porta Mariæ* fuit appellatum. (4) Quia tamen maioris pretii & numeri erant possessiones Smölnenses, Vdo consentiente collegio suo statuit, vt coenobitæ Portenses Cusnam, Lochvuitium & nonnulla alia acciperent, donec Smölnensibus prædiis ex æquo responderent. Confirmarunt hoc cambium Innocentius II. Pontifex bulla Romæ an. cío cxxxvii. & Conradus Rex diplomate anno cío cxl. apud Wornatiæ datis in *Chronico Portensi* Iustini Pertuchii repetitis. In eodem Chronico etiam legas insigne decretum Episcopi Vdonis totam translationis Portensis historiam illustrans, cui præter ceteros Bertholdus Præpositus, Theodoricus Decanus, Heinricus Scholasticus & ceteri Canonici Numburgenses, præterea Vdo Præpositus, Guermardus Decanus, Hartmannus, Heinricus, Sigefridus ex Canonicis Cizensibus subscribere. An. cío cxxxiii. pactum de protectione Ecclesiæ Numburgensis factum inter Conradum Marchionem Misniæ & Vdonem Episcopum : in quo Episcopus quaedam beneficia pro protectione contulit, & inter ea etiam castrum Sattan. Istud pactum confirmauit Conradus III. Imp. anno cío cxliv. Ab hoc Conrado Marchione deinceps ius Protectionis translatum est in eius successores. Itaque eius filius & nepos Dedo & Conradus in documentis de an. cío clxxxv. & cío cevi.

nomi-

nominantur *Aduocati Ecclesiae Numburgensis*. Idem Vdo Episcopus monasterium sanctimonialium in S. Stephani honorem Cizae extra ciuitatem, eo loci, vbi nunc aedes coemeterii sita, condidit, quod postea in urbem ad S. Michaelē translatum. (5) Bertholdum etiam Suevum ab Abbacia San. Gregoriana remouit. (6) In monasterio Walckenredano duas aras versus meridiem, alteram in S. Alexandri, alteram in honorem S.

1147. Benedicti consecrauit. (7) Anno c10 cXLVII. cum Conrado Rege expeditionem in Palaestina suscepit, sed anno proximo rediturus naufragio periit. (8)

(1) Langius p. 785 (2) Idem *ibid.* (3) *ad an.* 1125, p. 257. (4) Historiam translationis Portensis praecipue ex Pertuchii *Chronico Portensi* contraximus. Videatur etiam Henrici Eckstormii *Chronicon VValkenredense* p. 45. 46. (5.) Langius p. 786. & 868. (6) Auctor Chron. Gozecenſis p. 235. (7) Eckstormius p. 47. (8) Chron. Bigaugiense p. 260. Langius p. 781.

XIII.

- §. XV. In eius locum successit WICHMANNVS, Patre Gerone Comite Bauarico & Mechthilde Conradi inclyti Misniae Marchionis forore natus. (1) Hunc, vt & Bertholdum successorem quia praetermittit Langius, ac porro non nisi Vdonis II. excessum annotat, facile est existimare, per temporum iniuriā nonnulla ex hoc luculento scriptore excidisse. Hic Episcopus an. c10 cLIII. Portensi monasterio antecessoris priuilegium, ac quae alia acceperunt bona liberaliter confirmauit. Diplomati Bertoldus maioris Ecclesiae Praepositus, Theodoricus Decanus, Walterus Custos, Gerlacus Scholasticus, Drutvvinus & ceteri Numburgenses Canonici, vt & Reinholdus Abbas S. Georgii subscribere. (2) Idem Theodorico Abbati Portensi contulit duos mansos in Hefeler, vnum in Tribune, duos mansos cum curia in Numburg: idque pro remedio animae suae, per manum Hermannī Vice-domini. (3) Sequenti anno c10 cLIV. constituit, vt vinum, quod

quod in manso , quem Hartmannus Cizensis Canonicus Portae donasset , colligeretur , in aegrotorum fratrum vt & pauperum vsus cederet , decima tantum vrna , quando vini prouentus permetteret , seruata , vt lagenae ceteraque vtenilia inde pararentur (4) Eodem autem anno Wichmannus noster per Friderici I. Germaniae Regis auctoritatem , & Canonico- rum quorundam muneribus corruptorum molitionem Archie- piscopale pedum Magdeburgi consecutus est. (5)

- (1) Appendix Chronici Montis-Sereni pag. 203. Chronicon Bigaugiense p. 260.
(2) Vide ipsum diploma in *Chron. Portensi* p. 27. seq. & confer pag. 94. (3)
In eodem Chronico p. 27. & 94. (4) Ibid. pag. 95. (5) Otto Frisingensis *de*
Gestis Friderici I. lib. I. c. VI.

§. XVI. Qui Wichmannum sequitur BERTHOLDVS, XIV. Wichmanni, quod voluit Dresserus, (1) nescio an frater , ex Praeposito in Episcopum electus Friderici I. priuilegio, quo Hen- rico Leoni inuestitura trium Episcopatum Aldenburg, Meklen- burg & Ratzeburg concessa , subscripsit. (2) In Friderici I. contra Mediolanenses expeditione anno CIÖCLXI. obiit. (3)

- (1) Dresserus pag. 285. (2) Editum a Madero in *Antiquitatibus Brunsvicensi-*
bus edit. I. pag. 121. (3) Chronicon Montis-Sereni pag. 32. Falso igitur a
Pertuchio & aliis Vdo II. VVichmanno successor datur.

§. XVII. Hinc in cathedram Archiepiscopalem, qui eue- XY. ctus Vdo II. quem sororis Vdonis I. filium faciunt Albinus & Dresserus, (1) *non tam praesse quam prodesse voluit dioecesis suae Ecclesis* : ceu ipse testatur in priuilegio Portensi monaste- rio anno CIÖCLXVIII. dato. (2) Ecclesiae *Dei gratia* dedicationem sua praesentia illustrauit. (3) Idem Portensibus varias posses- siones assignauit alio Diplomate (4) in quo ex Clericis sequen- tes laudantur testēs : Theodoricus Praepositus maioris Ecclesiae, Hartmannus Decanus, Volquinus Custos, Conradus Schola- sticus, Bertoldus, Otto de Wasungen & ceteri Canonici, Rudi- gerus Abbas S. Georgii, Guntfridus Praepositus S. Mauritii in

Nuenburg. Praeterea Portensibus licentiam dedit terram fo-
diendi, lapides frangendi ad reparandas clausuras, & alia neces-
saria operandi in monte Salberg dicto, fontem item prope Fren-
ckenau in vsus suos deducendi. (5) Cumque Rudigerus Ab-
bas San-Georgianus Adeloldo Abbati & fratribus Portensibus ad
reparandam Salae clausuram, plenariam montis Salberg commu-
nionem dedisset, hoc confirmavit Vdo, & mansum cum dimi-
dio in monte Salberg obtulit super altare B. Virginis Mariae, A-

1172. deloldo carratam vini largiente. Quae acta sunt anno c10CLXXII.
III. Non. Maii. (6) Nec minus hic Episcopus cambii Smölna-
Portensis confirmationi a Friderico I. Altenburgi datae subscri-
psit anno c10CLXXX. (7) annoque superiori Fridericus I. Imp.
1180. comitia Numburgi celebrauit. (8) Auxit porro hic Vdo redi-
tus ad S. Mauritium Numburgi. (9) Mortuus anno c10CLXXXVI.
1186. (10.)

(1) Albinus pag. 285. Dresserus pag. 258. (2) in Chron. Portensi pag. 30. (3)
Chron. Montis-Sereni pag. 33. (4) In Chron. Portensi pag. 33. (5) Ibid. pag.
92. (6) Ibid. p. 36. (7) Ibid. p. 36. (8) Chron. Bigaug. ad an. 1179. p. 263. (9)
Dresserus p. 258. (10) Chronicon Montis-Sereni pag. 51. Langius pag. 789.
In sequentem annum obitum eius refert Chron. Bigaugiense p. 266.

XVI.

§. XVIII. BERTHOLDVS II. in regimine Numburgensis
Ecclesiae Vdoni succedens annis viginti sedit. Eundem esse
reor, qui in laudato Friderici I. diplomate monasterio Portensi
dato *Capellanus & Canonicus Numburgensis* audit Anno

1188. c10CLXXXVIII. priuilegio Friderici I. Imp. Lubecensibus reddito
apud castrum Lizenize (*Leisnitz*) cum aliis testibus subscripsit.
1190. Anno c10CXC. Bosaugiensi coenobio dedit priuilegium super
1192. duos mansos in villa Cochovve sitos. (1) Biennio post inter
testes illos locum habet, qui Henrici VI. Imp. confirmationem
de institutione Ecclesiae in Zvvickovv cum duobus mansis & te-
loniū ibidem decimis, quae Bosaugiensi monasterio attributa,

Mer-

Merseburgi comprobantur. (2) Anno cīdxcv. solennibꝯ co-^{1195.}
 mitiis ab Henrico Imp. in villa regiā Geilenhusen celebratis as-
 fuit non modo, sed & cum aliis Principibus in Palaestinam itu-
 rus pro more illius aevi cruce signatus, anno cīdxcvii. ipsā ex-^{1197.}
 peditionem suscepit, sed anno proximo circa festum S. Iacobi
 Apostoli reuersus est. (3) Anno cīccc. Alberoni Præposito de Lu-^{1200.}
 finitz ob dilapidationem bonorum Ecclesiae suae & vagas libidi-
 nes remoto Marquardum Sereni-Montis Canonicum suffecit.
 (4) Ceterum anno cīccvi. e curia Romana reuersus Episcopa-^{1206.}
 tum Philippo Regi resignauit.

(1) Langius pag. 790. qui huius priuilegii initium & testes affert. (2) Langius p.
 790. seq. (3) Langius p. 795. (4) Chron. Montis-Ser. p. 68. (5) Langius
 pag. 790.

§. XIX. Sic itaque ENGELHARDVS, qui ei successor da-^{XVII,}
 batur, paulo ante Pascha in Presbyterum, in ipso autem Pascha-
 li festo in Episcopum ab Alberto Praefule Magdeburgensi conse-
 cratur. (1) Hic cum Dei, & pro superstitionis seculi genio S.
 Mariae Virginis cultor esset deuotissimus, nec non omni virtu-
 tum genere conspicuus, complura per vitam pietatis exercuit
 opera, ac imprimis in monasterium Bosaugienſe liberalis fuit;
 (2) siquidem anno cīcccxi. eidem dedit priuilegium confir-^{1213.}
 mationis de villa Lestē & parochia in Profin. (3) itemque ra-
 tam habuit collationem in Profin cum capellis infra terminos e-
 ius construendis, quae ab Vdone Episcopo facta erat. Anno
 cīccxv. subscribit diplomati, quo Fridericus II. Walckenreden-^{1215.}
 se monasterium in suum patrociniū suscipit. Quod factum
 apud Herbpolin. (5) Anno cīccxvii, Engelhardus Episco-^{1217.}
 pus cum Friderico II. Caesare multisque aliis Episcopis & Prin-
 cipibus ad recuperandam terram sanctam nauigauit, & iuxta
 Accarōn cum ingenti exercitu conuenerunt. (6) Anno
 cīcccxi. vna cum Ekkehardo Merseburgensi Episcopo graues,^{1213.}

- quae inter Sigfridum Abbatem Pegauiensem & Ditericum Misnensem Marchionem de Pegauiensis monasterii aduocata erant
1128. lites, composuit. (7) Anno c13ccxxviii. vna cum capitulo Numburgensi bullam quandam Iohannis XX. Papae per Gregorium IX. confirmari curauit. (8) Anno c13ccxxx. cum Sigfridus Archiepiscopus Moguntinus Erfurti sepeliretur, his solennibus Engelhardus adfuit. (9) Anno c13ccxxxv. in Comitibus Moguntinis Friderici II. diplomati Erektionis Ducatus Brunsvicensis subscripsit. (10) Anno c13ccxxxviii. ab Henrico Marchione Misniae & Thuringiae Landgrauio multa priuilegia accepit: vicissim vero contulit Marchioni feuda Haini, Ortranti, Strelae, Dalae, Ofchatzii, Grimmae, Smölnae, Rutleitzbergii & aliorum oppidorum & arcium, item decimam. Neque tamen hic Marchio primus Aduocatus siue defensor Ecclesiae Numburgensis existit: secus ac nonnulli ac hos inter ipse Pflugius (11) scribunt: etsi ius illud protectionis renouatum fuerit datis nouis feudis, inter quae praeter recensita fuit Comitatus in Puschvitz, & sylua in Breitenbach: id quod me docuit *ὁ πᾶν* Schilterus: qui & pro *Rutleitzberg* apud Drefferum reponendum monet *Rudelsbrunn*. Anno c13ccxxxix. iussu Alberti Archiepiscopi Magdeburgensis Engelhardus Episcopus monasteria suae dioecesis inuisens multa in melius reformauit, praecipue in cantu & celebratione diuini cultus, qui variis abusibus erat corruptus eoque nomine scriptum consignauit in monasterio Bosaugiensis datum.
1139. (12) Anno demum c13ccxlii. vitam cum morte commutauit (13)
- 1141.

(1) Chron. Montis-S. er. pag. 81. (2) Langius pag. 796. (3) Idem Langius pag. 797. f. (4) Idem pag. 798. (5) Diploma exstat in Eckstorni Chron. *VValckenredensi* pag. 136. (6) Langius p. 799. (7) Chron. Montis-S. er. p. 152. (8) Vid. Historia Eccardi II. *Selt.* XI. §. 7. (9) Langius pag. 796. (10) Vid. Erektion Ducatus Brunsv. ab Henrico Meibomio edita p. 605. (11) Drefferus p. 358. Beierus p. 214. Iulius Pflugius in *Replica* apud Hortlederum de C. B. G. *lib. V. c. XVI* p. 1336. (12) Langius p. 800. (13) Idem p. 801.

§. XX. Singulari tum temporis pietatis ac doctrinae fama **XIIIX.**
inter Numburgenſes Canonicos florebat *Petrus* quidam, qui li-
cet in academia Pariſienſi ſtudioſum ergo ageret, concordibus
tamen Collegii ſuffragiis in Episcopum eligitur. Sed dum nun-
cii, ut quantocius rediret, in Galliam abeunt, **DITERICVS II.**
(*Theodoricus*) ex Miſnenſibus Marchionibus (1) Brenenſem &
Wetinenſem Comitem vocat Dreſſerus (2) ab Archiepiſcopo
Magdeburgenſi donariis ſuis corrupto confirmationem Episco-
palem obtinet. Aduentans igitur *Petrus* dum pro legitima ele-
ctione ſua acriter ſermone laborat, non verbis modo, ſed & verbe-
ra praeferentibus minis retunditur: (3) id quod contigit anno
c10ccxlv. ac forte in illa ſynodo Numburgi anno ſuperiori cele- **1245.**
brata, cuius memoria in *Cronico Portenſi* (4) ſuperat, hac de
re fuit actum. Laudantur ibidem ſequentes Canonici Num-
burgenſes: Volckmarus de Roſenfeld, Fridericus Cuſtos, Hein-
ricus de Straſburg, itemque Heroldus Praepoſitus Cizenſis.
Quamvis igitur *Ditericus* iſte magis intruſus, quam canonicè e-
lectus, Eccleſiam tamen per complures annos ſic ſatis bene rexit
& ſalubriter: (5) licet Dreſſerus propter illam cum Petro diſ-
cordiam graui cum aere alieno oppreſſum, ſed a *Diterico II.*
Marchione protectore Numburgenſis Eccleſiae immunitatem
omnium exactionum conſecutum ſcribat. (6) Anno c10ccxlvii. **1247.**
campanam maximam Erfurti tunc fuſam pro ſuperſtitioſi ſaecu-
li more conſecrauit. (7) Structuram aedis cathedralis Num-
burgi ſi non conſummauit, certe conſummare voluit: id quod
patet ex eius diplomate anno c10ccxlix. dato in *Hiſtoria Eccardi* **1249.**
II. a nobis allato. (8) Anno c10ccclviii. monaſterio Boſaugi- **1258.**
enſi confirmauit duorum manſorum in pago Gladitz aliorumque
bonorum a *Conrado Silice* proſectorum donationem. (9) Te-
ſtes in diplomate praeter ceteros laudantur *Meinherus* Praepoſi-

1268.

tus & Henricus Decanus, actaque sunt Cizae in curia Episcopali. Cum anno c13 cclxviii. Albertus Thuringiae Landgravius eiusque frater Ditericus Marchio de Landisberg graui laborarent discordia, & res ad bellum spectaret, Ditericus Episcopus sedulam dabat operam, vt pristina reduceretur concordia: adeoque per has occupationes noui templi in monasterio Portensi dedicatione detungi non potuit, sed Mersburgensi, aliisque Episcopis commisit, (10) Idem ab Abbate & conuentu Portensi accepit corpus integrum vnus ex XI. mille virginibus, & partem reliquiarum Apostolorum Petri & Pauli: insuper & lampadem coram ipsis reliquiis perpetuo arsuram. E contrario eisdem promisit, ordini Cisterciensi a Pontificibus concessa ac alia item priuilegia per se ac successores suos facta recta ipsis mansura, eosque in perpetuam fraternitatem susceptum iri. (11) Annum & diem emortualem huius Episcopi Langius reperire non potuit. (12) Quod vtique miramur, si in monasterio Bosaugiensi, cuius sodalis erat Langius sepultus fuit. (13)

- (1) Albinus p. 285. (2) Dresserus p. 258. (3) Langius p. 802. *Magister Petrus dum super sua rata electione multa allegaret, & nil proficeret, imo nisi faceret, baculandum se esse intelligeret, sermonem & allegata suppressens, confusus abscessit* (4) p. 108. (5) Langius p. 802. (6) p. 259. (7) Langius p. 803. Dresserus d. l. (8) *Sch.* 15. §. 3. (9.) Langius p. 807. (10) Diterici Episcopi scriptum exstat in *Chron. Portensi* p. 271. (11) Habetur in eodem *Chronico* p. 282. (12.) Langius p. 807. (13) Beierus in *Geographo lenensi cap. X. p. 216.*

XIX.

§.XXI. Qui defuncto Diterico successit MEINHERVS ex Burggrauiorum Misnensium familia (1) antea Numburgensis fuit Praepositus. In Catalogo Episcoporum Numburgensium, quem aliquoties laudat Langius, *vir audit multa religione praeditus, quique bene praefuerit.* (2) Sed quod in eodem Catalogo habetur, eundem anno c13 cclxvi. obiisse, vero non est con-

consonum. Dresserus cum multa beneficia a Marchionibus Misniae accepisse, magno tamen aere alieno Ecclesiam obstrinxisse, & arcēs ac oppida pro eo oppignorasse memorat. (3)

(1) Dresserus p. 259. (2) Langius p. 810. (3) Dresserus d. l.

§. XXII. Exin LVDOLPHVS, quem perperam nonnulli Rudolphum nuncupant, cathedrae Numburgensi impositus, singularis Bosaugiensis monasterii fautor & patronus fuit egregius: ac eidem inter alia indulgentias papales suo confirmauit priuilegio. (2) Salesin ad Strelam vendidit. (3) Decessit an. c13 cclxxxiv. 1284.

(1) Langius p. 812. (2) Idem p. 814. (3) Dresserus p. 259.

§. XXIII. Successorem eius in vetusto quodam Chronico BATHERIVM reperit Langius; (1) sed quia huius nomen in communi Episcoporum Catalogo non habetur, eundem ante consecrationem putat mortuum: quae item est sententia Albini. (2)

(1) pag. 814. (2) p. 289

§. XXIV. Quamobrem BRVNO, cui vigesimum primum inter Numburgenses Episcopos locum assignamus, an. c13 cclxxv. 1285. illius Ecclesiae curam suscepit. Hic a Langio (1) laudatur *vir magnae vitae & conuersationis sanctae, qui multa laudabilia pro ecclesiae suae utilitate & cleri institutione ac reip. pace & tranquillitate in diebus suis peregit pietatis opera, fuitque monasterii Bosaugiensis amicus, fautor & benefactor eximius.* Natus hic est Episcopus ex Dynastis Querfurtensibus, patre Gebhardo XI. qui puerum in Scholam monasterii San-Petrini Mersburgum misit, ubi humanioribus literis pro captu saeculi fuit eruditus. (2) Summe eum ob eloquium & prudentiam aestimarunt alii Principes, sacri aequae ac ciuiles, & inprimis Fridericus Misniae Marchio, ac Otto Burggrauus Kirchbergensis. Anno c13 cclxxxvi. cum Witigone Misnensi ac Heinricho Mersburgensi Episcopis Honorii IV. bullam contra inuafores 1286.

fores

1188. fores cleri promulgauit. (3) Anno c10 cclxxxviii. cum ab obitu Heinrici Misniae Marchionis Misnia & Osterlandia latrociniiis & rapinis exposita grauiter vexarentur, multi Principes Grimmae conuenientes obicem his malis ponere decreuerunt: in quibus etiam Bruno noster non postremo fuit loco. (4) Eodem anno Albertus Marchio pro iure protectionis feuda accepit noua ab Episcopo, Eccardsbergam, Botelstetum, Raspinbergam, itemque Comitatus tres Beichlingen, Buche, & Maspē: vt adeo fallatur Dresserus, (5) qui hoc ad annum c10 ccxiv. refert. Idem etiam Rudolphi Germaniae Regis comitiis Erfurti institutis interfuit anno c10 ccxc. (6)
1190. Sequentis anni mense Maio monasterio Isenacensi ad S. Catharinam singulares indulgentias impertitus est. (7)
1191. Eodem anno monasterio Bosaugiensi contulit priuilegium confirmationis super nouem mansos in Budovvil. (8)
1194. Anno c10 ccxiv. Adolphus Nassouius Rex Germaniae, cui Albertus Landgravius liberis suis Friderico Admorfo & Diterico aduersus Thuringiam vendiderat, Numburgum proditione cepit, ac dioecesin Numburgensem, grauiter afflixit. (9)
1195. Anno c10 ccxcv. Fridericus *cum admorfa gena* a Brunone Episcopo feuda quaedam accepit iure protectionis, annectens, *se fidelitatis vinculo Episcopo Numburgensi & Ecclesiae obstrictum esse.* Anno c10 ccxcix. monasterio Bosaugiensi dedit Priuilegium confirmationis super decimis in Millindorf. (10)
1300. An. c10 ccc. cum Christianus dictus de Bachare ciuis Numburgensis omnia sua bona, consentientibus heredibus suis monasterio Portensi tradidisset, Bruno Episcopus hanc donationem confirmauit. (11)
1301. An. c10 ccc1. Fridericus Bosaugiensis Abbas condidit priuilegium super suo & Heinrici de Borselt anniuersario, quod idem Bruno ratum esse iussit. (12) Idem eodem anno quatuor hortos in Zangen-

genberg, quos Heinricus de Lichtenhain Bosaugiensis monachus huic contribuit monasterio, sua auctoritate firmavit: ac iterum anno c10 ccciii. id fecit in Nicolai Abbatis Bosaugiensis priuilegio super anniuersario Heinrici de Borsfeld ac nobilium de Tribens-hayn. (14) Anno c10 ccciv. quo pactum illud de protectione Ecclesiae Numburgensis renouatum inter Episcopum & Fridericum Landgrauium, Bruno noster in Christo obdormiuit: de cuius obitu Langius in vetusto quodam Chronico haec verba scripta reperit: *Bruno venerabilis Numburgensis Ecclesiae Episcopus cum in extremis laboraret, iussit se super nudam terram substratis cineribus reclinari, in quibus humiliter & deuote recubans spiritum feliciter exhalauit anno Dominae incarnationis MCCCIV.*

- (1) Langius p. 814. (2) Cyriacus Spangenberg in *Chronico Querfurtensi cap. XI. p. 349.* (3) Langius p. 815. Spangenberg p. 350. (4) Spangenberg d. l. (5) Dresserus pag. 359. (6) Auctor additionum ad Lambertum Schafnab. Spangenberg d. l. (7) Spangenberg p. 350. (8) Langius p. 816. (9) Spangenberg p. 351. (10) Langius p. 820. (11) Pertuchii Chron. Portense p. 120. (12) Langius p. 820. (13) Langius d. l. (14) Idem d. l.

§. XXV. Eodem anno secundum sanctiones canonicas XXII. electus est VLRICVS de VVolckenberg (alii ex Ilenburgicis dynastis prognatum volunt) (1) *Vir, vt Langius ait, vitae rectitudine conspicuus, & in agilibus mundi peritissimus:* qui & ipse, perinde vt antecessor, Bosaugiensi monasterio impense fuit, ac eidem sub auspicia Episcopatus septem mansos in Rodvvsandorf a Christiano de Luchou emtos confirmatione sua dicauit. (2) Anno c10 cccvi. cum Heinricus Abbas Pegauiensis a Numburgensibus Canonicis ad S. Mauritium molendinum in Aldenburg emisset, Vlricus Episcopus in id consensit, testibus Christiano Abbate S. Georgii, Gunthero monacho & Camerario ibidem, Heinricho de Weissenfee, Vlrico de Bodenstein, Heinricho de Kamberg, perpetuis vicariis Ecclesiae

L

Num-

- Numburgensis. Eodem anno Burggravius de Kirchberg senior parochiam in Brisenitz, ac iterum capellam in Kirchberg Bosaugiensi monasterio contulit: id quod Vlricus noster suo consensu approbavit. (4) Testes hanc in rem laudantur Ericus Abbas de Burgelino, Conradus Pincerna de Saleck, Praepositus, Hermannus de Starckenberg, Decanus. Anno c10 cccviii.
1308. Vlricus Episcopus renouavit inuestituram Friderico Landgravio in Comitatibus Maspe, Beichlingen & Buche: in Eccardsberga, Buttellstedt, Raspenburg, Grossenhain, Ortrant, Grima, Oschatz, Rochlitz, *Stuhl zu Groß / Haus Drositz /* promittenti protectionem & privilegiorum tuitionem. Anno no c10 cccix.
1309. Gerhardus de Ciza, Iohannes de Weissenfels, Ditmarus Risener, Petrus Breitfus, Christianus Ehrenfried, cives Numburgenses plures agros Heinricho Abbati Portensi tribuendos coram Vlrico Episcopo resignarunt. (5) Sequenti anno cum Ehrenfriedus Canonicus & Thesaurarius Ecclesiae Numburgensis eidem Abbati bona quaedam in pago Thuschvitz & partem sylvae prope Lahan traderet, proque iis alia bona in villa Wetha & partem sylvae in Leschen reciperet, hoc cambium confirmavit noster Episcopus. (6) Anno c10 cccxi.
1311. Nicolaus Bosaugiensis Abbas pratum a monasterio quondam alienatum redemit, idque Vlrico nostro consentiente. (7) Idem Dalam & Strelam Dominis de Ilenburg pro quingentis marcis argenti Fribergensis vendidit. (8)

(1) Albinus p. 285. Dresserus p. 259. (2) Langius p. 821. (3) Chron. Portense p. 125. (4) Langius p. 823. (5) Chron. Portense p. 125 seq. (6) Idem Chron p. 126. (7) Langius p. 826. (8) Dresserus p. 259.

1316.
XXIII.

§. XXVI. Vlrico anno c10 cccxvi. XVI. Kal. April humanis rebus exempto (1) per canonicam electionem successit HEINRICVS Comes de Grunpech (2) vel Stalbergensis (3) gubernator sapiens & commodus Ecclesiae, vtpote quam impe-

tratus

tratis priuilegijs auxit, & parocciam Langendorfsensem Decanatu Cizenfi adiunxit. (4) Anno c15 cccxx. Bosaugiensi monasterio dedit priuilegium confirmationis super vno talento annui census monetæ Cizenfis : (5) ac porro indulgentias quasdam Portensi monasterio concessas suo consensu firmavit. (6) Viuendi finem fecit anno c15 cccxxvi. (7)

- (1) Langius p. 827. (2) Langius p. 828. (3) Albinus p. 235. Dresserus p. 260. (4) Dresserus d. l. (5) Langius p. 828. (6) Chron. Portense p. 277. vbi tamen epocha 13 g. est erronea. (7) Langius p. 830.

§. XXVII. Post hunc dioecesim Numburgensem per viginti annos rexit WITIGO: *de cuius vita & gestis nihil præter nomen scriptis inditum inuenire valuit* Langius, *scriptorum magis incuria, ut putat, quam ingeniorum penuria.* (1) Sed Dresserus, qui eum ex Meldingiorum stemmate deducit, testatur ipsum fundasse ecclesiam collegiatam B. Mariæ Numburgi, & emissee arcem ac oppidum Saleck sexagenis septingentis. (2)

- (1) Langius p. 830. (2) Dresserus p. 260.

§. XXVIII. Hoc autem anno c15 cccxlvi. decedente Episcopus cooptari meruit IOHANNES ex nobili Miltiziorum prosapia, qui anno c15 cccxlix. priuilegium indulgentiarum pro Bosaugiensi monasterio, Auenione, vbi tunc Papalis erat sedes, impetratum sua quoque auctoritate confirmavit. (1) Anno c15 ccclii. hic Episcopus in festo S. Iohannis Euangelistæ ὁνομασθηῖα sua celebraturus complures matronas & virgines formosas inuitauit; sed inter duas, quas medius ipse manibus tenebat, choream ducens, repente corruens expirauit. Quem vitæ exitum considerans Langius admodum sinistre de eo iudicat sequentibus verbis: *Mortuus non ut Episcopus, non ut sacerdos, sed velut histrio vanus, & vir saeculo deditus. Mortuus, inquam, non in atrio, sed theatro, non in loco sacro, sed prophano, non in Ecclesia, sed eborea. Proinde ex fine eius*

eius & operibus ille Praeful fuisse probatur ex grege illorum Praefidum, qui non per ostium, aliunde sed conscendunt in ovile Christi, qui officium episcopale nesciunt, curam pastorem postponunt, clerum contemnunt, populum sibi commissum negligunt, pauperes stoccifaciunt, & fame perire sinunt; qui caritudio aut fritillo plusquam euangelio intendunt: & Venerem Bacchumque magis, quam CHRISTVM venerantur & colunt; qui denique deliciis corporalibus & mundi voluptatibus sine Dei metu infernientes, sola terrena sapiunt, pariterque & propriae & commissorum salutis immemores futura minime prospiciunt. (2)

XXVI. (1) Langius p. 837. (2) Idem p. 838.

- §. XXIX. Successor eius RVDOLPHVS inclyto Pincernarum (*de Nebra*) (1) stemmate genitus, anno c13 ccccliii. Bosaugiensi monasterio dedit priuilegium de coniunctione (incorporationem vulgo vocant) Ecclesiarum Brisenitz & Lobichau. (2) Sequenti anno eidem eiusque dioecesi patrocinium suum stipulati sunt fratres Misniae Marchiones Thuringiaeque Landgrauii, Fridericus, Balthasar, Ludouicus & Wilhelmus. (3) Oppignorauit Capitulo Schnebergam, Regis & Breitingam pro sexcentis sexagenis grōssorum Pragensium. (4) Postquam Ecclesiam per decennium feliciter rexerat, e vita migravit anno c13 cccclxii.

1362. (1) Dresserus p. 260. (2) Langius 839. (3) Iulius Pflugius in *Replica apud Hortlederum de C. B. G. lib. V. cap. XVI. pag. 1336.* (4) Dresserus p. 260.

- XXVII §. XXX. Tum GODEHARDVS (*Gerbardum* alii appellant) ex illustribus Comitibus de Svartzburg oriundus, Numburgensi episcopatu praeficitur. Cum anno c13 cccclxvi. Canonici regulares ad S. Mauritium extra muros Numburgenses Portensi monasterio mansos aliquot & curias iisdem annexas vendidissent, in contractum consensit Episcopus. (1) Alic-

Alienauit ab Ecclesia Strelam, & nonnulla alia, quae trans Myldam habuit, excepta iurisdictione ecclesiastica, Saten & Frauenhaino, eaque vendidit Duci Bolcken in Suidenitz Lusatae pro quatuor millibus & sexcentis sexagenis. (2) Cum per aliquot annos Numburgensi dioecesi praefuisset, ad VVürtzburgensem promotus est: (3) de quo tamen dubitat Langius. (4)

(1) Chron. Portense (2) Dresserus p. 261. (3) Albinus p. 185. Dresserus p. 260. (4) p. 840.

§. XXXI. In Godehardi locum successus est WITIGO II. xxviii. Sed de quo praeter nomen, annum & diem obitus nihil penitus literis inditum, comperit Langius. (1) At Dresserus notat, quod Capitulo Numburgensi dederit priuilegia in libertatibus & terminis iudiciorum, Cizensi vero Decanatu partem in foresto ad Breitenbachum. (2) Vulgatus Episcoporum Numburgensium catalogus (3) eundem obiisse tradit anno cccccxxxii. 1381.

(1) pag. 842. (2) pag. 261. (3) apud Langium p. 842.

§. XXXII. Gemina Langii (1) querela est in CHRISTIA. xxix. NO Antistite, qui anno cccccxxxii. Episcopale munus suscepit. Dresserus cum e Witzlebiorum gente natum, ac antiquam iurisiurandi formulam, qua ad suam aetatem consules Numburgenses vsi, renouasse tradit. (2) E vita excessit anno cccccxcv. (3) 1395.

(1) pag. 844. (2) Dresserus pag. 261. (3) Langius p. 844.

§. XXXIII. Deinceps Canonorum Collegium consensit in VLRICVM II. de Rosenfeld, qui anno ccccciv. Friderico Bellicoso praeter loca superius recensita alia plura in feudum contulit, utpote Döbeln/ Breitenhain/ Borna/ Mühlberg/ Langenberg/ Leisnig/ Weiffensels/ Camburg/ Neumarch/ Hefler/ Balstädt/ Wiße/ Memmeleben: ac porro anno cccccvii. litem inter Mauritianos Numburgenses & Portenses monachos per certos arbitros compositam vtriusque partis ro-

garu confirmavit, (1) Rebus mortalium valedixit hic Episcopus anno c13 cccc x.

1410.

fuo

(1) Chron. Portense pag. 139. (2) Langius pag. 849.

XXXI.

§. XXXIV. In locum eius qui surrogatur GERHARDVS de Gueb, (ex familia Gueb in Iuliacenſi Ducatu (1) qui non sine magna nominis ſui laude & commiſſae Eccleſiae utilitate annis ferme XXIII. praefuit. (2) Huic cum Erhardo Abbate Portenſi ob ſyluam quandam das Grabholz dictam, liticulam interceſſiſſe, ex ſucceſſoris quodam ſcripto in Langii Chronicon relato diſcimus. (3) Concilio Conſtantiens ſi interfuſſe, ac vna cum aliis Iohannem Huſſum damnare volunt. (4) Debitum naturae ſoluit anno c13 cccc xxvii. vti Langius, (5) vel ſequenti, vti voluit Dreſſerus. (6) quo ipſe anno Fridericus Placidus & Sigmundus Episcopo Numburgens ſi & Eccleſiae eius dederunt literas Protectionis. (Schugbrieſſe.)

1427.

(1) Dreſſerus pag. 261. (2) Langius pag. 849. (3) Vid. Langium p. 855. 859. (4) Beierus in Geographo Ienens ſi pag. 219. (5) p. 855. (6) Dreſſerus p. 261.

XXXII

§. XXXV. Huic ſentientibus Canonicoꝝ ſuffragiſ ſucceſſor datur IOHANNES II. Praepoſitus Numburgens ſi, Decretorum Doctor Bononiae creatus (1) ex nobili Sleiniciꝝ familia oriundus, qui dioceſin ſuam egregie rexit; res magnas & memorabiles perficiens. Inter has ad Huſſitarum impetum & furorem arcendum arcem Episcopalem Cizae muniens nouis foſſatis, muris & turribus cinxit, & novum pontem adiecit. Fuit denique hic Episcopus humanitate, liberalitate ac magnificentia praestantiſſimus, ac inprimis erga egenos munificus, cunctis calamitate preſſis ope ſua ſubueniens, vt adeo & verbo 1432. & exemplo vere ſuis praeluxerit. (2) Anno c13 cccc xxxii. Boſaugiens ſi Abbati Erhardo priuilegium contulit ſuper piſcina in villa 1434. Ozzick. (3) Anno c13 cccc xxxiv. Fridericus II. Placidus, Saxoniae Elector eiusque frater Sigismundus maiorum ſcripta de praec-

praesidio Episcopatus Numburgensis renouarunt. (4) Atque hoc ipso anno Episcopus in festo S. Andreae migravit ex hoc saeculo, sepultus in cathedrali Ecclesia Cizensi, ubi sequens accepit epitaphium:

*Hic M, bis bina C, ter X, his quatuor addes
Iuris Doctorem subtraxit tumba Ioannem
De Sleiniz genitum, Praesulem eximium,
Nuenburgensem herum, clero plebi quoque gratum,
Andreae festo. Deus alme memor eius esto,
Nova fossata construxit agro murata,
Turres cum ponte retro fundavit & ante
Contra Hussitas orthodoxis inimicos.*

Merito hoc epitaphium *lima egere*, scripsit Langius, (§) *quod a lege metrica nimis aberret atque claudices.*

(1) Dresserus pag. 261. (2) Langius p. 855. (3) Idem p. 858 (4) Pflugius in *Replika* apud Hortlederum de C. B. G. lib. V. cap. XVI. p. 1336. (§) Langius p. 859.

§. XXXVI. Successor eius PETRVS ex stirpe nobilium de ^{xxxiii} Haugvitz, (Dresserus falso scribit *Haubitz* 1) Licentiatu s fuit iuris Pontificii, vir prouidus & magnanimus, sed eloquio balbus & tremulus. (2) Huius temporibus Hussitae dioecesi n Cizae Numburgensem aequae ac vicinas terras misere vexarunt, ac ferro & igne vastarunt. (3) Horum hostium formidine monasterium virginum ad S. Stephanum in colle extra moenia situm Cizae penitus destruxit, & in ipsam ciuitatem iuxta ecclesiam Sancti Michaelitanam transtulit. (4) Auxit porro calamitatem discordia inter Fridericum *Placidum* Electorem, & VVilhelmum fratres Saxoniae Duces, qui mutuis bellis suas prouincias ad incitas prope redegerunt. (5) Anno c15 cccc XLVI. Fridericus ille ¹⁴⁴⁶ *Placidus* renouauit literas protectionis Ecclesiae Numburgensis ad annos XXIV. Anno autem c15 ccccll. VVilhelmus Dux Sa- ¹⁴⁵¹ xoniae

- xoniae cum Petro Episcopo foedus iniit, promittens protectionem Ecclesiae Numburgensi aequae ac subditis suis. Anno 1452. MDCCCCLII. pactum quoddam inter Iohannem Abbatem Portensem & Heinricum Mangoldum Canonicum, & (ut vocatur) obedientiarium S. Kiliani confirmarunt Iohannes Isenach Decanus, Eilerus de Rogehusen senior, & totum Capitulum Numburgense. (6) Ex quo colligere licet, Petrum Episcopum tum temporis peregre abfuisse. Anno MDCCCCLIV. Fridericus & Vilhelmus fratres post diutina bella in colle quodam prope Numburgum ad familiare colloquium congregientes postea in monasterio Portensi conuenerunt, cum Fridericus fratri in memoriam reuocasset verba Psalmi CXXVII. *Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in Porta.* (7) Anno MDCCCCLXIII. Petrus Episcopus vitam cum morte commutauit, ac perinde ut antecessor in aede cathedrali Cizensi humatus est. Epitaphium quod ibidem accepit, ita habet:

*Tumba defunctos capit haec Episcopus omnes
 Ut patrum patres ingrediantur omnes
 Aequalem sorte, sicut in vita quoque morte.
 Hanc construxit Dominus de Haugvitz nomine Petrus,
 Doctor & antistes, Deo dante diuque superstes
 Ut successorum fieret capax orationum,
 Sub CHRISTO duo Cibi, M semel, bis superaddes
 XL septem. Sit Deo laus & gloria. Amen.*

Hoc epitaphium, ut recte inquit Langius (8) censuram exposulat acrem: nam versiculi eius ametri sunt penitus & flaccidi, metrorum quidem speciem praese ferentes, legem autem eorundem non habentes.

(1) Dresserus pag. 262. (2) Langius p. 859. Dresserus d. p. (3) Langius d. p. Zacharias Theobaldus in *Bello Hussitico* part. II. (4) Langius p. 362. (5) Langius pag.

p. 859. fogg. (6) Chron. Portense p. 847 (7) Idem Chron. ex Manlio. p. 148.
(8) Langius p. 868.

§. XXXVII. Petrus ille successorem ex eadem gente Haugvvi-
cia (non *Haubicia* ut iterum est apud Dresserum) (1) nactus est
GEORGIUM, Cizensem & Numburgensem Praepositum, ac
porro VVürtzburgensem & Mersburgensem Canonicum. (2)
Sed duodecim duntaxat dies sedit, in ipso quasi Episcopatus limi-
ne extinctus & Cizae tumultatus. (3)

(1) Dresserus p. 262. (2) Langius p. 869. Paulq aliter Albinus p. 287. (3) Lan-
gius d. p.

§. XXXVIII. Hinclocum fecit DITERICO III. de Burgs-
dorf, siue, ut Dresserus habet, (1) *Buckensdorf, nobili genere in*
Silesia nato. Hic in Academia Lipsiensi bonis literis eruditus
tanta in iis incrementa cepit, ut & in Philosophum & Iurecon-
sultum, nec minus in Theologum euaderet doctissimum: ac
Langius quidem eum salutat *viriusque iuris in Lipsiensi gymnasio*
Ordinarius. (2) Fundauit stipendium XL. florenorum in A-
cademia Lipsica ad alendum studiosum. Tum libros nonnul-
los in curia Lipsiensi ad eiusdem vsus reposuit. (3) Inter cete-
ra ingenii sui monumenta edidit *Repertorium in Iura Saxonum*
utilissimum. (4) Mortuus est anno MDCCCLXVI.

1466.

(1) Dresserus p. 262. (2) Langius p. 869. (3) Dresserus d. p. (4) Langius d. p.

§. XXXIX. Eodem igitur anno Episcopali dignitate auctus,
& ab Episcopo Misnensi inauguratus est HEINRICUS Stammer,
ingenua Saxonum stirpe fatus, vir magni vastique ingenii, mo-
ribus & sermone facetus & iucundus, sed, quod Langius addit,
more gentis suae bibacissimus, symposia & spectacula plus aeque
diligens. (1) Nibilo tamen minus & bonae & timoratae eun-
dem tradit conscientiae, erga Deum eiusque sanctos deuotum:
quam etiam deuotionem erga Bosaugienſe monasterium osten-
derit, Abbati Thomae centum donando aureos, quos Abbas in

M

Num-

Numburgensem cereuisiam annuatim tempore Quadragesimae in conuiuium a monachis consumendam erogauit. (2) Anno c10 cccclxx. pristinum foedus inter Wilhelmum Saxoniae Ducem & Heinricum Episcopum ad vtriusque vitam renouatum fuit. Anno c10 cccclxxii. die Timothei tota ciuitas Numburgensis conflagrauit, incertum quo auctore incendii. (3) Ipse autem Episcopus inter mortales esse defuit anno c10

1481. cccclxxx.

(1) Langius p. 870. (2) Idem d. p. (3) Chron. Portense p. 150, Dresserus de Germaniae Vrbius p. 489.

xxxvii.

§. XL. Qui insecutus est, DITERICVS IV. ex praenobili Misniae familia Schönbergica oriundus, doctrina, eloquentia, iustitia, aliisque virtutibus mirifice excelluit. Iuris canonici apprime erat peritus, ac cum doctis & sapientibus ex cetero viris plerumque latine sermocinabatur. Insuper iustitiae cultor fuit strenuus, ac religiosi cultus promotor maxime industrius. Ecclesiam itaque fidei suae creditam ita rexit, vt, si non locupletiores, deteriores tamen quam acceperat, nequaquam reliquerit. (1) Confirmauit literis Cizae XVI.

1483.

Decembr. anno c10 cccclxxxiii. datis donationem duarum sexagenarum Fraternitati Rosencrantziae in Ecclesia San-Bartholomaeana Altenburgi. Triduo post fundationem Conradi Trilleri Quaestoris Altenburgensis suo consensu probat, qua corpus CHRISTI (vti verba habent) ad aegrotos per Pastorem, aeditum & duos chorales vestitu debito indutos canendo ex aede S. Bartholomaei portari voluit: pro qua opera vnanimem sexagenam & quadraginta grossos quotannis acciperent. (2)

1486.

Anno c10 cccclxxxvi. Georgium ex Priore Erfurtensis monasterii San-Petrini Abbatem Portensem consecrauit. (3)

1487.

Sequenti anno XVII. Octobr. Conradi Trilleri pietatem ratam ha-

habuit, qua is diebus festis Conceptionis, Assumptionis & Natiuitatis Mariae horas per & infra octauas Altenburgi in templo S. Bartholomaei celebrari voluit, assignata pro eo vna sexagena noua cum triginta grossis: (4) quo eodem anno dimidia ciuitas Numburgensis exusta est. (5) Anno c13 cccclxxxix. 1489. IX. Febr. laudati Trilleri donationem vnus sexagenae nouae & quadraginta grossorum ad Missam in aede D. Bartholomaei Altenburgi singulis sextis feriis de passione Christi dicendam approbavit. (6) In gratiam Ecclesiae ad S. Martinum in Kunitz a dioecesanis eleemosynam fecit colligi. (7) Excessit vita in castro Cizensi anno c13 ccccxi. ibique sepultus est in 1492. basilica. (8)

(1) Vid. Langius p. 374. (2) Paulus Martinus Sagittarius in *Splendore familiae Schönbergicae* p. 10. (3) Langius p. 376. (4) P. M. Sagittarius d. l. (5) Dresserus de *Germaniae Urbibus* p. 489. (6) Sagittarius d. l. (7) Boierus in *Geographo lenensi* c. X. p. 221. (8) Sagittarius d. l.

§. XLI. Ex eadem nobili familia Schönbergiana success- xxxviii
for ei dabatur IOHANNES III. Casparis filius, quem patruus antecessor, consentiente Capitulo, Collegam regiminis (*Coadiutorem* vocant) adsciuerat. Ab Ernesto Magdeburgensi Archiepiscopo, praesentibus Saxoniae Ducibus, aliisque illustribus & nobilibus ex utroque sexu personis cum magna pompa consecratus fuit. (1) In Academia Lipsiensi per aliquot annos incubuerat literis, quibus mediocriter erat tinctus. Statura fuit procerus, corpore robustus, capillo candido, facie formosa, &, vt Langius ait (2) *cunctis membris concinnus & niueus*. Sed hic ipse corporis habitus in magnam denique obesitatem defecit, adeoque crassus euasit, vt monstro prope foret similis: capite & ceruice tam pingui, vt non collum, sed massam quandam sub mento habere cerneretur. (3) Laudem pudicitiae per primos a suscepto episcopatu annos ei ab-

iudicat Langius, (4) ac Veneris igne perustum tradit, sic tamen, ut succedente tempore honestius se gesserit, ac singularem prudentiae gloriam collegerit. Erat praeterea mitis, benignus & placibilis, ac in curanda re familiari admodum peritus. Magnificentiam singularem demonstravit in variis aedificiis, quae in arce Cizensi erexit. Castrum quoque Haynsburgenſe reparavit & muniuit. (5) Molendinum in super novum ac septem rotis instructum ad ripam Elystri versus occidentem construxit. Ad quod opus ut impensae sufficerent, ab uniuerso clero certam pecuniae summam bis exegit: id quod concoquere nequit Langius: qui tamen, & merito quidem praedicat, quod populum tributis non grauaret, sed, *ut bonus pastor in summa pace ac tranquillitate tenuerit, anti-*
qua libertate libere vii permittens. Piscinas plures & magnas parari faciens in eiusmodi rebus prosperos habuit successus. Prouentus igitur episcopales multum auxit & locupletauit, praesertim ex mineris Snebergenſibus. Cuncta poene dioeceseos suae monasteria, praesertim sanctimonialium in melius reformare studuit, vsus in hoc sancto opere consilio & industria Nicolai Tilemanni vtriusque iuris Licentiati, Ecclesiae Cizensis Canonici senioris, viri optimi, & in agendis rebus causisque ecclesiasticis quantumvis arduis expediendis prudentissimi. Laudat etiam Paulus Martinus Sagittarius in *Splendore Familiae Schönbergicae* huius Episcopi literas ad Fredericum & Iohannem Duces Saxoniae de visitando monasterio Burgelenſi anno c15 15xv. die Lunae post Aegidii scriptas. Anno c15 cccxcii. VII. Kal. Iulii donationem altari S. Mariae & Annae in Ecclesia Smölnenſi factam; sequenti anno contractum inter Capitulum B. Virginis & Ianiones Altenburgenſes de horum tabernis initum; & anno c15 cccxcvi. III. Octob. fun-

1493.

1496.

fundationem altaris in honorem S. Wolfgangi in Ecclesia S.
 Bartholomaei Altenburgi a Conrado Trillero prouenientem
 confirmauit. Annuit quoque anno c10ccccxvii. XV. Aprilis 1497.
 fundationi altaris S. Annae in aede D. Nicolai a Bartholomaeo
 Poley, Poligrapho Altenburgensi susceptae. Anno c101011. 1502.
 V. Ian. donationi septem sexagenarum nouarum cum octo &
 viginti ac dimidio grossis ad duas Missas singulis septimanis in
 altari S. Annae, quod in aede Bartholomaei, habendas factae
 a senatu Altenburgensi; & anno c10101x. IV. Apr. donationi 1510.
 eiusdem Senatus, qua duodecim sexagenas nouas & septemde-
 cim grossos obtulit, vt quibusuis septimanis quatuor Missae in
 altari S. Annae celebrarentur. (6) Anno c1010xiii. summo 1513.
 apparatu Archiepiscopum Magdeburgensem Albertum ex Mar-
 chionibus Brandenburgensibus consecrauit: ac idem anno se-
 quenti fecit in Adolpho Principe Anhaltino Episcopo Merse- 1514.
 burgensi. Anno c1010xv. die Lunae post Geruasii admisit 1515.
 venditionem quatuor sexagenarum nouarum, censuum annuo-
 rum, in pago **Taupadel** ab Heinricho a Maltis Antonio Nau-
 manno Canonico Altenburgensi factam: & porro prati prope
 vicum Regis Balthasari Sartori, Altaristae, Fraternitatis Ro-
 fenerantziae in aede S. Bartholomaei a Bernhardo Gebhardo
 traditi. Similiter anno c1010xvi. XIII. Iulii probauit institu- 1516.
 tum Fraternitatis Sagittariorum viginti florenos ad tres Mis-
 sas in altari Fabiani & Sebastiani canendas in aede Bartholo-
 maei destinantis. (7) Ipsius auspiciis Agenda (vt vocant) Ec-
 clesiastica Numburgensis dioecesis Basileae prodierunt: id
 quod insignia Schönbergica Episcopalibus iuncta & secundae
 tituli faciei impressa euidenter arguunt. (8) Decessit Episco-
 pus anno c1010xvii. magno sui relicto desiderio, inprimis apud 1517.
 populum, qui miris ipsum dilexit modis, eiusque obitum acer-

bins defleuit. Supra alios thesauros ac aurca argenteaque vasa, octo aureorum millia reliquit.

- (1) Langius p. 883. Fallit ergo nos Dreßerus p. 263. qui Iohanni nostro Ernesti inaugurationem tribuit. Sed reponendum ibi est Alberti nomen. (2) Langius d. p. Dreßerus p. 263. *Craßus & obefus fuis supra modum* (4) Langius: *Cum rara sit formae & pudicitiae concordia; nec ipse eas concordias habere potuit, quin detrimentum pudicitiae passus, Venerisque igne perustus, mulierum amore in primis regiminis sui annis deperires.* (5) Langius d. p. Dreßerus p. 263. Reliqua fere debentur Langio. (6) P. M. Sagittarius in *Splendore Familiae Schönbergicae* pag. 12. (7) Idem Sagittarius d. l. (8) Idem p. 13.

XXXIX.

- §. XLII. Qui cum excepit PHILIPPVS (memoriae lapsus est Ioachimi Camerarii in *Historia Vitae Philippi Melancthonis*, qui eum *Ernestum* vocat) Palatinus Rhēni ac Dux Bavariae, iam ab antecessore Collega (*Coadiutor*) assumptus, idque fauentibus ac adiuvantibus Friderico *Sapiente* Electore Saxone, & fratre eius Iohanne. (1) Anno c13 cccclxxx. patre Philippo Electore natus, anno c13 cccclxix. Frisingensem Episcopatum, an. c13 13xxi. diploma feudale de bonis Episcopatus Numburgensis a Caesare Wormatiae impetrauit: Numburgensem vero dioecesin valetudine impeditus per Officiale & consiliarios gubernavit. (2) Anno c13 13xxii. Friderici Palatini decretum B. Luthero eiusque doctrinae aduersum promulgavit. (3) Anno c13 13xxvii. Paulus III. Pontifex concilium Romae indixerat Mantuae celebrandum, menseque Augusto inchoandum. Hoc indicavit Philippus Episcopus Frisingensis, Administrator Numburgensis, vniuersis & singulis Abbatibus, Praepositis, Decanis, & aliarum Ecclesiarum Praelatis, etiam exemptis per ciuitatem & dioecesin Numburgensem, adhortando & iubendo, vt huiusmodi generalis concilii significationem pro debita reuerentia & obedientia accipiant. (4) Anno eodem Dominica Trinitatis conuentus Hallis fuit indi-

indictus, ut deliberatio institueretur de articulis in futuro concilio exhibendis. Huic interesse voluit Philippus Petrum Abbatem Portensem, qui tamen modis omnibus se excusavit Petro Wilden, Decano ac Vicario in Zeitz (5) Rebus humanis valedixit Philippus anno MDLXLI.

1541.

- (1) Dreßerus p. 261. (2) Idem Dreßerus *ibid.* Iulius Pflugius in *Replia* apud Horstlederum *de causis belli Germanici lib. V.* (3) Habetur hoc scriptum Operum Lutheri *Tom. II. Altenburg. pag. 87. (4. 5.)* Chron. Portense *pag. 236. f. 99.*

§. XLIII. A morte Philippi ex collegii suffragiis surrogatus est IVLIVS, gente *Pflugius*; quae est Misnicae nobilitatis primaria, patre natus Caesare. Hoc esse factum non consulto neque assentiente se, Iohannes Fridericus Princeps Elector gravissime queri, neque actionem eam ratam esse pati. (1) Atque mirabantur nonnulli, Iulium ingenio eccellente, doctrinaque literarum instructum & percultum optimis disciplinarum artiumque studiis, iis etiam ab adolescentia rebus gerendis exercitatum, ut non vulgarem prudentiam adeptus esse crederetur. Hunc igitur talem virum, & tam dubiis rebus difficilibusque & turbulentis negotiis cupisse implicari, ne temporibus quidem consideratis, quibus parendum esse sapientes praecipue & necessitatis vim tribuere non ignoraret, erant quibus mirum videbatur, quique non possent, quid rei esset, decernere. Postquam autem Elector decrevit, se non esse passurum illo loco praesidere Iulium, Numburgensi dioecesi iussit praefici Nicolaum Amstorfium ex nobilitate Theologum Wittenbergicum coelibem, inaugurante eundem B. Luthero, mense Ianuario, manumque ei cum Luthero simul imposuerunt Doctor Nicolaus Medlerus, pastor Numburgensis, & Wolfgangus Steinius Pastor Weissenfelsensis. Ac Lutherus quidem non multo post eius rei libellum edit lingua vernacula, & Pflugi-

XL.

gio,

gio, tanquam hosti purioris doctrinae gregem Domini minime committendum esse docet. (2) Etiam Philippus Melanchthon ab Electore iussus est adesse eo tempore, quo Amsdorfius in sedem Numburgensem solenni collocatione imponeretur. Qui ideo sine recusatione suscepit iter illud, vt Ecclesiasticae ac Scholasticae administrationis diligentius constituendae vel auctor vel adiutor esset. Quo in neque contra dignitatem & amplitudinem Iulii, quo cum singularis Philippo intercedebat vsus, quicquam facere putabat. At Pflugius ad hunc modum repudiatus, emissis libellis ad ordines Imperii consilii sui rationes exponit, ius suum demonstrat, & de iniuria queritur, cumque possessionem adipisci non posset, tamen nominis dignitatem retinebat. Contra Elector respondet, & prolixè de suo Saxonicaeque domus iure locutus, & multis ex vetustate repetitis, inter alias causas, cur cum ferre non posset Episcopum, hanc etiam adducit, quod Augustanae Confessioni palam aduersetur. (3) Et vero in colloquio Ratisbonensi non ita pridem celebrato Iulius inter collocutores partis Pontificiae egerat. (4) Ceterum haec actio inprimis Caroli V. animum iam ante exulceratum magis aduersus Saxoniae Electorem accendit, ac Iulium de vi & iniuria in Spirensibus comitiis querentem ad exigui temporis patientiam hortatus dixisse fertur: *Tua causa erit mea*: vixitque post illa in aula Caroli V. tanquam in exilio, honeste tamen & liberaliter habitus. Ipse quoque Mauritius Dux Saxoniae Pflugii causam probat, & alieniore animo ab Electore esse incipit. Sic igitur haec ipsa Iulii reiectio inter belli Smalcaldici causas numerari meruit, (5) quo a Caesare feliciter confecto Iulius Episcopatu Numburgensi post-

1547. liminio potitus est anno c1o cxxlviii. per Augustum Saxonem Mauritiū fratrem & Petrum de Columna, qui cum quatuor & viginti

viginti signis peditum, ac septem turmis equitum ad restituendum pristinae sedi Iulium a Caesare Numburgum mittebantur. Et ab eo tempore Iulius annis prope octodecim Episcopatum tranquille rexit, & consiliorum plerorumque omnium de religione susceptorum conscius, nonnullorum auctor fuit. Sane anno sequenti **CIOXLVIII.** quo & Mauritius Elector a Iu- 1548.
lio, inuestituram feudorum superius dictorum petiit, inter praecipuos libri illius iussu Caroli Caesaris confecti architectos fuit, quo praescribatur, quid interim, dum decreta Concilii prodirent, fieri seruarique oporteret, ab iis quidem, qui in doctrina Ecclesiae & ritibus vsitatis aliquid innouassent. Vnde liber ille quasi tituli nomine est vocatus *Interim*. Et dedit facetus multa false dicendi occasionem: cum quidem neutri parti placeret, & utrique etsi non eodem modo atque proposito cum repudiarent. (6) Anno **CIOXLV.** Numburgi conuentum fuit de 1559.
foederibus hereditariis familiae Saxonicae, Brandenburgicae & Hessicae. (7) Anno **CIOXLVII.** Iulius noster Praefes collo- 1557.
quii fuit, quod VVormaciae institutum est inter Theologos Pontificios & Euangelicos de controuersiis Ecclesiasticis, sed per ipsius Iulii artes abruptum. (8) Obiit noster Pflugius anno **CIOXLIV.** annum agens quintum & sexagesimum, Cizaeque hu- 1564.
matus est. (9)

- (1) Videantur Sleidanus *lib. XIV.* Ioach. Camerarius in *Vita Philippi Melancthonis* pag. 200. seqq. David Chytraeus *Saxoniae lib. XV.* pag. 395. Matthaeus Dresseerus *Isagog. Histor. pars IV.* p. 263. seqq. & *de Germaniae Præbibus* pag. 489. seq. Lucas Osiander *Histor. Eccles. cent. XVI. lib. II cap. 46.* pag. 338. (2) Existat hoc scriptum B. Lutheri Tom. VIII. Germ. Ienenſi & Tom. IIX. Altenburg. p. 1. seqq. (3) Tam Iulii, quam Elect. Ioh. Friderici scripta aduersaria recusa sunt in Opere Hortlederiano de *Causis Belli Germanici lib. V. cap. XIV.* & seqq. (4) Sleidanus *lib. XIV.* (5) Camerarius in *Vita Philippi* p. 249. & in *Historia Belli Smalcaldici Graeca* Tom. III. *Fraseri* pag. 394. (6) Sleidanus *lib. XX.* Camerarius in *Vita Philippi* pag. 174. Chytraeus *lib. XVI.* pag. 419. Thuanus *lib. IV.* Osiander *cent. XVI. lib. II.* & *LXVIII.* P. Suauis *Histor.*

Concilii Tridentini lib. III. pag. 260. Dresserus Jagor. Millen. VI. pag. 85. (7) Camerarius in Annotationibus rerum praecipuarum ab anno 1550. Tom. III. Freberi p. 479. Dresserus millen. VI. pag. 92. Limnaeus Iuris publ. lib. III. cap. X. & Tom. IV. Addit. ad lib. IV. c. 17. (8) De hoc Vormaciensi Colloquio vide Phil. Melanchthonis Epistolae lib. III. a Pezelio editum p. 24. segq. Camerarius in vita Philippi p. 362. segq. & in laudatis Annotationibus p. 492. Chytraeum lib. XIX. p. 495. P. Spauem lib. V. p. 368. Dresserus millen. VI. p. 89. Osiandrum cens. XVI. lib. III. cap. 28. Ioh. Schilterum aureo opere de Libertate Ecclesiae Germanicae lib. VII. cap. II. (9) Dresserus millen. VI. part. II. pag. 265. Vide porro, quae de Iulii nostri familia nobili, parentibus, patria, eruditione, dignitate, auctoritate, vita denique tota collegerunt Petrus Albinus in Chronico Misnensi lib. XXV. Cyriacus Spangenbergius Speculi Nobilitatis part. II. c. XI. Georgius Fabricius Rerum Saxonicar. lib. II. Laurentius Peccenstern Theatri Saxonici cap. X. Eiusdem Oratio de Republ. Germaniae seu Imperio constituendo semel atque iterum in Germania typis recusa, denique in Melch. Goldasti Opus Politicorum Imperialium recepta est.

XLI.

§. XLIV. Post Pflugii obitum administratio Episcopatus delata ALEXANDRO Augusti Electoris filio: sed hoc Principe anno sequente quinto & sexagesimo praematura morte sublato, Capitulum tradidit administrationem Episcopatus AVGVSTO Patri & eius heredibus masculis ad annos XXI. a festo scilicet S. Michaelis anni laudati vsq; ad idem festum anni MDCLXXVI. Hinc igitur vtriusque Electoris Saxonici & Brandenburgici imperio subiectorum Episcoporum reditus deinceps in Principum fiscos redacti sunt: corporibus tamen collegiorum conseruatis, & inspectione Ecclesiastica Superintendenti & Consistoriis commendata (1)

(1) Chytraeus Saxon. lib. XXI. pag. 132.

XLIII.

§. XLV. Patrem secutus est CHRISTIANVS I. Elector, eundemque AVGVSTVS filius, qui habitu corporis infirmiori 1615. anno MDCLXV. mortuus, nulla ex Elisabetha Brunsvicensi sobole XLV. se suscepit.

§. XLVI. Augusto successit IOHANNES GEORGIUS I. 1623. Elector a quo anno MDCLXXVIII. perinde ac alia bona Ecclesiasti-

ca

ca Numburgensis Episcopatus per edictum Caesareum repetebantur: sed per Pragensem pacem anno MDCCCXXVI. conclusam 1636. in annos quadraginta relictus. Id quod post pacem Westphalicam fuit mutatum.

§. XLVII. Patrem anno MDCLVI. vita functum in hac administratione excepit MAVRITIVS filiorum minimus, qui pietatis, prudentiae & multae virtutis laude insignis Numburgi aliquandiu habitavit, donec quam coeperat Cizae, Moritzburgum esset conditum. 1636. XLVII

§. XLVIII. Huius obitum, qui superiori anno contigit, boni omnes acerbe deplorarunt; ac id fecissent magis, nisi successorem reliquisset MAVRITIVM WILHELMVM, patrum auitarumque virtutum non modo aemulum, sed ob reconditam doctrinam, itemque humanitatem singularem dignissimum, qui AMOR AC DELICIVM GENERIS HVMANI nominetur. XLVIII

COROLLARIA.

De SIZZONE Comite Kefernbergico cuius statua visitur
in Cathedrali Ecclesia Numburgensi.

I. Numburgi in aede cathedrali plures conspiciuntur statuae, quarum vna grandaeuum repraesentat virum, sinistra manu clypeum praeferentem. In area clypei flavus depictus est leo, cum inscriptione in margine clypei dextro:

SIZZO COMES DO.

II. Quis ille fuerit Sizzo Comes, & quid extrema sibi velit syllaba, ac cur eius statua Numburgi collocata, in disceptationem venit.

N :

III. Vt

- III. Ut paucis rem expediamus, Sizzo ille Comes fuit Kefernbergicus: qui Comitatus quoniam in Doringia fuit situs, *Comes Do*, hoc est, *Doringiae* salutatur: eique ob id dicata haec est statua, quod inter conditores & benefactores praecipuos cathedralis Ecclesiae locum habuerit.
- IV. Sizzonis vocabulum contractum est ex *Sigehardi*, *Sindigeri* vel *Sindrammi* nomine. Queniadmodum enim veteres ex Adolfo *Alfonem*, ex Bernhardo *Bennonem*, ex Burchardo *Bucconem*, ex Conrado *Cunonem*, ex Godefrido *Godeconem*; sic ex Sigehardo & ceteris fecerunt *Sisonem*, *Sizzonem* vel *Sinzonem*.
- V. *Sizzonem* Kefernbergensem Comitem ad construendam Ecclesiam cathedralem Numburgensem multum contulisse, multorum non modo coniecturis, verum etiam Pauli Langii testimonio confirmatur, quod in *Cbronico Citzensi* ita habet: *Sigbardum Comitem de Kerffesberg* (legendum procul dubio *Keffersberg*) *in vetusto monasterii volumine Iorgenthal quodam fundatorem Ecclesiae fuisse Nuenburgensis me legisse me mini.*
- VI. Neque mirum est, in libro quodam Iorgenthalico id reperisse Langium; siquidem hoc ipsum monasterium Georgenthal origines suas debet Sizzoni Kefernbergensi Comiti. Quade re videatur Leuoldus a Northof in *Originibus Marcanis* ab Henrico Meibomio editis.
- VII. Thuringiam olim *Thoringiam* & *Doringiam*, & Thuringos *Thoringos* & *Doringos* esse dictos, certum est. Vnde autem *Doringiae* *Doringorumque* nomen fuerit natum, alibi demonstrabitur.

F I N I S.

IO. STRAVCHII ICTI
NARRATIO

DE IVRIBVS SERENISSIMAE DOMVS SAXONICAE

IN

EPISCOPATVM NVMBVRGENSEM.

EX DISSERTATIONIBVS EXOTERICIS DESYNTA.

Venio ad Episcopatus Misnensem, Merseburgicum & Numburgensem. Et priores duos, quod attinet, controuertebatur, an Episcopi forent status Imperii immediati, nec ne? Hoc enim volebant ipsi. Contra vero Saxoniae Principes contende-
bant, eos sibi subiectos iure territoriali fuisse vltra hominum memoriam, adeoque possessionem Principum satis exploratam esse. Insuper probabant illud, quod ad conuentus prouinciales, inter Ordines prouinciales vocati comparuerint, tanquam Praelati ditionum Saxonicarum, & placita Ordinum in Episcopatibus suis publicassent, & executioni mandassent. Item quod in diuisionibus prouinciarum singuli Episcopatus assignati fuerint certæ domui, cui assignationi etiam paruerunt Episcopi. Prouocabant etiam ad Recessus Imperii intra hominis memoriam factos, in quibus nusquam legerentur Episcopi isti separatim, vt coeteri status Imperiales, nominati. Alterum quod contende-
batur, erat hoc, quod post habita protectione & clientela Principum Saxonorum, fidei Henrici Brunswicensis, ceu Capitanei confederationis Noribergicae, se commiserant. Quod vero Episcopi non sint immediati status Imperii, sed obnoxii Saxoniae Principibus, responso suo Icti Witebergenses quaesitum temporis, probabant, quod extat *apud Hortlederum Lib. 5. C. 12.* Quorum haec non vltima videtur ratio, quod quoties noui Episcopi sunt Electi, semper requisiti sunt Principes Saxoniae, vt Electioni vellent consentire, & Electum sibi commendatum habere, vt Ecclesiae patroni, Aduocati & Principes. Quae praerogatiua non competit nisi Regibus & Principibus, in quo-

rum regnis & Ducatibus cathedrales ecclesiae sunt constitutae. Iuxta *c. cum terra*, & quae ibi notantur per *Abbatem X. de Elsæ*. Adeo etiam, ut ultra tempus memoriae hominum saepe dicti Principes ab Episcopis & Capitulis huiusmodi Ecclesiarum Cathedralium semper recogniti sunt pro patronis earundem Ecclesiarum. Nam licet Principes Saxoniae non sint fundatores praefatarum Cathedralium Ecclesiarum, sed Imperatores : Successerunt tamen, respectu ad praedictum ius, in locum fundatorum, quando Landgraviatus Thuringiae, & Marchionatus Misniae fuerunt Principum antecessoribus cum omnibus iuribus & honoribus concessi & collati in feudum, & ipsi vindicarunt sibi in praedictis & aliis ius Principum & Patronatus ac Aduocatie, in hisce Episcopatibus & Ecclesiis. Talia iura autem non competiissent Principum antecessoribus ratione nudaë recommendationis, nisi fuissent eorundem iure territoriali Principes.

XIII. Sed longe acrius & validius haec agitabantur inter Electorem Saxoniae & Iulium Pflugium Nobilem Misnicum, a capitulo Numburgensi electum Episcopum, ab Electore Principe repudiatum, propterea, quod id non licere Collegio seu capitulo, nisi de suo consensu, contenderet, adeo reiecto Pflugio Nicolaum Ambsdorffum, ex nobilitate Theologum Wittebergicum, instituebat, inaugurante Luthero, mense Ianuario, qui post eius rei librum edebat lingua populari, & Pflugio, tanquam hosti purae doctrinae gregem domini minime committendum esse, docebat. Pflugius ad hunc modum repudiatus, emissis libellis ad Ordines Imperii, ius suum demonstrat, & de iniuria queritur: Princeps inuicem respondet & prolixè de suo Saxonicaeque domus iure locutus, & multis ex vetustate repetitis, inter alias causas, cur eum Episcopum ferre nollet, hanc etiam adducit, quod Augustanae confessioni palam aduersetur. Et quanquam mandata poenale ab Imperatore promulgabatur aduersus Electorem ut Ambsdorffum remoueret, Pflugiumque diutius non prohiberet ab ingressu Episcopatus, poenâ centum marcarum
auri

auri puri expressa: Paritum tamen non fuit: Sed Elector Imperatori respondens, se coram mandatariis Imperatoriis, seu arbitris, ad causam hanc tractandum offerebat. Itaque Pflugius non potuit possessionem Episcopatus adipisci prius, quam victo iam & capto Electore anno 1547 cum Caesar, misso Augusto Saxone & Perro de Columna cum viginti quatuor signis peditum, ac septem turmis equitum restitueretur. Regalia autem, quae Saxoniae Principibus in Episcopatibus Misnensi, Merseburgensi, & Numburgensi competunt, recensentur in Electoris Ioh. Friederici, aduersus Iulium Pflugium duplica: Nempe: Dieweil solche Bisthumb / in und zu des Hauses Sachsen 2c. Fürstenthumen/ Länden und Herrschafften gelegen und gehören/ so haben die Bischöffe/ so jederzeit der Ende gewest/ sampt ihren Dom, Capituln / über vorberührte/ auch sonst zu recht. verwehrete Zeit/ sich zu dem Fürsten des Hauses S. als ihren Landes, und Schuß, Fürsten/ Advocaten und Patronen gehalten/ und sie dafür erkant/ geehrt / auch bey Ihnen zu jeder Zeit/ do es die Nothdurfft ersodert hat/ Schuß und Schirm gesucht 2c.

Darzu haben sie sich auch allervwegen / und von undencklicher Zeit her/ da jemandes Spruch oder Forderungen zu ihnen / oder wieder ihrer Stifftte Unterthanen/ auch die Unterthanen wieder sie / die Bischöffe/ und sie selbst wider ihre Unterthanen/ so die Sachen durch sie selbst nicht haben können verricht werden / und sich Welterung / Feinden/ Feindschafft oder thätlicher Beschwörung befahret/ die Sache uff berührte Chur- und F. 3. S. als ihre Landsfürsten zugleich und recht geboten/ welche sich auch darauff/ als die Landsfürsten und Advocaten / gültlicher / und im Fall da die nicht statt funden / rechtlicher Handlung beladen 2c.

Ferner haben die genandte Bischöffe/ und ihre Dom, Capitul von berührter undencklicher Zeit her / uff genandter ihrer Landsfürsten Bescheiden und Erfordern/ in fürsfallenden Obliegen ihrer selbst / oder ihrer Lände/ ihre Landtage persönllichen besucht / oder da ihnen Ehre hatte fürsgefallen/ die sampt ihren Capiteln beschickt/ auch mit andern
Geiß.

Geistlichen / als zu den Länden gehörig Prälaten • Stand gehalten zc.

Weiter/ was auff solchen Landtügen / auch sonst durch sie / und die andern Land-Stände berathschlaget/ und geschlossen worden/ das haben sie zuvörderst da es Rettung der Lände/ und dergleichen/ angangen hat / mit ihren und ihrer Stifft Unterthanen Hülffe / Steuern und Folgen gedachten Fürsten/ und gemeinen Länden zu Behuff/ Nutz und Wohlfahrt, auch vollstrecken helfen.

Haben sich auch / mit berührten Hülffen / Steuern / Rath und Diensten / wissenschaft dem Landes Fürsten / an niemands andern/ denn an dieselben gehalten. Und da ihnen je zu Zeiten/ dem Reich zu Steuern / und desselben Anschläge und Hülffen / ohne Mittel zu leisten/ durch Pönal- Mandat hat wollen geboten und auffgedrungen werden/ haben sie die Landes Fürsten angesucht/ Sie darinnen bey R. Kayf. und Königen zu entschuldigen/ auch weil sie mit ihren Stifften zu den Länden gehöreten / Sie wieder beregte Mandaten ledig zu machen/ welches darauff beschehen. Seynd auch demnach / durch die Chur- und Fürsten zu S. auff allen Reichstügen / über verwährte Zeit/ in des Reichs-Hülffen/ aus und an sie gezogen worden. Sed & constitutiones provinciales, ordinationes, mandata a Saxoniae Principibus factas recepisse Episcopos, publice affixisse, & vt secundum eas viveretur, subditis suis praecepisse. In diuisione hereditaria inter Ernestum & Albertum Saxones, citatos cum Ordinibus prouincialibus Episcopos istos, Lipsiam, ibi comparuisse, ad audiendam diuisionis factae transactionem, & cuius ex his fratribus portioni sui Episcopatus cesserint, auscultasse, & adqueiuissse. Denique defuncto Episcopo Capitula obitum, & futuram electionem Principibus significasse, de Episcopo eligendo cum Principibus consultasse, de electo Episcopo eos certiores fecisse, & vt in clientelam novus Episcopus cum Capitulo reciperetur, orasse.

NAR-

NARRATIO

CONCERTATIONVM QVAS DE EPISCOPATV NVMBVRGENSI
CVM IVLIO FELVGIO HABVIT IOANNES FRIDERICVS

ELECTOR SAXONIAE

DESVMTA EX

VITI LVDOVICI A SECKENDORF

COMMENTARIO DE LVTHERANISMO

LIB. III. SECT. XXV. §. XCVI.

PAG. 387.

PRaefuerat illi (*Episcopatus Numburgensi*) ab anno *Philippus Pa-*
1498. *Iohannes*, ex nobilissima *Schonbergiorum* c- latinus Epi-
quitum stirpe. Huic iam senescenti Coadiutor da- scopus Cizem-
tus est anno 1517. PHILIPPVS, Philippi Electoris Palati- sis.
ni filius, commendatus Capitulo a *Friderico* Electore
Saxoniae & fratre eius *Iohanne* Duce, praelatusque fuit
competitori *Vincentio a Schleinix*, qui postea Mersburgen-
sem Episcopatum adeptus est, *Iohanni* igitur anno 1520.
defuncto successit pleno iure *Philippus*. Is beneficii huius
memoriam conseruans, *Friderico* Electori Episcopatus
tutelam, non solum, vt Patrono ab antiquo, sed & vt co-
gnato & amico singulari, quem parentis loco venera-
batur, saepe commendauit, cum ipse, vtpote *Frisingensi*
etiam in Bauaria Episcopatu dotatus, raro Cizae versaretur.
Hinc etiam factum est, vt Vicarii & Consiliarii eius,
absente Hero, res grauiore, non nisi ex consilio Electo-
rum agerent, neque in causa religionis tam acriter, vt
reliqui in Saxonia Episcopi, populi studiis, & Principum
desiderio resisterent, vt alibi annotaui. Aliquando ta-
men

men rigorem quendam exercuerunt officiales, quos vocant, & Consilarii ad Regimen deputati, inter quos, ut moris erat, Canonici primum locum habebant; neque tamen facile quicquam executi sunt, protegentibus subditos Electoribus Saxoniae, si querelas ad eos deferrent. Attamen vivente *Philippo* temperarunt sibi Principes, eiusque modestiam benevole respiciebant. Cum vero ille, d. 6. Ian. 1541. decessisset, & de morte eius fama ad Electorem *Iohannem Fridericum* pervenisset hic

Consilia & Alia Io. Friderici Elect. Sax. de eligendo in Philippi locum Episcopo.

(*Reg. H. fol. 335. n. 134.*) Consiliariis, quos ad conventum, Numburgi a foederatis tunc habitum, miserat, mentem suam aperuit, & Ius vetus allegavit, quod *Episcopus Numburgensis non nisi cum consensu Principum eligi deberet*; se vero facile coniecere scripsit, a Capitulo electum iri aliquem ex suo numero, qui ad veri Episcopi munus, secundum praescriptum Apostolicum gerendum idoneus non esset futurus: Deliberare igitur illos iussit, num Pastor Numburgensis *D. Nicolaus Medlerus* Episcopus constitui posset, assignato illi mille florenorum salario, caeteris vero Episcopatus redditibus ad pias causas destinatis, & ut Canonici sui prouentus ad vitam relinquerentur. Ad haec d. 11. Ian. Consilarii responderunt: de morte *Philippi* nec sibi quicquam comperitum, nec in vrbe notum esse, ideo se non ausos, ut cum Canonici hac de re agerent; finito etiam eodem prope die conventu, discesserunt. Sed mox, ut exactis (*Reg. B. fol. 190.*) constat certiori de morte *Philippi* nuncio alato, Elector, suo & Fratri *Iohannis Ernesti* Ducis nomine, *Christophorum Taubenheimium* Altenburgi, & *Eberhardum a Thann* Wartenburgi Praefectos, cum mandatis d. 19.

d. 19. Ian. 1541. datis, Numburgum ad Canonicos misit, qui displicere Principibus dicerent, quod obitum Episcopi celassent, eosque hortarentur, ne infcio Electore, licet forte aliunde eo nomine vrgerentur, ad electionem procederent, aut adigi se paterentur; Electorem enim & Fratrem iure Principis eos defensuros esse, si cum consensu illorum agerent. Iussi autem sunt Legati protectionem interponere & Ius Principum reservare, si forte ad electionem iam festinassent. D. 21. Ian. Legati primo *Cizam* venerunt, & intellecta ex Consiliariorum Episcopaliū relatione morte, *Philippi*, illis denunciarunt, ut pecuniam & pretiosa diligenter custodirent, neque in Arcem Episcopalem quemquam sine venia Electoris admitterent. Inde *Numburgum* profecti d. 22. Ian. praesentibus Canonicis *Georgio Forstmeislero* Seniori, *Casparo a Würzburg* Scholastico, *Bernardo a Draßbivitz*, *Christophoro a Stönz*, *Henrico a Bünau*, *Volrado a Schleinitz*, *Nicolao a Lochau* & *Sigismundo a Lindenau*, omnibus ex nobilitate & Iodoco Malero, Licentiatō mandata sua exposuerunt. Responderunt hi, se literas d. 19. Ian. ad Electorem dedisse & obitum Episcopi significasse; illas vero a tabellario, cum Principem Altenburgi non invenisset, ex incitia reportatas fuisse, inter ea ad praecauenda, quae metuissent, pericula, ad eligendum successorem festinasse, idque hoc ipso die aliis literis apud Electorem excusasse. Fassi deinde sunt, cum ante annos aliquot de *Coadiutore* qui Philippo adiungeretur, tractatum esset, Legatos ad se ab Electore missos fuisse, qui denunciauerint, ne id absque Principis voluntate tentarent, idque promissum tunc & seruatum quoque fuisse; verum

*Legatio ad
Capitulum
Numburgense
& huius Re-
sponsum.*

hoc ad electionem, sede vacante faciendam, non pertinere. Hanc distinctionem pro cauillatione habuerunt Legati, & instrumentum a Notario scriptum allegarunt, in quo Canonorum Confessio, coram Legatis illis facta, non solum de Coadiutoris, sed & de Episcopi electione inscio & inuito Electore non facienda, recitabatur. Ostenderunt deinde, quam grauis futura sit Principibus praecipitata a Capitulo Electio, & inhibitionem addiderunt, ne electum in possessionem admitterent, nisi intellecta prius Principum voluntate. Ad haec Canonici in distinctione illa sua persisterunt, eamque alio instrumento, Capituli rogatu conscripto, contineri dicebant; paucos praeter ea tunc Canonicos adfuisse, quorum confessio nocere non debeat Collegio: Petierunt a Legatis, vt Principes placarent, efficerentque, ne facta iam electio impugnaretur, possessionis tamen traditionem, vt postulatum erat, dilaturos se esse promittebant. Quanquam vero Canonici electum non nominassent, compertum tamen a Legatis fuit, *Pflugium* electum esse. Elector iam antea cum Pontano aliisque, quid pro rerum statu iuste & tuto agi posset, consultaerat, nec parvae occurrerant dubitationes. Nunc, cum *Pflugium* tanta cum festinatione electum esse percepisset, aucta fuit eius sollicitudo & commotio, ita vt d. 26. Ian. 1541. Senatui Numburgensi scripserit, se quidem *Pflugii* dotes non ignorare, scire etiam, quod pro eruditione sua doctrinam in Saxonia receptam, & ab Electore & sociis in formula confessionis Augustae exhibitam, pro pia & orthodoxa haberet; interim certum esse, quod eam nihilominus & contra conscientiam suam vehementissime im-

Rescriptum Electorale ad Senatū Numburgensem.

impugnaret: ideoque non dissimulat; nullum a Capitulo eligi potuisse, qui sibi magis ingratus, molestus, & reformationi religionis inimicus esse posset: sibi vero curandum esse, vt pura Euangelii doctrina cum legitimo Sacramentorum vsu in Episcopatu iam recepta conseruaretur. Paulo post d. 3. Febr. Senatus Deputatos ad Electorem misit, enixe inter alia petentes, vt patrociniis suo veritatem religionis, purasque, quae institutae erant, ceremonias tueretur, consilium tamen simul rogabant, quomodo se erga Episcopum electum quem sine dubio Caesar defensurus esset, gerere deberent, vt fidei atque officio suo satisfacerent. Elector bene sperare eos iussit, suasitque, vt dilationem peterent, & rem ad se referrent, si vel a Capitulo, vel ab Episcopo ad iuramentum subiectionis praestandum vocarentur. Postea d. 18. Febr. edicto monuit Episcopatus Ordines, ne ad indictas d. 20. Febr. defuncto Episcopo exequias, superstitione quippe infectas, comparerent: Senatui tacite permisit, vt occasione vsi, sacellum D. Iacobi, quod ante urbem, portae & munimentis vicinum & incommodum, atque iam tum desertum erat, nec non partem muri, quo coemeterium templi parochialis cingebatur ad dilatationem plateae destruerent. Hoc Senatus & ciues impigre fecerunt, & a Capitulo, quod multam eo nomine dictauerat, ad Electorem prouocarunt. Exhibitae tunc literae *De Electione Capituli* d. 21. Febr. ad Electorem datae, fuerunt, in quibus iam palam *Iulium Pflugium*, sui Collegii Canonicum, & Praepositum Cizensem, vnanimibus suffragiis a se electum esse significant, eumque Principi ob morum probitatem, genus honoratum, & singularem eruditionem

O 3

atque

atque industriam commendatum cupiunt, addita excusatione, quod proximis literis suis nomen eius reticuis-
sent, incertos enim fuisse, an electioni assensurus fuerit
Pflugius. Natus is erat patre *Caesare Pflugio, Eytrae*, opi-
mi in Episcopatu Mersburgensi, haud procul Luzena &
Lipsia praedii, Domino, & nobilissimis in Misnia familiis
affinitate iunctus, eleganter eruditus, & Doctoris titulo
ornatus, *Moguntiae, Misniae & Numburgi Canonicus*,
sed pertinacia in veteri religione (cum aliqua tamen re-
formatione) retinenda, & per sophismata excusanda,
Electori, ut dixi, odiosissimus. Itaque eius nomine ad
litteras Capituli, Consilarii d. 26. Februarii responderunt:
minime placere Principi, quae acta sint, neque *Pflugium*
ex rationibus iam allegatis probari, Principem tamen
Iura Capituli conservaturum esse scribunt, modo Epi-
scopum elegissent, vel adhuc eligerent, qui puritati re-
ligionis & paci studeret. Capitulum d. 21. Mart. respon-
dens, Iura sua iam confidentius adstruit, & Principes ad
tutelam Episcopatus obligatos esse scribit, quod oppida &
arces feudi iure ab Episcopis tenerent; repetunt etiam alia,
quae Legatis mense Ianuario opposuerant, laudantque
denuo *Pflugium* & dicunt, hunc se ipsum apud Electorem
excusaturum, & debito modo, erga illum gesturum esse.
Ad haec d. 24. Mart. Consilarii Electoris breuiter repli-
carunt, Principem in priori sententia persistere. Hae-
sitante inde *Pflugio*, qui *Ratisbonae* in Comitibus versabatur,
an electioni insisteret (vnde & dilationem ad sex men-
ses, diplomate Pontificis, d. 16. April. dato, ad delibe-
randum impetrauerat, addita tamen inhibitione, ne
Capi-

Capitulum ad aliam electionem procederet) ambigentibus etiam Canonicis, num aliam viam tentari satius esset, tres prope menses abierunt, & Elector sperare coepit, Pflugium se inuito Episcopatum non esse accepturum; sparsa enim fama erat, illum ad Episcopatum Eichstetensem postulatum esse. Elector ergo negotium dedit *D. Melchiori Crucio* (a *Creuzen*) Praefecto Colditiensi, & *Christophoro Taubenheimio* supra nominato, ut occasione nundinarum, quae in festo Petri & Pauli Numburgi solenniter celebrantur, cum quibusdam ex Capitulo familiariter sibi notis & cognatis priuatim agerent, causasque explicarent, propter quas Pflugius ad recusationem Episcopatus permoueri posset, aliusque ex Collegio eligi deberet, quem utique toleraturus & protecturus esset Elector, si religionis reformationi non aduersaretur: Addere iubebantur, Pontificis confirmationem nullo iure niti, sed negligendam esse, & sufficere electionem Capituli, accedente Principum approbatione. Speciatim *Güntbero a Bünau*, Decano, insinuare, debebant, gratum fore Electori, si is ipse eligeretur, modo a persecutione Euangelii abstineret. Sed totus hic conatus fuit irritus. Refert enim Crucius d. 6. Iulii, se quidem cum *Bernbardo a Drafschvitz*, & *Christophoro a Stönsz*, Canonicis familiariter & libere locutum esse, illos vero Iura Episcopatus, qui soli Caesari subiectus, & non nisi protectionis Iure Principibus obligatus esset, magnifice depraedicasse, & Pflugii electionem animose defendisse, neque metum rigidae reformationis, quam Elector ex consiliis Lutheri instituturus esset, dissimulasse. Duo isti Canonici cum *Crucio* in Academia Wit-

Tractatus tr-
ritus cum Ca-
pitulo de eli-
gendo alio.

ten-

tenbergenſi vixerant, ſatisque imbuti erant Euangelii doctrina; qua propter illos pro familiaritate admonuit, vt conſcientiae ſuae conſulerent, & de Epifcopo eligendo cogitarent, qui munere illo ſecundum praecepta Apoſtolica fungi poſſet; dicebat etiam alterutrum ex illis, vt & *Vlricum a Denſſedt* (itidem Canonicum, ſed nondum Capitularem) dignum Epifcopatu eſſe. Sed iſta omnia recuſata ſunt. Nec plus effecit Taubenheimius. Hic enim d. 22. Iul. narrat, ſe *Bünauium*, Decanum, ex morbo decumbentem, conueniſſe, nihilque illum ex mandatis ſuis celafſe; Hunc vero, in laude Pflugii & excuſando illo ab omnibus imputationibus, prolixum fuiſſe, licet Moguntiae, vt Canonicus Metropolitanae illius Eccleſiae, verſatus ſit; nullo igitur modo illum mereri, vt ab Epifcopatu, ad quem legitime & a iuratis electus eſſet, deiiceretur. Idem multa de Epifcopatus Iuribus, & contra Principum praetenſiones diſſeruit, de ſe vero, data a *Taubenheimio* occaſione profeſſus eſt, ſe ab Epifcopali dignitate, & aetatis ſuae & temporum conſideratione, plane abhorreſcere, immo, ſi Epifcopus eſſet, de abdicando munere cogitaturum. Superuenerunt illo tempore literae Caſaris ad Electorem d. 18. Iul. ex Comitibus Ratiſbonenſibus datae, quae d. l. *Reg. B.* authenticae extant. In his non tamen iubet, quam placide & | graui-
ter monet Principem, ne Pflugium legitime electum im-
pediat, nec iuribus Epifcopatus, Imperii iuriſdictioni ſubiectioni derogaret. Seueriori ſtylo *Senatui Numburgenſi & Cizenſi* d. 22. Iulii praecepit, vt electo *Pflugio* obſequium praeſtarent, & ab omni renitentia & iurium Eccleſiaſticorum inuaſione abſtinerent. Vtrumque Reſcri-

Caſaris man-
data de ad-
mittendo Iulio

Rescriptum *Hortlederus Lib. V. c. 12.* retulit. De Electoris exceptionibus partim ex iis, quae recensuimus, vberius vero ex scriptis, sequenti tempore Caesari exhibitis, constare potest; de quibus, cum non tam ad religionem, quam ad controuersiam de *Iure Superioritatis* & Protectionis pertineant, plura non addam. Elector sui tenax propositi, vt *Pflugium* a possessione Episcopatus arceret, *mine occupatur Ciza*, amplam legationem *Cizam* misit, *Iohannem a Dolzig*, Equitem, *Eobaldum a Brandenstein*, Praefectum *Vinariensem*, *Erasmus Spigelium*, *Dietericum Starschedelium*, *Melchiorum a Creutzen*, *Iustum ab Hayn*, *Henricum ab Einsedel*, omnes Consiliarios & splendidae nobilitatis, & *D. Philippum Roseneccerum*. Hi d. 18. Sept. 1541. *Wolfgangus ab Ende*, cui a Capitulo praefectura arcis *Cizensis* commissæ erat, cum armatis quibusdam ex improviso superuenerunt, eoque vespere & sequentibus diebus, vt iussi erant, frustra renitentibus & deprecantibus, qui aderant, Canonicis, *D. Melchiorum Crucium*, supra dictum, multa quidem causantem, & prope inuitum, praefectum siue Capitaneum supremum Episcopatus constituerunt, qui cum consiliaris Regiminis, negotia omnia curaret, & nemini alii administrationem, sine praescitu & mandato Electoris, permetteret. Confectus est, iussu Legatorum, adhibitis ex nobilitate & ciuitatibus Episcopatus testibus, index rerum mobilium & praetiosarum a tribus Notariis. Secutum est luculentum Electoris ad Canonicos rescriptum d. 29. Septembr. serio adhortantis, vt in *Pflugii* locum alium eligerent, quem ipse pro conscientia & iure suo admittere posset; accesserunt Senatus oppidorum & quorundam

ex Nobilitate preces, eadem flagitantium. Repetita sunt mandata, missis denuo legatis Electoralibus d. 20. Octobr. Sed Capitulum negabat, se ab electione sua recedere posse, nisi *Pflugius* sponte sese abdicaret. At hic interea in Misniam venerat, indeque intercessores, ex agnatis suis ad Electorem misit, prolixas quoque literas d. 23. Octobr. ad *Electorem Brandenburgicum, Mauritium Ducem Saxoniae, & Philippum Hassiae Landgraviū* dedit, Ius suum speciose deducens & se ab omni culpa purgare laborans. Neque tamen his omnibus flecti potuit Elector, ut ex responso Agnatis *Pflugii* dato, iisque, quae secuta sunt, satis liquet, exprobrauit potius *Pflugio* omnia, quibus & se offensus & religioni praeiudicatum esse existimabat.

Quae deinde *SECKENDORFIUS* de Statu religionis in Episcopatu, speciatim Numburgi, & Cizae; de Nicolao Amsdorffio ad Episcopatum Numburgensem vocato eiusdemque introductione, regimine, Oeconomia, accurate tradit, amplaque & fructuosissima Additione illustrat, lubenter sane adiecissem, nisi libelli paginae ad nutum Typographi terminandae fuissent. Compara, si placet, IO. SLEIDANI *Commentarios de Statu Relig. & Reip. sub Carolo V. Caesare Lib. XIII. p. 395.* ubi summus Historicus eandem causam nervose admodum accurate tamen commemorat.

INSTRV-

INSTR. PAC. OSNABR. ART. V. PARAG. XV. 115
INSTRUMENTI PACIS OSNABRVGENSIS
ARTICVLI V. PARAGRAPHVS XV.

ex editione quae Corpore Reecessuum anno 1707. Francofurti F. edito continetur,

Si igitur Catholicus Archi-Episcopus, Episcopus, Praelatus, aut Augustanae Confessioni addictus, in Archi-Episcopum, Episcopum, Praelatum, electus vel postulatus, solus aut vnacum Capitularibus seu singulis, seu vniuersis, aut etiam alii Ecclesiastici Religionem imposterum mutarint, excidant illi statim suo iure, honore tamen famaue illibatis, fructusque ac reditus citra moram & exceptionem cedant Capituloque aut cui id de iure competit, integrum sit aliam Personam Religioni ei ad quam beneficium istud vigore huius Transactionis pertinet, addictam, eligere aut postulare, relictis tamen Archi-Episcopo, Episcopo, Praelato, &c. decedenti fructibus & redditibus interea perceptis & consumptis. Si ergo Status seu Catholici seu Aug. Conf. addicti Archi-Episcopatibus, Episcopatibus, beneficiis, aut praebendis suis immediatis a die prima Ian. Anni millesimi, sexcentissimi vigesima quarti, iudicialiter aut extraiudicialiter

exciderint, aut quocunque modo turbati fuerint, vigore harum illico tam in Ecclesiasticis quam Politicis omnibus nouationibus abolitis restituantur, ita quidem, vt quaecunque bona Ecclesiastica immediata die prima Ianuarii Anno millesimi sexcentefimi vigesimi quarti Catholico Praesule regebantur, Catholicum caput recipiant, & vicissim quae dicto Anno dieque Aug. Conf. addicti possidebant, retineant etiam impostherum, remissis tamen quae vna pars contra alteram praetendere posset, perceptis interea fructibus, damnis & expensis.

APPENDIX

DVORVM DIPLOMATVM AD RES NVMBVR-
GENSES PERTINENTIVM, NONDVM
FORMIS EXCVSORVM.

Communicauit mihi Amicus I. M. I. hæc chartas ex Chronico Zaderi manu auctoris exarato descriptas, dignas omnino quæ fasciculum hunc Rerum Numburgensium claudant. Equidem cum exemplis Autographis eas conferre minime potui, credo tamen a Zadero bona fide & cum cura fuisse descriptas.

I.

NOS THEODORICVS Dei gratia, Marchio de Lansberg recognoscimus & vniuersis banc literam inspecturis volumus esse notum, quod non vllum ius nobis adscribimus vel attrahimus petendi aliquid siue exactionem faciendi occasione cuiuscunque iuris nobis attinentis in bonis Venerabilis Patris & Domini THEODORICI Numburgensis Episcopi, nostri dilecti patrui aut Canonikorum suorum tam Numburgensium quam Cizensium, sed grauati onere debitorum pro emptione Castri Langenberg contractorum, de quo opprimebantur indebite tam nostri quam prædicti patrui nostri homines spoliis variis & rapinis; de maturo consilio nobis ad solutionem præfatorum debitorum ista vice subuenire petimus ab hominibus eiusdem patrui nostri & Canonikorum

dictorum, & subsidium solutionis superius memoratae &c. Id promittimus sub hac forma, quod nos ab hac hora momentaria etiam quacunque necessitate grauati, nihil petemus, nullam exactionem faciemus, aut nostro nomine fieri permittemus in bonis supra iam expressis &c. Ipsum quoque Patrum nostrum & suam Ecclesiam protegemus & defensabimus contra quoslibet ipsum & eandem Ecclesiam indebite inuadentes. Datum Gera Id. Sept. An. 1259. (registr. An. 1269.)

ad pag 80. Hist. Episcopor. Numburg.

Venerabili Domino suo Numburgensi Episcopo ALBERTVS Dei gratia Thuringiae Landgrauius & Saxoniae Comes Palatinus affectuosam ad quauis sua beneplacita salutem. Recognoscimus & corde beneuolo protestamur lucide. Quod bona infra scripta in terminis Thuringiae sita Eckardisbergk cum omnibus suis pertinentiis Castrum Bodensfete & Comitatum Aspe cum omni iure & dominio ad hunc attingente; item Castrum Raspinburg & villam Mempeleben cum omnibus suis vtilitatibus, Castrum & Comitatum Beichlingen cum coeteris bonis compertinentibus possideamus & possidere debemus ab Ecclesia Numburgensi titulo iusti feudi, quae & bona vestri praedecessores nobis temporibus debitis beneuolentius contulerunt, rogantes ac fieri diligentius exoptantes nobis incorporata bona conferri, eo iure & dignitate, vt superius est expressum, ac literas super huiusmodi collationem confectas, vt decet, destinari, pro quo sentietis vestrae Ecclesiae pro more & gratia vicissim obsequiosius nos adhaerere. Datum Wartburg Anno Domini 1304. feria secunda in septimana Pentecostes.

S. D. G.

PERILLVSTRI EXCELLENTISSIMO ET
GENEROSISSIMO DOMINO

D O M I N O

FRIDERICO GOTTHILFF
MARSHALL

DICTO GREIFF

EX NOBILIVM IMMEDIATORVM FRANCONIAE
ORDINE

DYNASTAE IN ERLEBACH EINOED BAILBER
ET ILMSDORF

SERENISSIMI SAXO-VINARIENSIS DVCIS REGENTIS SVPREMO
AVLAE MARESCHALLO ATQVE CONSILIARIO STATVS
SANCTIORI SPLENDIDISSIMO CVRIAE PROVINCIALIS
SAXONICAE QVAE IENAE EST ADSESSORI GRA-
VISSIMO NEC NON PRAEFECTVRAE
ROSLAVIENSIS CAPITANEO

HEROI IN TOGA SVMMO

DOMINOQVE SVO GRATIOSISSIMO

FELICITATEM PERENNEM
RELIGIOSISSIME PRECATVR
FASCICVLVMQVE HVNC RERV
NVMBVRGENSIUM
SVBMISSA MENTIS CAERIMONIA
DICAT ET CONSECRAT

OBSEQVENTISSIMVS
EDITOR.